

ANITLARIN ÖYKÜLERİ

Adnan Özyalçın

BÖYÜK FENER

ANITLARIN ÖYKÜLERİ

Kitaplar, anıtların ne zaman, nasıl, kimin tarafından yapıldığını anlatırlar. Peki ya öyküleri? Anıtların öyküleri de vardır. Bu öykülerde savaşların, kıskançlıkların, kötülüklerin geçici olduğunu; insan aklının, yaratıcı gücünün ve güzelliklerin kalıcı olduğunu göreceksiniz.

ISBN 978-975-252-046-2

9 789752 520462

Büyülü Fener 35

Anıtların Öyküleri

Yaş grubu (9-12)

Yazan: Adnan Özyalçınar

Resimleyen: Mustafa Bilgin

1. basım: Kasım 2003

4. basım: Ekim 2010

ISBN. 978-975-252-046-2

© 2002, Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

•
Bu kitabın yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Büyülü Fener

Ticarethane Sokak No: 53 Çağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 513 34 20-21 Fax: (0212) 512 33 76

Baskı ve Cilt:

Melisa Matbaacılık

Çiftelhavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No:8 Bayrampaşa / İstanbul

Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29

Genel Dağıtım:

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Ticarethane Sokak No: 53 Çağaloğlu / İstanbul

Tel: (0212) 511 53 03 Faks: (0212) 519 33 90

•
İnternet satışı: www.alfakitap.com

Büyülü Fener, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır.

ANITLARIN ÖYKÜLERİ ÜSTÜNE

Sevgili çocuklar,

Anıt deyince aklımıza eski-yeni yontular, dikilitaşlar, kaleler, kuleler, köprüler, hanlar, hamamlar, medreseler, saraylar, kervansaraylar, camiler, tapınaklar, tarihsel kalıntılar gelir.

Bu yapıların birçoğunun önünden geçmiştizdir. Birçoğunu da filmlerinden, fotoğraflarından tanırız.

Her gün önünden geçip gittiklerimizi, kitaplarda, kartpostallarda, filmlerde fotoğraflarıyla karşılaştıklarımızı günlük yaşam içinde önemsemeyiz çoğunlukla. Birer taş yığınının ötesinde, yaşayan varlıklar olduklarını unutturur gideriz. Kısacası kanıksamışızdır onları.

Oysaki, geçmişle günümüz arasındaki bağların somut köprüleridir anıtlar. İlk çağlardan günümüze uygarlık tarihimizin temel taşlarıdır.

Kitaplar, anıtların ne zaman, nasıl, kimin tarafından, niçin yapıldığını anlatır. Tarihsel bilgiler verir. Bu bilgileri bulmak kolaydır.

Anıtların bir de yaşayan yanını anlatan öyküleri vardır. Kiminin öyküleri dilden dile, kulaktan kulağa günümüze ulaşmıştır. Kitaplarda pek bulunmaz. Bulunsa da üç beş satırla yer alır. Bunlar söylencelerdir. Gerçek olup olmadıkları konusunda kesin bir bilgimiz yoktur. Kimi anıtların öy-

külerine tarih kitaplarında rastlanır. Bunlar, geçmişteki gerçek olaylardan kaynaklanırlar. Kimilerinin öyküleri yakıştırmadır.

İster söylencelerden, ister yakıştırmalardan, isterse gerçeklerden kaynaklanmış olsun, her anıtın bir öyküsü vardır. Anlatılan her öykü, kaynağı ne olursa olsun tarihle, geçmişle, gerçekle bir yanıyla ilintilidir.

Anıtların Öyküleri'ni yazarken bütün bu kaynaklardan yararlandım. Tarihsel gerçeklerle, öyküsel gerçekleri kaynaştırmaya çalıştım. Yeni ve özgün öyküler olsun istedim.

İşte bu öyküler, böyle çıktı ortaya. Bu yolla anıtlar, kupkuru bir bilgi yığını olarak anlatılmak yerine öyküleriyle kanlı canlı anlatılmış oldu.

Anıtların Öyküleri'ni okurken, bir yandan anıtlar konusunda bilgi edinirken öte yandan sanatsal bir tad da almış olacağız. İkisi birleşince edindiğimiz bilgiler, aklımızda daha kolay yer edecek.

Anıtların Öyküleri 1979 Çocuk Yılı dolayısıyla TRT'nin "Günaydın" programının "Anıt Dolu Yurdum" bölümünde yayımlandı. Anıtların Öyküleri'nde her anıtın öyküsü iki bölümden oluşuyor, ilk bölüm anıtın tarihçesi. Ardından anıtın öyküsü anlatılıyor. Üç öyküdeyse anıtın tarihçesi ile öyküsü içiçe anlatıldı. Bu öykülerde savaşların, kıskançlıkların, kötülüklerin geçici olduğunu, insan aklının, yaratıcı gücünün, güzelliklerin kalıcılığını ve yüceliğini belirtmeye çalıştım. Sanat yapıtlarının çağları aşarak günümüze dek

nasıl yaşadıklarını, somut bir gerçeklik olarak ortaya koymak istedim. Tarih, bu konuda bize unutulmaz bir ders veriyor.

Öykülerin, tarihle olan gerçekçi bağları dolayısıyla, çocukların yanısıra büyükleri de ilgilendireceğini umuyorum. Kalın sağlıcakla!

ADNAN ÖZYALÇINER

İÇİNDEKİLER

Anıt Dolu Türkiye	1
Anadolumuzun Öyküsü	3
Ayasofya	10
Ayasofya'nın Öyküsü: Gerçekleşen Düş	12
Bayezit Yangın Kulesi	19
Bayezit Yangın Kulesi'nin Öyküsü: Yangın vaar!	21
Boğaz Köprüsü	28
Boğaz Köprüsü'nün Öyküsü: Dara'nın Köprüsü	28
Efes	35
Efes'in Öyküsü: Kadın Savaşı Amazonlar	38
Erzurum Çifteminare Medresesi	45
Çifteminare'nin Öyküsü: Yarım Kalan Minareler	47
Galata Kulesi	56
Galata Kulesi'nin Öyküsü: Kuleden Uçan Adam	60
İstanbul Surları	66
İstanbul Surları'nın Öyküsü: Surların Üstünde Can Veren İmparator	66
Kız Kulesi	72
Kız Kulesi'nin Öyküsü: Kral Kızının Yazgısı	74
Kıztaşı	81
Kıztaşı'nın Öyküsü: Günah Taşı	81

Orhan Camisi86
Orhan Camisi'nin Öyküsü: Karagöz Baba ile Hacivat Usta88
Rumelihisarı96
Rumelihisarı'nın Öyküsü: Bir Öküz Derisi Kadar Yer100
Selimiye Camisi107
Selimiye'nin Öyküsü: Çocuk Doğru Söyledi109
Su Kemerleri115
Su Kemerleri'nin Öyküsü: Kırkçeşme Suyu119
Süleymaniye Camisi125
Süleymaniye'nin Öyküsü: Mücevherli Minare127
Truva134
Truva 'nın Öyküsü: Tahta At137

ANIT DOLU TÜRKİYE

Biliyorsunuz, Anadolu ilk çağlardan bu yana önemli bir yerleşme merkezi olarak tarihe geçmiştir. Önasya, Küçükasya adı ile de anılan ülkemiz, bu yüzden çeşitli uygarlıkların beşiği olmuştur.

Yapılan kazılardan anlaşıldığına göre, insanların daha mağaralarda yaşadığı, avcılıkla geçindiği dönemlerde de topraklarımızda yaşamlarını sürdürenler vardı. Avcılıktan üretici döneme geçişte, arpa, buğday ekilip, koyun, keçi gibi hayvanların evcilleştirildiği yerleşik dönemde de ilk köy kuruluşları Anadolu'da görülmeye başlar.

İsa'dan Önce 2000 yılının başlarında doğudan, batıdan Anadolu'ya göç eden Asyalılarla, Hind-Avrupalılar, yerleşik Anadolu uygarlıklarının temellerini atmışlardır. Anadolu'da kurulmuş ilk örgütlü devlet, Hititlerinki olmuştur.

Hitit İmparatorluğu yıkılınca Anadolu'nun doğusuna Urartular, Orta Anadolu'ya Frigyalılar, Güneydoğu'ya da Geç Hitit şehir devletleri egemen oldular.

Eşek Kulaklı Kral diye bilinen ünlü Kral Midas'ın son kralı olduğu Frigya yıkılınca, Anadolu, Lidyalıların eline geçti. Lidya'yı ortadan kaldıran Persler, iki bin yıl Anadolu'da egemenliklerini sürdürdü.

İsa'dan Önce Sekizinci yüzyılda Ege kıyılarında kurulan İon, Dor, Ailois şehirleri çevresinde Anadolu'nun yerli uygarlığı gelişti. İonia uygarlıkta çok ileri gitti.

Anadolu'daki Pers egemenliğine Makedonya Kralı İskender son verdi. Bu kez Anadolu, onun egemenliğine geçti.

Son Bergama Kralı'nın ölürken topraklarını Romalılara bırakmasıyla Bergama Krallığı, Asya Eyaleti adıyla Romalıların eline geçmiş oldu. Anadolu'ya böylece ayak basan Romalılar, sonunda bütün Anadolu'yu egemenlikleri altına aldılar.

İsa'nın doğumundan sonra Hıristiyanlık dini ortaya çıktı. İsa'nın dinini Aziz Paulus, Anadolu'da yaymaya başladı. Önceleri gizli gizli yayılan Hıristiyanlığı sonraları Romalılar da kabul etti. Böylece Anadolu, Bizans adını alan Hıristiyan Romalıların egemenliğinde uzun yıllar kaldı.

Anadolu'nun Türk egemenliğine geçişi 1071 Malazgirt Zaferi ile başladı. Önce Selçuklular Anadolu'ya egemen oldular. Selçuklulardan sonra, bir süre küçük küçük beylikler tarafından yönetilen Anadolu, 1299 yılında Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla, onun egemenliğine girdi.

1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u almasıyla da Bizans İmparatorluğu son buldu. Bu olay, dünya tarihinde ortaçağı kapatarak yeniçağı açtı. Artık Anadolu, tümüyle Türklerin egemenliğine geçmişti.

1918 yılında Birinci Dünya Savaşı'nda ortak olarak savaştığımız devletler yenilince Osmanlı İmparatorluğu da

yenik sayıldı. Mondros Mütarekesi'yle İngilizlerle Fransızlar İstanbul'a girdi. Anadolu da Yunanlılar, Fransızlar, İtalyanlar, İngilizler tarafından paylaşıldı.

Atatürk, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkarak Ulusal Kurtuluş Savaşı'mızı başlattı. 23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi kuruldu. Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği sona eriyordu. 30 Ağustos 1922 zaferiyle, Anadolu düşmanlardan tamamen temizlendi. 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Halkımız ve ülkemiz bu yolla yeni, ileri bir düzene kavuşmuş oluyordu.

İşte böyle uzun bir tarih serüveni olan ülkemizde, nereye baksanız tarihle yüzyüze gelirsiniz. Nereye gitseniz eski kentlerin kalıntıları, kaleler, burçlar, tapınaklarla karşılaşsınız. Ayrıca bugün de kentlerimizi süsleyen kuleler, dikili taşlar, heykeller, camiler, her türlü anıt ve yapılarla dopdoludur ülkemiz. Onlarcası, yüzlercesi, binlercesiyle...

Bugün cansız bir taş yığını görünümünde olan bütün bu yapıtlardan her birinin ayrı birer öyküsü vardır. Yaşanmış çeşitli serüvenlerin ölümsüz simgeleri olarak karşımızda yer alır tarihsel anıtlarımız.

Anadolumuzun Öyküsü:

Önce, binlerce öyküye kaynaklık eden en güzel anıt ve tarihsel kalınularla dolu Anadolu'nun kendi öyküsünden söz açalım:

Anadolu'yla ilgili ilk öykü Orta Anadolu'dan. Anka-

ra'nın güneybatısında bugünkü Polatlı yakınlarında Frigyalıların ünlü Gordion kenti vardı bir zamanlar. Bu kentin de iyi yürekli bir kralı vardı. Kral ölünce yerine geçecek oğlu olmadığından ülke başsız kaldı. Sonunda kentin yaşlılarıyla, ileri gelenleri şöyle bir karara vardılar: Sabahleyin kentin kapısından ilk girecek olan kişi kral ilan edilecek.

Ertesi gün güneş doğar doğmaz, kentin kapıları ardına dek açıldı. Kentin yaşlıları, ileri gelenleri ve halk dört gözle kapıdan ilk girecek olanı beklemeye koyuldu. Öğleye dek giren olmadı.

Tam öğleüstü, bir kağnı arabası belirdi. Buğday yüklü bu arabanın üstünde yaşlı bir köylü uyuklayarak girdi kent kapısından.

Yaşlı köylü, her şeyden habersiz, kağnısıyla kentin alanına doğru ağır ağır ilerlerken, kalabalık iki yanlı çevresini sardı. Halk, "Yaşasın kral!" diye bağırmaya başladı.

Köylü olan biteni şaşkınlıkla izliyordu. Alanın ortasına varınca kentin yaşlılarıyla ileri gelenleri karşıladılar köylüyü. Önünde saygıyla eğilerek bu kentin kralı seçildiğini bildirdiler.

Gordios adlı basit bir köylüydü adam. Frigya Kralı olunca kentin adı kendi adıyla Gordion diye anılmaya başlandı. Kral Gordios, ona krallık başışlayan uğurlu kağnısını olduğu gibi koruyarak kentin tapınağına koydurttu. Yalnız Kral Gordios kağnının okunu boyunduruğa öyle bir düğümle düğümledi ki,

"Bu kördüğümü çözecek olan yalnızca Frigya'ya ve Ana-

dolu'ya değil, bütün Asya kıtasına egemen olabilir," diye ilan etti.

Ama ne kendi zamanında, ne de yerine geçen oğlu zamanında düğümü kimse çözemedi.

Büyük Iskender, kalabalık ordusu ile Asya seferine çıktığında Anadolu'yu da egemenliği altına aldı. Gordion kentindeki bu kördüğümü görmek istedi. Söylentiye duymuştu.

Kağınının başına gelince, "Yüzyıllardır kimsenin çözemediği kördüğüm bu mu?" diye sordu.

Gordionlular, "Evet sayın kralım! Ünlü kördüğüm budur," diyerek önünde eğildiler.

Iskender, "Pek güzel," diyerek kaşla göz arasında kılıcını çekti. Keskin kılıç, kördüğümün üstüne şimşek gibi indi. Kördüğümü bir darbeye iki parçaya böldü. Ok, boyunduruktan ayrıldı. Boyunduruk yere düştü.

O zaman imparator kendini tutamadı. Sevinçle, "Asya benim artık!" diye haykırdı.

Ama Büyük Iskender, belki de böylesine kolay bir yolla ve kaba bir biçimde düğümü çözdüğünden Asya'yı tam olarak egemenliği altına alamadan öldü.

Frigya yıkıldıktan sonra Anadolu'ya egemen olan Lidyalıların ünlü krallarından Midas, bir gün sarayının bahçesinde oturmuş altınlarını sayıyordu. O sırada oradan geçen yoksulun biri bunu gördü. Midas'a, "Çoluk çocuk açız kralım," diye yalvarmaya başladı. "Ne olur bir altıncık da bize verin. Sizin için bir eksik ya da fazla fark etmez. Ama biz

bir tek altınla ailece bir ay karnımızı doyurabilecek kadar buğday alabiliriz.”

Midas, kendi halkından olan bu yoksul adamı tersledi. Görevli askerlere onu sarayın önünden uzaklaştırmalarını söyledi. Adam, askerlerin itiş kakışları arasında oradan uzaklaşırken bir yandan da, “Midas, dilerim her tuttuğun altın olsun,” diye bağıırıyordu. “Her tuttuğun altın olsun ki, bunca sevdiğin altın seni en çok sevdiklerinden ayırsın.”

Midas güldü bu sözlere. Güldü ama, yerinden kalkarken çok sevdiği kızına götürmek için bir gül kopardı. Bir de ne görsün? Gül, som altın olmamış mı?

Yerden bir taş aldı. Ağırılığınca saf altın oldu o da. Bir avuç toprak kavradı. Bir avuç altına kesti avucundakiler. Sevinçten deli olacaktı nerdeyse. Askerlere hemen o adamı bulmalarını buyurdu. Teşekkür etmeliydi ona. Dilediği kadar altın verebilirdi şimdi. Askerler, adamın ardından koş-tular. Ama o, askerlerden daha çok dayak yememek için çoktan çekip gitmişti.

Midas sevinçle sarayına girdi. Karısı ve kızıyla hazırlanan sofraya oturdu. İlk lokmasını ağzına götürdü. Lokma altınlaştı ağzında. Tükürdü ağzındaki altını. Kaşığa elini attı. Sarı sarı ışıldadı kaşık çatal, tabak bardak. Sofrada neye dokunduyorsa hepsi altın oldu.

O günden sonra bir daha yemek yiyemedi Midas. Suya, yemeğe, ekmeğe elini dokundurur dokundurmaz altınlaşı-yordu. Altınla da karnı doymuyordu. Artık bir şeye dokun-maktan korkar olmuştu.

Bir gün sarayın merdivenlerinden çıkarlarken karısına yardım edecek oldu. Elini tuttu. Kadın o anda altın bir heykel olup kaldı merdivenin başında. O sırada annesinin bu durumuna ağlayan kızını okşamak için sevgiyle elini uzattı ona. Midas'ın eli kızının saçlarına değer değmez o da altından bir heykel oluverdi.

Altına olan tutkusu yüzünden en sevdiği iki insanı da böylece kaybetmiş oldu kral.

Artık kimseler yaklaşmaz olmuştu kralın yanına. Bulaşıcı bir hastalıktan kaçır gibi herkes kaçıyordu kendisinden. Koca sarayda yapayalnız kalmıştı. Aç ve kimsesiz olan yoksullardan farkı kalmamıştı.

En sonunda bilginlere haber saldı. Altın maltın umurunda değildi. Eski durumuna dönmek istiyordu. Kendisini bu dertten kurtaracak olanlara bütün altınlarını vermeye hazırıldı.

Bunun üstüne bilginlerden bir bilge krala güneş batarken Lidya'nın pek de verimli olmayan ovalarını sulayan Gediz Irmağı'nda ellerini yıkamasını söyledi.

Midas, bilgenin dediğini yaptı. Gediz'in suyu ellerinin sihirini aldı götürdü. Böylece, karısına, kızına, eski mutlu günlerine yeniden kavuştu kral. Cimrilikten vazgeçti. Halkıyla ve ülkesiyle daha yakından ilgilenmeye başladı.

O günden sonra Gediz'in kumlarının altın sarısına kestiği, en bol, en iyi ürünün onun suladığı topraklardan alındığı söylenir.

Bu olayların üstünden çok uzun yıllar geçti. Türkler, bu bereketli topraklara gelip yerleştiler.

İlk yerleşim yıllarında Malazgirt'ten sefere çıkan Türk orduları Bizans içlerine dek ilerledi. Yeni topraklar elde etti. Birçok beylikler kuruldu.

İşte bu beyliklerden birinin beyi, ordusunun başında Ankara yakınındaki Kızılcahamam dolaylarına dek geldi. Ordusu ile birlikte, yaz sıcağında, dağlar, tepeler aşarak uzun bir yol katetmişti. Askerler, yorgunluk ve susuzluktan ölü gibiydiler. Değil savaşmak, yürüyecek durumları bile kalmamıştı.

Kondukları yer, bozkırlık bir alandı. Daha ileri gidemeyeceklerinden orada konaklamaya karar verdiler. Aradılarsa da çevrede içilebilecek bir damla su bulamadılar. Ne bir kaynak, ne de bir dere vardı. Olanı da çakılla kumla doluydu. Yaz sıcağında kuruyup gitmişti. Ordu, atları çalı gölgeliklerine çekip bozkıra yayıldı. Herkes bir yanda serilip kalmıştı. Dudakları susuzluktan çatlamıştı hepsinin.

Tam o sırada, karşı tepelerin birinden, omzunda bakracıyla yaşlı bir kadın belirdi. Ordunun konakladığı yere dek geldi. Orada olduğundan su akmayan kuru bir pınar vardı. Yaşlı kadın bu pınarın başına geçti. Omzundaki ayran dolu bakracı kuru oluğa dökmeye başladı. Askerler, ayranı oluktan avuç avuç içtiler. Bu arada yanlarındaki kapları da ayranla doldurmaya başladılar. Oluk, gür bir pınar gibi ayran akıtıyor, küçücük bakraçtaki ayran bitmek nedir bil-

miyordu. Kadın, susamış her askere, "Doldur oğlum," di-yordu.

Askerler de ayrı ayrı hem kana kana içiyor, hem de kapla-rını dolduruyorlardı. Yaşlı kadın, "Doldur oğlum, doldurun aslanlarım, hepinize yeter ayrı ayrı, doldurun!" dedikçe as-kerler, "Dolu ana!.. Ana dolu!.." diyorlardı.

Derler ki, o güne dek, Türklerce, Bizans ya da Rum Ül-kesi diye anılan 'bu topraklar, o günden sonra Anadolu di-ye anılmaya başladı. O gün bugündür de bizi bağrına basan güzel yurdumuzun topraklarına Anadolu diyoruz.

AYASOFYA

Tarih kitapları Ayasofya'nın ilk açılışının 12 Mayıs 360'ta yapıldığını yazar. İmparator Büyük Konstantin'in oğlu bu kiliseyi babasının isteği üzerine ölümünden sonra yaptırmıştır. Yeni kilise İstanbul'un en büyük kilisesi olduğu için Bizanslılar ona, Büyük Kilise adını vermişlerdir.

Yapımından kırk dört yıl sonra bir halk ayaklanması sonucunda yıkılan kilise, 415 yılında yeniden yapıldı, yüz yıl sonra bütün İstanbul'u yakıp yıkan bir halk ayaklanmasında tamamen yanan Ayasofya'yı yeniden yaptıran İmparator Jüstinyanus'tur.

27 Aralık 537'de Jüstinyanus'un açılışını yaptığı Ayasofya'nın uzunluğu 77 metre, genişliği de 72 metredir. Ayasofya'yı örten büyük kubbenin çapı 31 metre, yüksekliği de 55 metredir. Kubbenin çevresinde 40 pencere vardır. Tam 107 sütun üstüne oturtulan yapı, sağlamlığını, depremlere karşı olan direncini temellerine açılmış sarnıçlardan alır.

Uzun süre harap kalan Ayasofya, 1453'te İstanbul'un Türklerce alınışına kadar birkaç kez yeniden onarıldı. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'a girer girmez ilk iş olarak Ayasofya'yı ziyaret etti. Yapıya hayran kalan padişah, 3 Haziran

1453 günü ilk cuma namazını burada kıldı. Kilisenin cami olarak kullanılmasını buyurdu.

Ayasofya'nın asıl yapısı ile iini süsleyen mozaiklere dokunulmadan, önce tahtadan bir minare eklendi kiliseye. Ardından tuğladan bir minare yaptırıldı. II. Bayezit döneminde eklenen ince bir minareyle Ayasofya'nın minare sayısı ikiye ıktı. Kanuni döneminde mozaikler badana ile r-

tüldü. II. Selim döneminde Mimar Sinan'ın yaptığı iki kalın minareyle Ayasofya'nın bugünkü görünümü sağlandı. Usta mimar, çökme tehlikesi geçiren Ayasofya'yı III. Murat döneminde esaslı bir onarımdan geçirdi. Eski dayanak duvarlarını yeniden ördürüp yeni dayanak duvarlarıyla pekiştirerek yapıyı yıkılmaktan kurtardı.

Osmanlı döneminde titizlikle korunan Ayasofya, Cumhuriyet döneminde de aynı ilgiyi gördü. Atatürk, dünya çapındaki bu yapının herkese açık olmasını, herkesin gelip görmesini sağlamak amacıyla Ayasofya'yı 1934'te müze yaptı.

Ayasofya'nın Öyküsü: Gerçekleşen Düş

Ayasofya'ya bugünkü biçimini veren Bizans İmparatoru Jüstinyanus, bayındırlığa önem veren biriydi. İstanbul'u büyük saraylar, geniş alanlar, su yolları ve anıtlarla süsledi. Ama yapılanları yeterli bulmuyordu. Onun biricik amacı, kafasını sürekli olarak kurcalayan asil sorun, Nika ayaklanması sırasında yakılan Büyük Kilise'nin yerine bir yenisini yaptırmaktı. Bu öyle bir yapı olmalıydı ki, bir daha ne alevler onu yakıp kül edebilsin, ne de depremler yerinden oynatabilsin.

O sırada İstanbul'da yaptıkları işlerle imparatorun güvencesini kazanmış iki büyük mimar vardı. Biri Aydınlı Antemius, öteki yine Ege kıyılarındaki Milet kentinden Isidoros'tu. İkisi de çok yetenekliydi. Ama ikisi de ne yaptılarsa çizdikleri planları, tasarladıkları ulu tapınağın resimlerini imparatora bir türlü beğendiremediler.

Sonunda imparator dayanamadı. Bir sabah kucaklarında bir dolu plan ve resimle huzuruna çıkan mimarları yanından kovdu.

İşlerine güvendiği, kendilerini de çok sevdiği mimarlarına çıktığı için pişman olmuştu Jüstinyanus. O gün, gece geç saatlere kadar hep bunu düşündü. Mimarların hiçbir suçu yoktu. Kabahat kendinindi. Hayalinde tasarladığı tapınağı onlara anlatamıyordu demek. Bunları düşünme düşünme uykuya daldı. Düşünde her gece olduğu gibi yanmış yıkılmış Büyük Kilise'nin önünde buldu kendini. Bir taşın üstüne oturup ağlamaya başladı. İşte o sırada yanına şimdiye dek hiç görmediği yaşlı bir adam yaklaştı. Jüstinyanus'un saçını okşadı. Ağlamasını kesmesini işaret etti. Her köşede ayrı ayrı durarak yıkıntının dört yanını gösterdi imparatora. Sonra da yanına sokulup gümüş bir levhaya kazınmış bir resim uzattı. Jüstinyanus'un tasarladığı tapınağın resmiydi bu. İmparator sevinçten deliye döndü. Gümüş levhayı öpüp duruyordu. Yaşlı adam, resmi verir vermez uzaklaşmıştı. İmparator adamın arkasından, "Hey ihtiyar, adı ne olacak bu tapınağın?" diye bağırdı.

Yaşlı adamın, "Ayasofya!" diyen sesi kulaklarında çınlayarak uyandı Jüstinyanus.

Hemen yatağından fırladı. Adamlarına, "Çabuk mimarları bulun bana!" diye seslendi.

Mimarlar, imparatorun yanından kovuldukları için çok üzülmüşlerdi. İkisi de başları önlerinde çalışma odalarının yolunu tuttular. Planlarla resimleri Isidoros taşıyordu. Ku-

cağı kâğıtlarla doluydu. Odaya girdiklerinde Isidoros, ocağın önüne gitti. Antemius'un, "Hey Isidoros, ne yapıyorsun?" demesine kalmadan kucak dolusu planlarla resimleri ateşe attı. Hafif çıtırtılarla yanan ocak, tutuşan kâğıtlarla bir anda alevlendi. Sonra yeniden hafif çıtırtılarla yanmaya devam etti. Antemius, üzgün bir sesle, "Yakmayacaktın onları," diye söylendi. "Alın terimizi yaktın dostum. Hiç acımadın mı bunca çabamıza?"

"İmparatora beğendiremedikten sonra ne önemi var."

"Belki haklısın. Ama onun kafasının içinde yatan planı, düşleyip durduğu resmi nereden bilebilirdik?"

"Doğru. Bilemezdik. Ama eski planları yakmakla iyi ettiğimi sanıyorum. Şimdi ben de, sen de eski çizdiklerimizi unutacağız. Önümüze boş bir kâğıt serdik. Apak bir kâğıt. İşe yeniden başlayacağız. Yeni baştan oturup çizeceğiz planımızı. Son denememiz olacak bu. Ama bu kez başaracağımızı umuyorum."

"Başaracağımıza ben de inanıyorum. Her şeyi en ince noktasına dek hesaplayacağım bu kez. Ama önce biraz dinlensek ne dersin?"

"İyi olur. Yalnız zamanımızı boşa geçirmeye de gelmez. Çıkıp biraz yürüyelim derim ben. Böylece hem tapınağın yapılacağı alana bir daha göz atmış oluruz, hem de hava alır dinleniriz."

İkisi de saraydan çıktılar. Konuşmadan yürümeye başladılar. Jüstinyanus'un at üstündeki heykelinin önünden geçip hipodroma doğru yöneldiler. Burada güzel bir esinti

vardı. Çevre sessizdi. Rüzgâr denizden esiyordu. Yüreğe ferahlık veren bir yumuşaklıktaydı. İmparatorun heykeli, tapınağın yapılacağı, şimdi yıkık durumda olan Büyük Kilise'nin yanı başındaydı. Mimarlar, hipodromun yüksek duvarları boyunca bir süre yürüdükten sonra geriye döndüler. Yeniden Jüstinyanus'un heykelinin önünden geçerek Büyük Kilise'nin boş alanının karşısında durdular. Tam bir yangın yeri idi bu alan. Ayakta kalan birkaç duvarın, devrilmiş birkaç sütunun çevresinde otlar bitmişti. İmparatorun heykeli tam arkalarındaydı. Onları izliyordu sanki. Ne yapacaklar diye bakıyordu. Isidoros, elinde olmadan arkasına dönüp baktı. At üstündeki Jüstinyanus'un taştan gözleri onların üstündeydi.

Eski kilisenin çevresinde irili ufaklı birçok ev vardı. Biraz ilerde, Topkapı Sarayı sırtlarında başka kiliseler, manastırlar, saray ileri gelenlerinin köşkleri bulunuyordu. Beri yandaysa İmparatorluk Sarayı yükseliyordu. Isidoros, arkadaşına döndü: "Önce alanın çevresinin bu evlerden tamamen temizlenmesi gerekiyor. Yapım alanını geniş tutmak zorundayız. Tapınak, aşağıdan bakıldığında gökyüzünün engin maviliği ile kucaklaşmış olmalı, tepeden bakıldığında da denizi ayakları altına almalı,"

"Güzel söylüyorsun ama daha ortada plan yok. Biz şimdiden yıkıma başladık. Yapıyı yükselttik. Düş kurmayı ben de severim. Ama bakalım yapacağımız planı imparatorumuz begenecek mi? Yoksa bu sabah yaptığı gibi bizi..."

Isidoros, parmağını dudaklarına götürerek arkadaşını

susturdu. “Hey yavaş konuş, imparator arkamızda duruyor. Sırrımızı ele verme hemen.”

Antemius korkuyla, “Deme yahu!” diyerek arkasına döndü. Jüstinyanus’un heykelini görünce gülmeye başladı. Isidoros da onunla birlikte kahkahayı koyverdi.

Çalışma odalarına döndüklerinde hemen işe giriştiler. Şimdi planlarını, saptadıkları yeni alana göre tasarlayacaklardı.

Öğleüstü başlayan tasarım çalışmaları gece yarısına kadar sürdü. Çalışmaları iyi gidiyordu. Ama ikisi de çok yorgun düşmüştü. Antemius, tapınağın resmi üstünde çalışıyor, Isidoros da bu resme göre planı çiziyordu. Ana konulardan birçoğunu gerçekleştirmişlerdi. Kimi ayrıntılarda boşluk vardı. Ama bu boşlukları bir türlü doldurup planla resmi sonuçlandıramıyorlardı. Bu bocalama sabaha dek sürdü. Sabaha doğru ikisi de yorgunluktan sızıp uyuyakaldılar. İlk uyanan Isidoros oldu. Planla resmin başına geçti. Bir şey yapmadan kâğıda gözlerini dikip bakmaya başladı. O sırada Antemius, uykusundan sıçrayarak uyandı.

“Geç kaldım, kızmadın ya. Ölü gibi uyumuşum yorgunluktan.”

“Boş ver, ben de az önce uyandım. Ama kafam çalışmıyor. Çizgilere boşu boşuna bakmaktan başka bir şey yaptığım yok.”

“Al benden de o kadar. Kafamızı planla resimle öyle doldurmuşuz ki, uykumda bile hep resim çizdim. Hepsi de yamuk yumuktu. Cetveller, gönyeler, pergeller de ben elime al-

dıkça eğri büğrü oluyordu. Pergel, kareler çiziyor, gönve dik açılar yerine eğri açılar gösteriyordu. Tam bir karabasan.”

“Aldırma dedim ya, resim de plan da bitmiş sayılır. Gel şunları tamamlayalım. İmparator hazretleri beğenirse beğenir, beğenmezse boynumuz kıldan ince.”

Antemius, yarım saat sonra resmi bitirdi. Beklemediği kadar güzel bir resim oldu bu. İsidoros da resme göre plandaki eksikleri tamamladı. Artık rahat bir uyku çekebilirlerdi. Uyanınca planla resmi temize çekip imparatora sunacaklar, şanslarını bir kez daha deneyeceklerdi.

Tam yatmak üzereydiler, birdenbire haberci çıkageldi. İmparatorun hemen kendilerini görmek istediğini söyledi. Sabahın bu erken saatinde çağrılmış olmaları ikisini de biraz ürküttü. Yüzleri asıldı. Yeni yaptıkları planla resmi odalarında öylece bırakıp apar topar imparatorun karşısına çıktılar. İmparator, beklediklerinin tersine çok sevinçliydi. Onları, “Yaklaşın dostlarım,” diyerek karşıladı. “Yaklaşın yaklaşın. Biliyor musunuz az önce bir düş gördüm.”

Antemius, kurnazca atıldı: “Nasıl bir düştü bu efendimiz?”

İmparator çok heyecanlıydı: “Düşümde bir resim gördüm. Tapınağımızın resmini.”

Antemius, fırsatı kaçırmadı. Aynı heyecanlı tavırla: “Ben de,” diyerek imparatorun sözünü kesti. “Ben de düşümde bir resim gördüm yüce efendimiz!” İsidoros, Antemius’un yüzüne şaşkınlıkla baktı. Böyle bir düş yalanına neden gerek duymuştu. İsidoros, arkadaşı Antemius’un söylediklerini hayretler içinde dinliyordu.

“Tapınağımızın resmini gördüm düşümde. Ona göre planımızı da, resmi de çizdik.”

İmparator, “Ne duruyorsunuz öyleyse,” diye bağırdı.

“Çizdiklerinizi neden getirmiyorsunuz?”

Bunun üzerine, ikisi de, imparatorun yanından yıldırım hızı ile çıktılar. Bir gün, bir gecedir üstünde kafa patlattıkları planla resmi alıp aynı hızla imparatorun yanına döndüler. İmparator, resmi görür görmez, sevinçle ayağa sıçrayıp haykırdı: “Tamam, tamam! Düşümde gördüğüm resim bu işte! Ayasofya’nın resmi bu! Hemen yapımına başlansın!”

Tarihe Ayasofya’nın ünlü mimarları olarak geçecek olan bu iki arkadaş, sevinçle kâğıtlarını toplayıp imparatorun önünde yerlere kadar saygı ile eğildiler.

Dışarı çıktıklarında Isidoros, arkadaşına merakla sordu:

“Bu düş numarasını da nerden çıkardın anlamadım doğrusu.”

Antemius, kıs kıs güldü. .

“Bak dostum, imparatorun bizi iyi karşıladığını görünce işimizin yolunda gideceğini sezdim. Söyleyeceklerini can kulağıyla dinlemeye hazırlandım. Bir düş gördüm der demez bu sözle ilgilenmem gerektiğini anladım. Ardından, düşümde tapınağın resmini gördüm, deyince bu kurnazlık geldi aklıma. İmparator, düşünde gördüğü resmi ayrıntılarıyla nerden anımsasın. Ben de aynı düşü gördüğümü söylersem, bizim çizdiğimiz planla resmi düşte gördüğünün aynısı sanacağını biliyordum. Düşündüğüm gibi de oldu. Böylece onun düşleriyle kendi düşüncelerimizi gerçekleştirme olanağını elde etmiş olduk.”

BAYEZİT YANGIN KULESİ

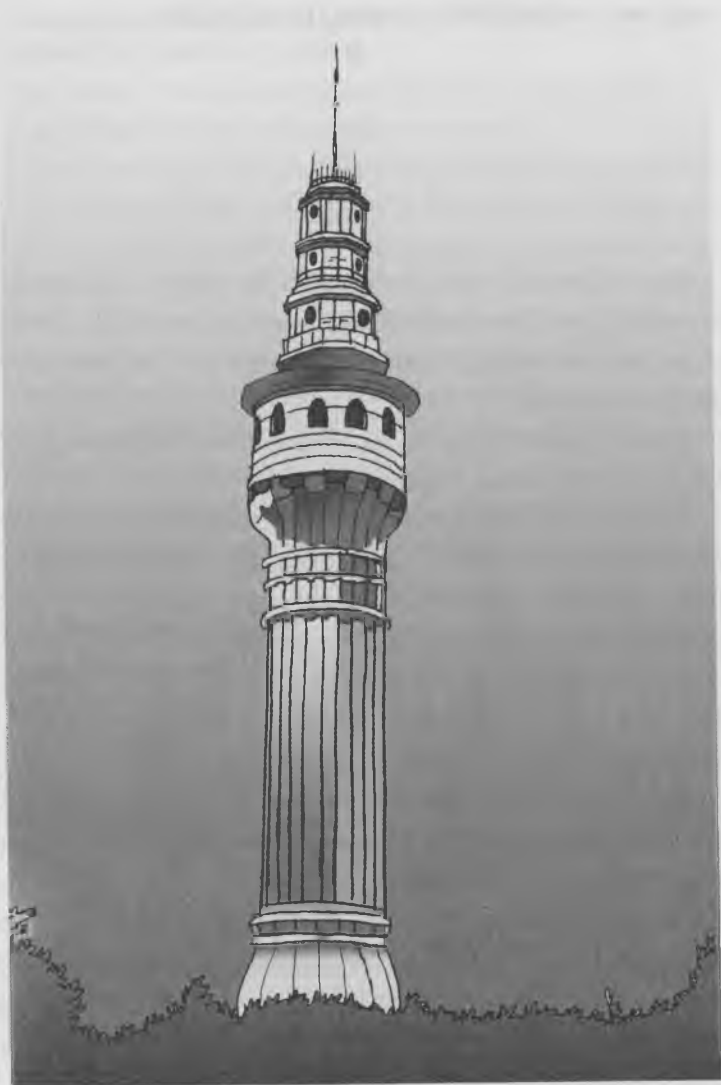

İstanbul'un iki ünlü kulesinden biri Bayezit Kulesi'dir. Bayezit Kulesi, İstanbul'da, eski Bayezit Alanı'ndaki, şimdiki adı ile Hürriyet Alanı'ndaki İstanbul Üniversitesi'nin bahçesi içindedir.

Kentte çıkan yangınların izlenip haber verilmesi için yangın kulesi olarak yapılmıştı.

Osmanlılar zamanında Yeniçeri Ocağı'nda yangın söndürme işiyle uğraşan bir Tulumbacılar Bölüğü kurulunca Eski Ağakapısı diye anılan üniversite bahçesine Yangın Kōşkū denilen tahtadan bir kule yapıldı. Bu ilk kule şimdiki yerine yapılmamıştı. Caddeye daha yakın bir yerdeydi. Bu kuleden kent gözlenirdi. Yangın başlangıcı görülen yerlere hemen tulumbacılar koşturulurdu. Kuleden yangın gözleyenlere Kōşklū denirdi. Bu, kōşklū deyimini, uzun süre tulumbacıların önünden koşup yangının nerede olduğunu haber verenler için kullanılmıştır.

Birçok kez yanan bu tahta kule, her seferinde yeniden yaptırıldı. En son II.Mahmut döneminde padişahın buyruğu ile yıkırıldı. Bugünkü yerine tahtadan yeni bir kule yapıldı. Ama daha yapımı bitmeden bir ayaklanma sonucu yakıldı.

Yerine, 1828 yılında, Ağa Hüseyin Paşa tarafından, yine padişahın buyruğu ile bugünkü mermer kule yaptırıldı. 1849'da dört yöne açılan yuvarlak pencerele taştan yapılmış bir terasla parmaklıklı üç kat eklendi kuleye. 1889'da en üste demir bir bayrak direği dikilerek kule bugünkü görünümünü kazandı.

Bayezit Yangın Kulesi'nin boyu 85 metredir. Kuleye 180 basamaklı bir merdivenle çıkılır. Kulenin katlarına aşağıdan yukarı doğru şu adlar verilmiştir: Nöbet Katı, İşaret Katı, Sepet Katı, Sancak Katı.

Bugün de yangın kulesi olarak kullanılan Bayezit Kulesi, ayrıca geceleri, tepesinde yakılan değişik renkli ışıklarla ertesi günkü hava durumunu bildirir.

Bayezit Yangın Kulesi'nin Öyküsü: Yangın Vaar!

II.Mahmut yenilikçi bir padişahı. Devletin başına geçer geçmez, bugünkü üniversitenin bulunduğu yer olan Eski Saray, Asker Kapısı adı ile ordunun yönetim yeri haline getirildi. Yeniçeri Ocağı'nı daha önce kaldırmıştı. Yerine daha düzenli bir askeri güç olan yeni bir ordu kurdu. Bu yeni orduya Asakir-i Mansure deniyordu. Asker Kapısı bu yeni ordunun Genel Kurmay Başkanlığı gibi bir yerd. Genel Kurmay Başkanı yerinde olan komutana da Serasker adı veriliyordu. Serasker, askerın başı anlamına geliyordu.

Padişah, bir gün, Asker Kapısı'nı görmek istedi. Sarayın kapısından törenle çıkıp saltanat arabasına bindi. Saltanat

arabası altın yıldız işlemeli çok güzel bir faytondu. Arabayı besili iki at çekiyordu. Padişahın arabasının iki yanında atlı askerler vardı. Padişah, yeni kurduğu ordunun Avrupalı üniformalı yiğit askerlerine hayranlıkla bakıyordu. Halk, yol boyunca, hem göğsü kabarak askerleri seyrediyor, hem, “Padişahım çok yaşa!” diye bağıyordu.

Araba Bayezit Alanı'nın iki yanı ağaçlıklı yolundan geçip Asker Kapısı'nın önünde durdu. Bu binanın büyük görkemli bir dış kapısı vardı. Padişah arabasından burada indi. Serasker ve öteki ileri gelen subaylar padişahı iki yanı ağaçlıklı bahçenin sonundaki binanın kapısında bekliyorlardı. Arabanın dış kapıda durduğunu görünce, koşarak oraya ulaştılar. Padişahın önünde yerlere kadar eğilip el etek öptüler. Padişah, “Önce bahçeyi görmek isterim!” dedi. Serasker ile subayları padişahın karşısında bir daha saygı ile eğildiler. Birlikte bahçeden içeri girdiler. Bahçe, ağaçları ve çiçeklikleriyle çok güzel düzenlenmişti. Her şey tam bir uyum içindeydi. Padişah memnun görünüyordu. Bu sırada gözüne tahta yangın köşkü çarptı. Harap bir durumdaydı. Padişahın suratı asıldı birden. Sert bir sesle, “Ne bu?” diye sordu.

Serasker, ezile büzüle, “Yangın köşkü sultanım!” diye cevap verdi.

“Yangın köşkü olduğunu biliriz paşa. Her yanı dökülür, onu deriz. Bir yel esse uçup gidecek. Bu ne kepezaliktir!”

“Yeniçeri kullarınız bu hale getirmiştir sultanım. Bizim suçumuz yoktur.”

“Yeniçerinin askerliğinden hayır gelmezdi. Kulesini ne

diye ayakta tutarsınız. Tez yıkılsın. Yerine yenisi yapılsın.”
 “Emredersiniz sultanım!”.

II. Mahmut'un bu kesin buyruğu üstüne, eski yangın köşkü hemen yıkıldı. Yeni yapılacak yangın köşkü için bahçede daha uygun bir yer arandı. Burası Eski Saray alanıydı. Bizanslılardan kalma olduğu için eski anıtların kalıntıları vardı. Bunlardan biri de Tetradyon dedikleri taşın dört köşe bir anıtı.

Yeni yangın köşkünü bunun üstüne yapmaya karar verdiler. Böylece toprağı kazıp temel açma zahmetinden de kurtulmuşlardı.

Tahtalar, kalaslar taşındı. İskeleler kuruldu. Ustalar, tahtadan yeni bir yangın köşkü yapmak için işe giriştiler. Tahta kule, yavaş yavaş yükselmeye başladı. Ustalar, kulenin son katını tamamlayıp üstünü örtünceye dek her şey yolunda gitti.

Çatının çatıldığı gün, kulenin dibinde iki asker durdu. Tepede çalışan ustalara baktılar. El salladılar. Ustalar da onlara el salladı. Askerler, birbirlerine bakıp gülümsediler. İkisi de eski yeniçeri askerlerindendi. Padişah, yeniçeriliğı kaldırıncı, yeniçeri olduklarını gizleyerek yeni kurulan ordunun askerleri arasına katıldılar. Kendileri gibi olan daha birçok arkadaşları da vardı aralarında. Onlar da bu kışlaydılar. Bu yeni türeme askerlere, daha doğrusu onları yöneten, gavur talimi yaptıran yeni seraskerle çıtkırıldım subaylara çok kızıyorlardı. Yeniçerilerin palabıyıklı, pehlivan yapılı yiğit subayları nerde, bunlar nerdeydi?

İki eski yeniçeri ağaçların altına doğru yürüyüp konuşmaya başladılar.

“Ne zaman harekete geçiyoruz?”

“Kule biter bitmez. Kuleyi kullanmalarına fırsat bırakmadan yakacağız.”

“Onlar bizim şanlı kulemizi nasıl yıktırsa biz de onların yepyeni kulesini kül edeceğiz.”

“Seraskerle subaylar kulenin yandığını görünce koşup gelecekler. O zaman da hepsini kılıçtan geçireceğiz.”

Bu konuşmanın üstünden bir hafta geçmeden kule tamamlandı. Kulenin çevresinde ve içinde yapımdan kalan tahta parçaları, yongalar, talaşlar daha temizlenmemişti. Bunlar temizlenip her şey yoluna konduktan sonra padişah yeni yangın köşkünü törenle açacaktı.

Ama öç almayı kafalarına koyan yeniçeriler, kule tamamlandığı akşam işe giriştiler.

Yapım artığı tahta parçalarıyla yongaları tutuşturmak güç olmadı.

Daha önce kule yapılırken birbiriyle konuşan o iki asker, gece yarısı, gizlice kuleye yaklaştılar. Yağlı iki bez parçasını yongalarla tahtaların arasına yerleştirdiler. Ellerindeki çakmaktaşını çakarak çıkan kıvılcımlarla bez parçalarını tutuşturdular. Sonra ardlarına bakmadan koşarak, ağaçların arasına gizlenen arkadaşlarının yanına gittiler. Arkadaşlarını kılıçlarını çekmiş, kıvrık hançerlerini hazırlamış bekliyorlardı.

Az sonra kuleden çatırtılar gelmeye, alevler yükselmeye

başladı. Çok geçmeden yükselen alevler ortalığı gündüz gibi aydınlattı. Hepsinin yüzü gülüyordu. Alevler yükseldikçe sevinçleri bir kat daha artıyordu; çünkü yangını gören, duyan bütün ileri gelen subaylar, serasker paşa, yangının söndürülmesi için koşup geleceklerdi. Onlar gelince kendileri de ağaçların arkasından çıkıp, gelenlerin kellelerini uçuracaklardı. Böylece yeni ordunun bütün ileri gelenleri yok edilecekti.

İşler tasarladıkları gibi yürümedi. Aradan bir iki saat geçti. Yangın iyice büyüdü. Ama ne gelen vardı ne giden. Serasker paşayla subaylar şöyle dursun bir asker bile koşup gelmiyordu. Öte yandan yepyeni yangın köşkü, göz göre göre, cayır cayır yanıyordu.

Saatler ilerledikçe, buldukları yer, yangının etkisiyle çok fazla ısındı. Yangından kopan alevli tahta parçaları, kızgın çiviler kafalarına düşmeye başladı. Gizlendikleri yerde daha çok duramayacaklarını anladılar. Elllerinde kılıçlar, hançerlerle orta yere fırladılar.

O zaman her şey anlaşıldı. Kapılar sıkı sıkıya kapatılmıştı. Çevre askerle sarılıydı. Demek ki yapacakları baskını haber almışlardı. Seraskerle subaylar bu yüzden yangını görünce koşup gelmemişlerdi.

Eski yeniçeriler kısıvrak yakalanmışlardı. Yapılacak bir şey yoktu artık. Kimi kılıcını fırlatıp teslim oldu. Kimi duvarlara tırmanarak parmaklıkları aşırıp kaçmayı denedi. Kaçamayıp yakalandı. Direnen birkaç kişi de öldürüldü. Yakalananların hepsi hapse götürüldüler.

Bu olaydan sonra, yeni ordunun arasına sızan öteki yeniçeriler de yakalanıp hapsedildi. Askerler arasında işler yoluna girince padişah II.Mahmut, yanan tahta kulenin yerine taştan bir kule yapılmasını buyurdu. Bunun üstüne bugünkü taş kule yapıldı. Böylece II. Mahmut'un askerleri, bu kulede gece gündüz nöbet tutup yangın gözcülüğü yapmaya başladılar. Gözcüler, kentin dört yönüne açılan pencere-lerden her birinin önünde ayrı ayrı durup bakarlardı.

Gözcü, bir yerde bir yangın belirtisi gördü mü ilk işi komutanına seslenmek olurdu:

“Ağa bir çocuğun oldu!”

Komutan:

“Kız mı, oğlan mı?” diye sorardı. Gözcü, “Kız ağam, kız!” dedi mi yangının kentin karşı yakası olan Galata, Üsküdar ya da Boğaziçi'nde olduğu anlaşılırdı. O zaman, gündüzse, kulenin iki yanına iki sepet ya da iki bayrak asılır, geceyse iki fener yakılırdı.

Gözcü, “Oğlan ağam, oğlan!” deyince yangının İstanbul yakasında olduğunu herkes anlardı. O zaman da gündüzse kulenin iki yanına bir sepet ya da bir bayrak asılır, geceyse bir fener yakılırdı.

Bu böyle belirtildikten sonra iş o zamanların yangın söndürücüleri olan tulumbacılar kalırdı.

İstanbul'un evleri, tahta olduğu için yangın çok çabuk yayılırdı. Onun için her mahallenin güçlü delikanlılarından oluşan tulumbacı takımları vardı. Tulumbacı delikanlılar, tulumbalarını dört kişi birlik olup omuzlar ve koşarak yan-

gına giderlerdi. Önlerinde köşklü dedikleri biri koşar, elinde bir fener ya da sopa bulunurdu. Bir yandan, tiz bir sesle: “Yangın vaaar!” diye bağırdı.

Pencerelerden hanımlar kafesleri sürüp kafalarını uzatarak sorardı:

“Huu, uğuro! Yangın nerede?”

“Pangaltı'daaaa!”

Kadın, Pangaltı'yı mangal altı anladığı için komşusuna: “Aman komşucuğum, dikkatli ol,” derdi. “Mangal altında yangın oluyormuş, mangalın altına ateş mateş düşüreyim deme sakın.”

Tulumbacı takımları, bugünün futbol takımları gibiydi. Takımlar, birbirlerini geçmeye çalışırlardı. Yangına ilk bizim takım ulaşacak, yok sizinki ulaşacak, derken iki takımın birbiriyle yolda kıyasıya kavga ettikleri olurdu. Kafa göz demez birbirlerini yere sererlerdi. Üstün gelen tulumbacı takımı gider yangını söndürürdü. Kimi zaman onlar birbirleriyle çatışırken yanan yer kül oluverirdi.

Yangın sönünce kuledeki sepetler indirilirdi. Geceyse fenerler söndürülürdü.

Bugün kuleyi itfaiye erleri bekliyor. Dürbünle kenti gözlüyorlar. Bir yangın belirtisinde telefonla yangının olduğu yerin itfaiyesi uyarılıyor, bu uyarı üzerine itfaiye arabaları hemen harekete geçip yangın yerine anında gelerek yangını büyümeden söndürebiliyor.

BOĞAZ KÖPRÜSÜ

Boğaz Köprüsü'nün Öyküsü: Dara'nın Köprüsü

Eskiçağ tarihinde önemli bir yeri olan Büyük İran İmparatoru Dara, İsa'dan önce 521'de tahta geçti. İran içlerindeki Persepolis'ten Ege dolaylarındaki Sarr kentine kadar olan toprakları egemenliği altına aldı. Bu geniş topraklarda türlü din, dil ve ırktan insanlar yaşıyordu. Dara, düzenli bir yönetim kurdu. Ülkeyi valiliklere böldü. Satrap denilen bu valiler merkeze bağlıydı ama içişlerinde özgürdüler. Türlü ulustan insanları da dinleri bakımından özgür bırakmıştı. Yahudiler, Kudüs'teki büyük tapınağı onun döneminde yaptılar. Ege kıyıları, İran içlerine düzenli bir yol örgüsüyle bağlanmıştı. Atlı postacılar bu yollarda sürekli olarak kentten kente haber taşıyordu. Böylece ulaşım ve haberleşme bir baştan öbür başa kolaylıkla sağlanıyordu. Dara'nın Dareikos denilen altın parası, imparatorluğa bağlı bütün ülkelerin kullandığı tek paraydı. Yol ve haberleşmenin düzenli oluşu ticareti artırmış, imparatorluğa bağlı ülkeleri zenginleştirmişti.

O dönemde, Tuna kıyılarından Don kıyılarına kadar

uzanan Karadeniz'in kuzeyindeki geniş bölgede Iskitler yaşıyordu. Bunlar savaşçı, göçebe bir ulustu. Çok iyi ata binerler, okla yay kullanırlardı. Dara'nın egemenliği altındaki ülkeleri zaman zaman ele geçiriyor, burada da yerleşiyorlardı. Çünkü Iskitlere göre geldikleri her yer kendi yurt-

ları, kendi evleriydi. Dara'nın ülkelerinden de bunun için çıkmıyorlardı.

Bu durum, Dara'yı çok kızdırdı. Tuna üstüne yürüyüp, İskitleri orda kıştırarak kesin yenilgiye uğratmayı düşündü. Bu amaçla 700.000 kişilik ordusuyla İstanbul Boğazi'nin Anadolu kıyılarına gelip dayandı.

İstanbul Boğazi bir ırmak gibi akıntılı ve derindi. Karşıya geçmek hemen hemen olanaksızdı. İki kıyı da sık ormanlarla kaplıydı. Ağacın yeşiliyle denizin mavisinin birbirine karıştığı bu yer, cennetten bir köşe gibiydi. Gökyüzü bulutsuz, güneş parlaktı. Ama dünyanın bu en güzel, sanki birbirine el değecekmiş gibi yakın olan iki kıyısı aslında birbirine öyle uzak öyle ulaşılmazdı ki. Dara'ya kalsa atını sürüp karşıya geçerdı. Akıntıya karşı yüzerek yapardı bunu. Ya da Çamlıca Tepesi'nden yağız atını mahmuzlayarak şaha kaldırırsa, engel atlarcasına uçurumlu denizi bir hamlede aşip karşı tepelere ulaşabileceğini düşlüyordu. Öylesine istiyordu karşı kıyıya geçmeyi. Ordan Trakya'yı aşarak Tuna'ya ulaşmaktı tek dileği. Tuna kıyılarında İskitleri ezip işlerini bitirecekti. Bunu tek başına yapamazdı elbet. Onu düşündüren ordusuydu. Ordunun bu derin ve akıntılı denizi tehlikesizce aşarak karşıya geçmesi gerekiyordu. Düm-düz bir ovada yürürcesine olmalıydı bu geçiş. Ne gemilerle ne de sallarla ordunun bölük bölük karşıya geçirilmesine yanaşmıyordu Dara. Bir tek erini, bir tek atını, bir tek silahını bile yitirmek istemiyordu. Tümünü aynı anda karşıya geçirmek istiyordu.

Ordu, Pendik, Kartal düzlüklerine yayılmış bekliyordu. Komutanlarla mühendisler Dara'nın çadırında ordunun karşıya geçirilişinin yollarını araştırmak için bir toplantı yaptılar. Bu konuda birbirleriyle kıyasıya tartıştılar. Dara, öne sürülen hiçbir öneriyi beğenmedi.

Toplantı sona ermişti. Dara'nın ordusunda görevli mühendislerden Sisamlı Mandrokles imparatorun yanına yaklaşarak önünde diz çöktü.

"Ben Boğaz'ın iki kıyısını birbirine bağlarım," dedi birdenbire.

Bu mühendis, tartışmalar sırasında ağzını bile açmamış, hep susmuştu. Herkes olduğu yerde donup kaldı. Aralarında en çok şaşkınlığa uğrayanı Dara'ydı. Heyecanla, "Nasıl, nasıl?" diye bağırdı.

Mandrokles, ayağa kalktı. Güvenli bir sesle, "Toplantı boyunca içimden hesaplayıp durdum," dedi. "Sizler tartışırken ben başka bir şey düşünüyordum."

Dara, dayanamadı.

"Düşündüğün ne, onu söyle!"

"Oraya geliyorum efendim. Ben bir yüzer köprü düşündüm."

Orada bulunanlar ilk kez duyuyorlardı yüzer köprü sözünü. Dara sordu:

"Yüzer köprü mü? O da nesi?"

"Yüzer köprü efendim. Gemileri yanyana getirerek yapacağım bu köprüyü. Böylece Asya ile Avrupa ilk kez birbiri-

ne bağlanacak. Ordunuz burnu kanamadan karşı kıyıya kolaylıkla ulaşacak.

Dara'nın asık olan yüzü birden güldü.

“Öyleyse ne duruyorsun. Hemen işe başla!”

İşe o günden başlandı. Öncelikle yüzer köprünün yerinin saptanması gerekiyordu. Akıntı ve fırtınadan en az etkilenecek yere kurulmalıydı.

Bu konuda Dara öne atıldı. Ordusunun güvende olmasını istiyordu. Boğaz'ın Anadolu kıyısını Marmara'dan Karadeniz'e kadar atla dolaştı. Denizi kimi kez tepelerden izledi. Kimi kez kıyıya kadar inerek suları inceledi. Bu işi bitirdikten sonra yelkenli bir gemiye bindi. Mandrokles'i de yanına aldı. Gemiye akıntıya karşı hareket ettirerek akıntının hızını ölçtürdü, Bütün ölçümler bittikten sonra Boğaz'ın Marmara'ya yakın olan kıyıları daha elverişli görüldü. Bugünkü Boğaz Köprüsü'nün bulunduğu yerin yakınında bir yerde yapım işine girişildi.

Tam 325 gemi yanyana getirilerek iki kıyı birleştirildi. Her gemi birbirine kalın halatlarla, iki yandan sıkı sıkı bağlandı. Halatların uçları iki kıyıya çakılan büyük babalara düğümlendi. Gemiler böylece yerlerinden kıpırdayamaz olmuştu. Akıntı ve dalgaların etkisiyle biraz sallansa da hiçbir yere gidemiyor, oraya buraya savrulmuyordu: Yüzen köprünün ayaklarıydı bu gemiler. Bugünkü köprü dubaları gibi. Şimdi, ordunun geçeceği asıl köprünün yapılması gerekiyordu. Bunun için de ormandan bolca ağaç kestirildi. Ağaçlar iri kalaslar haline getirilip yanyana dizilerek gemi-

lerin karınları üstüne, orta yerlerine gelecek biçimde döşendi. Onun da üstüne toprak dökülüp tokmaklarla dövülerek yol yapıldı. Sıkıca dövülen toprak yol, asfalt görünümünü almıştı. Öylesine düzgün ve sağlamdı. Artık, sıra korkulukların yapımına gelmişti. Toprak yolun iki yanına askerlerin denize düşmemesi, köprüden geçecek atların ürkmemesi için tahtadan yüksek parmaklıklar yapıldı. Tıpkı bugünkü köprülerde olduğu gibi.

Her şey tamamlanınca, başlarında Dara olmak üzere ordunun geçişi başladı. Çeşitli uluslardan erlerin yer aldığı Dara ordusunun yüz binleri, ağır ağır köprüyü geçtiler. Avrupa yakasına köprü yoluyla ulaşan ilk komutan olan Dara, karşıya geçer geçmez, tepede, taştan oyulmuş bir tahta oturdu. Ordunun geçişini oradan, köprüden son savaşçı da geçinceye kadar izledi. Gerçekten de 700.000 kişilik ordu da ne bir tek atın ayağı sürçmüş, ne de bir tek erin burnu kanamıştı. Dara, bu başarısından dolayı mühendise alışılmış armağanların on katını verdi. Mühendis Mandrokles de aldığı armağanların karşılığı olarak, kendi yaptığı köprüyü ve ordusunun başında köprüden geçen Büyük Dara'yı gösteren bir resim yaptırdı. Bunu kendi yurdu olan Sisam'daki Akıl Tanrıçası Tapınağı'na sundu. Resmin altında şunlar yazılıydı: "Ey Tanrım! Bu balık dolu denizin iki yakasını birleştiren Mandrokles'in armağanını kabul et! Yaptığı iş Kral Dara'yı sevindirdi. Ülkem Sisam ünlendi. Ben de taçlandım." Böylece kendi yapıtını da Dara'yı da ölümsüzleştiriyordu.

Trakya'yı geçerek Tuna'ya ulaşan Dara, orada İskitleri elinden kaçırdı. Dönüşte, Atina yakınlarındaki Maraton Ovası'nda Yunanlılara yenildi. Daha sonra İsa'dan Önce 485 yılında Yunanlılara karşı yeni bir sefere hazırlandığı sırada Mısır'da öldü.

Dara'nın İsa'dan Önce 512 yılında kurdurduğu köprü-nün yerinde bugün ünlü Boğaz Köprüsü yükseliyor. Cumhuriyetin ellinci yılı olan 1973 yılında yapımı biten birinci Boğaz Köprüsü, Dara'nın Boğaz Köprüsü'nden tam 2485 yıl sonra yeniden Asya'yı Avrupa'ya, Avrupa'yı Asya'ya bağlıyor. Her gün binlerce aracın üzerinden geçtiği köprü, 1074 metre uzunluğunda ve 33 metre genişliğinde. Köprü, kalın, çelikten halatlarıyla Asya'yı Avrupa'ya kenetlerken iki anakaranın insanlarını da birbirleriyle sevgiyle kaynaşmaya çağırıyor. Tarihte savaş amacıyla yapılan köprülerin yerini artık barış ve uygarlık için yapılan köprüler alıyor.

EFES

Önemli bir anıt kentimiz olan Efes'in tarihi çok eskidir. Efes, Ege Denizi kıyısında, Küçük Menderes Irmağı'nın döküldüğü körfezin kıyısında kurulmuştur.

Tarihsel Efes kalıntıları, İzmir'den düzgün bir karayolu ile gidilen bugünkü Selçuk kasabasının yakınındadır.

Efes adının nereden geldiği kesin olarak bilinmiyor. Kimi bir Amazon adı olduğunu, kimi Yunancadan geldiğini söylüyor. Son araştırmalarsa Anadolu kaynaklı olduğunu gösteriyor.

Kenti kimlerin, ne zaman kurduğu belli değil. Yalnız İsa'dan Önce 2000 yılının ikinci yarısında sonradan Artemis denilecek olan Ana Tanrıça Kibele'nin tapınağı çevresinde bir yerleşme alanı olduğu biliniyor. Tapınak ve kent kimilerine göre kadın savaşçı Amazonlarca kurulmuştur. Artemis Tapınağı, Kuşadası'na giden yolun sağında, İsa Bey Camisi'nin yaklaşık 300 metre güneybatısındadır. Halkın İngiliz Çukuru diye adlandırdığı bu yerde, bugün birkaç ak mermer parçası görülebilir. Artemis Tapınağı dünyanın yedi harikasından sayılan önemli bir tapınaktır.

İsa'dan Önce XI. yüzyıl dolaylarında Efes'i İonlar ele geçirmiştir. Efes daha önce Hititlerin egemenliği alundaydı.

Efes, önemli bir ticaret ve kültür merkeziydi. Bu yüzden tarih boyunca çok el değiştirdi. Çeşitli egemenlikler altında yaşadı. Ama ticari ve kültürel önemini hiçbir zaman yitirmedi.

Dönem dönem Atinalıların, Perslerin, Büyük İskender'in yönetimine geçen Efes, daha sonra da Roma, Bizans, Arap egemenliklerini yaşadı. En son 14. yüzyıl başlarında kesin olarak Türklerin eline geçti.

Hıristiyanlığın yayıldığı yıllarda Efes önemli bir rol oynamıştır. Hıristiyan azizlerinden Yuhanna'nın İsa'dan Sonra 66 yıllarında Efes'te oturduğu ve burada öldüğü söylenir. Bir başka söylentiye göre, İsa'nın annesi Meryem Ana da orda gömülüdür. Efes yakınındaki bir tepede bulunan Meryem Ana Evi bugün de ziyaret edilmektedir.

Efes'te ilk kazılara 1863-1874 arasında İngilizler başladı. Önce Artemis Tapınağı'nın yeri araştırıldı. Önemli bulgular elde edildi. Sonradan Avusturyalılar Artemis Tapınağı'nın batısında Panayır ve Bülbül Dağları'yla eski liman arasında kazılar yaptılar. Kazılar günümüze kadar sürdürüldü.

Küçük Menderes Irmağı'nın getirdiği alüvyonlarla limanın dolma tehlikesi geçirmesiyle kent İsa'dan Önce 287'de Artemis Tapınağı'nın 2,5 km. güneyindeki bugünkü yerine taşındı.

Efes'i Lysimakhos adlı komutan yeniden yaptırdı. Evlerin bulunduğu yer 8 km'lik surla korunuyordu. Buraları Roma ve Hıristiyanlık dönemlerinde değişikliklere uğramasına karşılık, arkeolojik kazılarla, beyaz kalkerden kaldırım caddeleriyle olduğu gibi ortaya çıkarıldı.

İki yolu vardı. Biri kenti limana bağlayan ve denize inen sütunlu yol. Geceleri bu yüksek sütunların üstünde ateş yandığı ve liman yolunu aydınlattığı söyleniyor. Ama petrolün bulunmadığı o dönemde bu yüksek sütunların üstünde ne yakıldığını kimse bilmiyor. Öteki yolsa Artemis Tapınağı'na ulaşan yoldu.

Kentin önemli yapıları arasında tiyatro, kenarları 160 metre boyundaki kare biçiminde olan agora (pazar yeri), stadyum, Tarajanas Çeşmesi, Hadrianus Tapınağı, Celsus Kütüphanesi sayılabilir. Konserlerin verildiği basamaklı tiyatro Odeon, Roma dönemine aittir. Yine Roma döneminden kalma Verulanus Alanı Adrianus döneminde mermerle döşenmiştir. Birkaç jimnazyum (spor ve eğitim yapılan yerler) sonradan kaplıca oldu. Kimin yaptırdığı bilinmeyen biri sekiz, öteki dört köşe temelli olan dairesel iki bina da Roma döneminden kalan önemli yapılardır.

Bütün görkemiyle eski çağları yansıtan Efes'in önemi, canlılığını bugüne dek korumuş olmasıdır. Dünyaca ünlü olması da buradan geliyor.

Efes'in Öyküsü: Kadın Savaşçı Amazonlar

Bugünkü Efes kentinin bulunduğu Kuşadası Körfezi yöresinde insanların küçük topluluklar halinde yaşadıkları çok eski dönemlerdeydi. Ege Bölgesi, yemyeşil sık ormanları, yalçın dağları, buz gibi akan pınarları, çağiltılı ırmakları, güneşli ovaları, kapkara kabarık toprakları, gökyüzüne

eş masmavi, pırıl pırıl deniziyle bir cennet gibiydi. Yerleşim yerleri azdı. Bugünkü kentlerin birçoğu daha kurulmamıştı. Buralarda yaşayan insanlara gelince, Ege Bölgesi'nin zenginliğinden yararlanmasını bilmiyorlardı. Doğaya uyarak yaşayan insanlardı. Ege'nin bin bir türlü balığından yalnızca çipura ile kefal avlayabiliyorlardı. Çünkü kullandıkları oltalarla zıpkınlar ilkeldi. Verimli ovalarda, sulak topraklarda yetiştirdikleri arpayla buğdaylar pek cılızdı. Havalar kurak giderse kıtlık çekiyor, aç kalıyorlardı. Yağmurlu giderse bolluğa kavuşup seviniyorlardı.

Anadolu'nun başka bir bölgesindeyse Doğu Karadeniz kıyıları yöresinde bugünkü Fatsa ile Ordu'nun bulunduğu yerlerde Amazonların ülkesi vardı. Bu ülkede Amazon denilen savaşçı kadınlar yaşıyordu. Amazonlar at üstünde savaşıyor, ok, yay, kargı ve mızrak kullanıyorlardı. Erkek gibi savaşçı giysileri giyen Amazonlar savaşırken iki yanı keskin kısa savaş baltalarıyla dövüşüyorlardı. Baltayı her savuruşta bir düşman kafası uçurabilecek güçteydiler. Fırtına gibi at sürmekte ustaydılar. Bütün savaş oyunlarını iyi biliyorlardı. Amazonların ülkesinde erkekler de vardı. Ama onlar kadın savaşçı Amazonların kölesiydi. Çoğu da savaşlarda tutsak aldıkları erkeklerdi. Bütün işleri bu erkek köleler yapıyordu.

Amazonlar, kendileri gibi dişi bir Tanrıçaya tapıyorlardı. Bu Tanrıça, Ay Tanrıçası Artemis'ti. Artemis'in tam on sekiz memesi vardı göğsünde. Bunlar bereketin, bolluğun, verimin, doğurganlığın simgesiydi.

Amazonlar savaşçı olduklarından ülkelerinde uzun süre kalmazlardı. Yılın büyük bir bölümünü at üstünde savaşmakla geçirirlerdi.

Günün birinde Amazonlar, Yunanlılarla savaşa tutuştu- lar. Yunanlılar, Amazonları yenilgiye uğrattı. Birçoğu tut- sak düştü. Bu tutsaklar üç büyük gemiye bindirildiler. Yu- nanistan'a götürölmek üzere hareket edildi. Gemiler, kıyı- dan ayrıldıktan sonra tutsak edilen Amazonlar, gemidekile- re saldırdı. Hepsini kılıçtan geçirdiler. Ne yazık ki Amazon- lar, gemileri kullanmayı bilmiyorlardı. Tekneleri kendi ha- line bıraktılar. Rüzgâr, gemileri İskitlerin yaşadığı Karade- niz'in kuzeyindeki bir ülkeye götürdü. Amazonlar, orda İs- kitlerle kaynaşıp yeni bir kuşak yarattılar.

Karadeniz kıyılarından kopup Anadolu'nun dört bir ya- nında at oynatan Amazonlar, Ege kıyılarına da indiler. Ku- şadası Körfezi'nin çevresi her zamanki gibi sessiz ve sakin- di. Güneş parılıyor, deniz masmavi ışıldıyordu. Arpalarla buğdaylar olgunlaşmaya başlamıştı. Gökte tek bir bulut yoktu. İnsanlar, sıcağın etkisiyle evlerine çekilmiş, tembel tembel uyukluyordu.

Onları, uykularından sürüp giden bir gök güröltüsü ile ortalığı toza dumana boğan bir fırtınanın uğultusu uyandır- dı. Gökyüzünde fırtına ve yağmur getirecek bir tek bulut bile olmadığına göre bu neyin nesiydi? Halk, Gök Tanrı- sı'nı kızdırdığını sanarak yerlere kapandı. Oysa ki, bu gök güröltüsü ile toz fırtınasını Amazonların ovada dört nala koşturdukları güçlü atları çıkarıyordu.

Halk, yerden doğrulduğunda, çevresinde yeelerinden dumanlar tüten bir sürü atıyla karşılaştı. Üstlerinde, dimdik duran, şimdiye dek hiç görmedikleri gepgenç savaşılar vardı. Okları, yayları, mızrakları, kargıları, keskin ağızlı güneşte parıldayan savaş baltalarıyla görünüşleri ürkütücüydü. Yüzlerinde görünüşlerinin tersine tatlı bir ciddilik okunuyordu. Savaşçılar, kadınları, erkekleri ve çocukları önlerine katıp kıyıya doğru sürdüler. Kıyıda ışıldayan masmavi Ege'yle yüz yüze gelince atlarından indiler. Bir süre durup denizi seyrettiler. Sonra mavi suları avuçlayıp yüzlerini yıkadılar. Bir bölümü atları dolaştırırken, ötekiler çevreyi ölçüp biçiyorlardı. Arkalarında bir dağ yükseliyordu. Yaşlılar, adının Panayır Dağı olduğunu söylediler, askerler sorunca. Aynı zamanda bir ırmağın da ağzındaydılar. Bu da körfeze dökülen Küçük Menderes Irmağı'nın deltasıydı.

İçlerinden biri atından hiç inmedi. Kıyıya geldiklerinden beri atıyla bir o yana, bir bu yana gidip geliyordu. Halk onu korkuyla izliyordu. Komutanları bu delikanlı olmalıydı. Bir süre daha gidip geldikten sonra atını şaha kaldırıp durdurdu. Arkadaşlarına toplanmalarını buyurdu. Bütün askerler komutanın çevresinde toplandı.

"Arkadaşlar," diye bağırdı. "Siz de görüyorsunuz burdan daha güzel bir yer bulunamaz. Kentimizi buraya kuraçağız. Limanı, tapınağıyla büyük, ünlü bir kent olacak burası. Adı, adımla anılacak."

Savaşçılar hep bir ağızdan, "Yaşasın," diye bağırdılar. "Yaşasın Efes! Yaşasın yüce komutan Efes!"

Amazonlar hemen işe girişti. Yerli halk, köle olarak çalıştırılıyordu. Önce Artemis Tapınağı için bir yer hazırlandı. Sonra Tanrıçanın on sekiz memeli heykeli tahtadan yontturulup tapınağa törenle yerleştirildi. Ondan sonra da tapınak çevresinde konutlar yapılmaya başlandı. Öte yandan ırmağın ağzı temizlenerek limanın yapımına girişildi. Amazonların köle olarak çalıştırdığı halk, bunları yaparken onlar, savaş oyunları oynuyor, eğleniyorlardı. Üstlerinden savaş giysilerini çıkardıkları yoktu. Halk, bu delikanlılardan hem korkuyor, hem de hoşlanıyordu. Ülkelerine bir canlılık getirmişlerdi. Tembellikten kurtulmuşlardı.

Amazonlar, bazen bir iki ay ortalıkta görünmüyorlardı. O zaman ya dağlarda avlanıyor, ya da İzmir Körfezi kıyılarına akın ediyorlardı. Yanlarında erkek tutsaklar ve savaş ganimetleriyle dönüyorlardı bu akınlardan. Şimdiye dek hiç kadın tutsak getirmemişlerdi. Halk, buna çok şaşıyordu. Yanlarına onlardan da hiç kadın istemiyorlardı. Eğlenirken, şarap içerken bile. Hep kendi aralarında eğleniyorlar, kendilerine erkeklerin hizmet etmesini istiyorlardı. Kadınlara ne kendileri yaklaşıyor, ne de yaklaşıyorlardı.

O kış, bir yandan kentin yapımı, bir yandan da Amazonların savaş oyunları, komşu topraklara yaptıkları akınlarla göz açıp kapayıncaya dek geçti.

Martın gelmesiyle ortalık yeşerdi. Sular kabardı. Buğdaylar uç verdi. Havalar ılındı. Çok geçmeden badem ağaçları pespembe çiçeklerle donandı. Kuzular melemeye, kuşlar cıvıldaşmaya başladı. Bütün kış, yerin altındaymış gibi

uykuda olan, ölü gibi yatan doğa uyanmış, yeniden dirilmiş, yeryüzü ile gökyüzü bir düğün cümbüşü içinde çalkanmaya başlamıştı.

Bademlerin çiçek açtığı ilk gün, dağdan dönen genç bir çoban, badem dallarının altına uzanmış çok güzel bir genç kızla karşılaştı. Buralarda şimdiye dek hiç karşılaşmadığı bir genç kızdı bu. Öteki delikanlılar da, o gün, badem ağaçlarının altına uzanmış birçok genç kız gördüler. Hiçbiri buralı değildi. Kızlarla hemen evlenmek istediler. Kızlar da, evet, dediler.

Delikanlılar, ertesi gün, evlendikleri bu yabancı kadınların onları bir yıldır köle olarak çalıştıran Amazonlardan başkası olmadığını gördüler. Bu bir şeyi değiştirmede. Sabah olunca delikanlılar yapı işinin başına gittiler. Amazon kadınları da savaş giysilerini giyerek atlarına atladıkları gibi ava çıktılar.

Kışa doğru Amazon kadınları evlendikleri delikanlılardan çocuklar doğurdular. Bir anda bir kat çoğaldılar. Her evde bir çocuk viyaklaması vardı şimdi. Anne Amazonlar ne meme veriyor, ne de çocuklarına bakıyorlardı. Çocukları babaları besleyip büyüttü. Çocuklar, bir yaşını doldurduklarında anne Amazonlar, atlarına binip ülkelerine dönmeye karar verdiler. Erkek çocukları babalarına bıraktılar, kızları kendi yanlarına alıp geldikleri gibi tozu dumana katarak gittiler.

Amazon oğullarından yeni kuşaklar yetişti. Efes gittikçe büyüyüp gelişti. Tanrıça Artemis, etek dolusu bolluk serpiyordu Efes topraklarına. Halk,

“Bizim Artemis’imiz Tanrıların en ulusudur!” diye büyük sevgi, saygı gösteriyordu tanrıçaya.

Efes, zenginleşmiş, Küçük Asya’nın para merkezi olmuştu. Sümer ve Babil’de olduğu gibi kenti bankerler, para babaları yönetmeye başladı.

Efes’in ünlenmesi düşmanların saldırısına neden oluyordu. Bu saldırılardan birinde kentin koruyucusu olan Artemis’in tapınağı yıkıldı. Ama kente bir şey olmadı. Kalinos adlı bir şairin yurttaşlarını yüreklendirmesiyle Efesliler, düşman saldırısını püskürttü. Ticaretlerini yeniden geliştirdiler. Bu kez de Lydia’nın ünlü kralı Krezüs, Efes’i ele geçirdi. Önceki saldırıda yıkılan Artemis Tapınağı’nın yapımı için para yardımında bulundu. Bu yüzden Artemis Tapınağı’nın sütunlarında Kral Krezüs’ün adı vardır.

Efes, kültür ve ticaret açısından ününün doruğuna eriştiğinde 225.000 nüfuslu görkemli bir kent olmuştu.

Kenti, Amazonların kurduğu, Amazon oğullarının kentin varlığını sürdürdüğü çoktan unutulmuştu. Hattâ, hiç bilinmiyordu. Ama Amazonların kurduğu Artemis Tapınağı, birkaç kez yıkılmasına, bir kez de yakılmasına karşın sapa sağlamdı. Tanrıça Artemis, on sekiz memesinden bolluk akıtmayı sürdürüyordu.

Hıristiyanlık iyice yaygınlaştıktan sonra Artemis’in de, tapınağın da önemi yavaş yavaş yitip gitti. Efes tarihe karıştı.

Efes adıyla gittikçe büyüyüp yayıldı. Amazonların güzel komutanının adı, taştan, görkemli bir anıt olarak bugün karşımızda duruyor.

ERZURUM ÇİFTEMİNARE MEDRESESİ

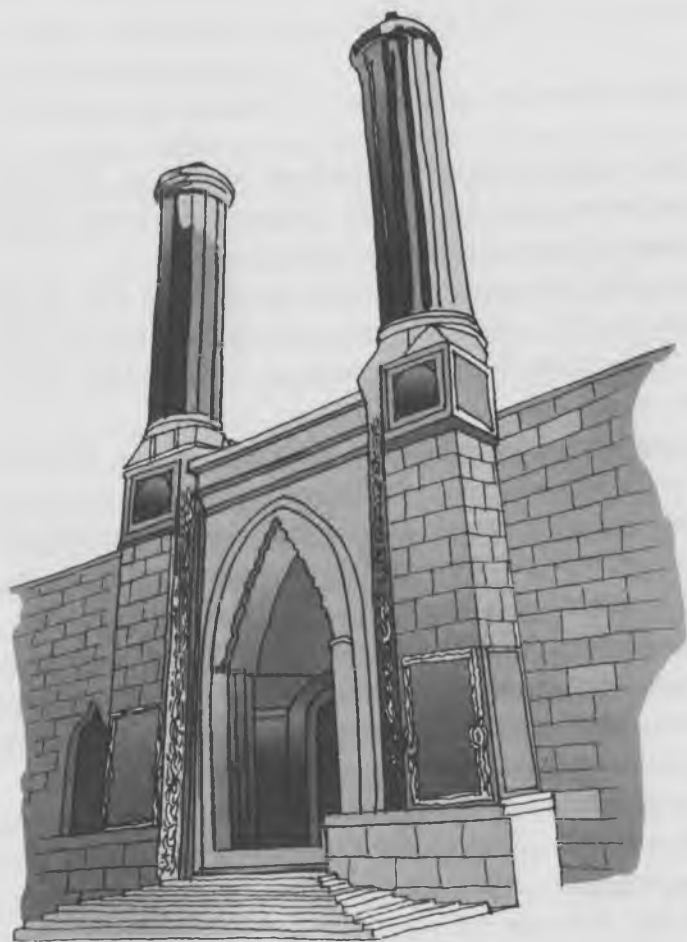
Erzurum'da bulunan Çifteminare Medresesi, Selçuklulardan kalma ünlü bir yapıdır. Erzurum'da Tebriz Kapısı yakınında Erzurum Kalesi'yle karşı karşıyadır.

Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat'ın kızı Hande Hatun'un 1253 yılında burasını yaptırdığı söylenir. O yüzden Hatuniye Medresesi diye de anılır. Eski Medrese diyenler de vardır.

Yapımı konusunda tam bir belirginlik yoktur. Kimi tarihçiler, medresenin XIII. yüzyıl sonları ile XIV. yüzyıl başlarında İlhanlılarca yaptırıldığını söylerler. Evliya Çelebi'ye göre ise bu tarihsel yapı, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından yaptırılmıştır.

Çifteminare Hatuniye Medresesi diye de anıldığına göre, Selçuklu hükümdarının kızı Hande Hatun tarafından yaptırılmış olması olasılığı artıyor. Öyle olunca Çifteminare'ye bir Selçuklu yapısı olarak bakmamız gerekiyor.

Yapıya, iki yanında birer minaresi olan görkemli bir taş kapıdan girilir. 5,20 metre uzunluğundaki üstü kemerli bir aralıktan geçilir. Ortası, üstü açık dikdörtgen bir avlu biçimindedir. Avlunun üç yanı revaklarla örtülüdür. Güney

yönünde iki katlı, üst katında bir mihrap olan, üstü çatı ile örtülü bir türbe bulunmaktadır. Türbenin önündeki eyvan yıkıktır. Mezar bölümüne merdivenle inilir.

Taş işçiliğinin oya gibi işlendiği kapının üst bölümü zamanla yıkılmıştır. Giriş kapısının iki yanında yer alan minarelerin çinileri yer yer döküktür. Üst bölümleri yıkılmıştır. Bugüne yarısı kalan minareler, taş küp biçimindeki kaideler üstündedir. Bu minareler, devrinin en başarılı örneklerindedir. Tuğladan yapılmış 16 yuvarlak yivden oluşur. Minarelerin işlenişinde ayrılıklar göze çarpar.

Hepiniz, Erzurum'un Çifteminaresi'ni okul kitaplarından, renkli kartpostallardan tanırırsınız. Bugünkü yer yer yıkık durumuyla eski görkeminden pek bir şey yitirmiş sayılmaz. Yedi yüz yıllık geçmişle Çifteminare, doğu kentimiz Erzurum'un simgesi olmuştur.

Çifteminareler, bugünkü yıkık durumlarıyla yarım kalmış gibidir. Tamamlanmamış izlenimi verir. Öyküsü de bu tamamlanamama üstüne.

Çifteminare'nin Öyküsü: Yarım Kalan Minareler

Minare yapımı ayrı ustalık isteyen bir iştir. Cami, medrese gibi eski yapılarda yüksek kubbeleri yapan ustalar nasıl ayrılacaksa minare yapımcıları da ayrıydı.

Önce yapının ana bölümleri tamamlanırdı. Kubbecilerle minareciler daha sonra işe girişirdi. Kubbenin örtülmesi yapının bitmesi demektir. Minareler de kubbeyle birlikte yük-

selirdi. Kubbe tamamlanınca minareler de bitmiş olurdu.

Minare ustaları da kubbe ustaları gibi gözüpek adamlardı. Minareciler, yerden metrelerce yüksekte iplerle bağlı salınacağı andıran tahta iskelelerde çalışırlardı. Minareler yükseldikçe tehlike de artardı. Çalışırken gökyüzüne asılmış gibi olurlardı. Bir cambaz gibi sallantılı iskelelerin üstünde hem dengelerini sağlamaları gerekiyordu, hem de taşları üst üste yerleştirip aralarına harç koyarak minareyi santim santim gökyüzüne yükseltmeliydiler. Bu hiç de kolay bir iş değildi. Onun için de bu işin ustası olmak güçtü. Her usta minarecinin bir çırağı olurdu. Minareyi çırağıyla birlikte yapardı. Çıрак, yıllarca ustanın yanında çalışma çalışma pişerdi. Usta, iyice yaşlanınca işi yanında yetiştirdiği çırağına bırakırdı. Çıрак; ancak o zaman kendi başına minare yapma olanağını elde ederdi. Minarecilik, çoğunlukla babadan oğula geçen bir meslekti. Onun için minare ustalığı Anadolu'da belli kişilerin, belli ailelerin elindeydi. Her dönemde minare ustalarının sayısı birkaç ünlü addan öteye geçemezdi. Cami yaptıran, medrese kurduran herkes bu sayılı ustaların peşine düşerdi. Minarelerin hem sağlam, hem de güzel olması gerekiyordu. Güzellikle sağlamlığı bir arada anıtlıştırmak değme ustaların işiydi.

Selçuklu hükümdarı I. Alaaddin Keykubat'ın kızı Hande Hatun, Erzurum'da adına büyük bir medrese yaptırmaya karar verince babası en ünlü ustaların toplanmasını mimarbaşına buyurdu.

Hükümdarın buyruğu üstüne, Anadolu'nun dört bir yanından yapı ustalarının en hünerlileri toplandı. Duvarcılar, taş oya gibi işleyen taşçılar hemen işe giriştiler.

Kısa sürede yapı yükselmiş, medreseyi çevreleyen dört ana duvar ortaya çıkmıştı. Girişteki yüksek taş kapının yapımı hızla ilerliyordu. Medresenin içinde ve dışında onlarca usta, yüzlerce işçi, ırgat hani hani çalışıyordu. Hükümdar da, kızı da yapının düzenli bir biçimde ilerleyişinden memnundular. Mimarbaşını başarısından dolayı kutlayan mektuplar gönderdiler. İşçilere ve ustalara dağıtılmak üzere Selçuklu sarayından armağanlar yollandı.

Halk da yükselen yapının güzelliği karşısında hayranlığını gizlemiyordu. Kentlerine böyle görkemli bir yapı kazandırdığı için hükümdarın kızının adını ağızlarından düşürmüyorlardı.

“Çocuklarımızın okuyacağı bu medresenin adı Hatuniye olsun!” dediler. “Bilim, bilgi onun adıyla yayılsın ülkeye.”

Böylece yapı bitmeden halk adını koymuştu.

Öte yandan mimarbaşı için aksamadan yürümesi için elinden geleni yapıyordu. Daha, büyük taş kapının yapımı bitmeden ünlü bir minare ustasıyla anlaştı. Kendisine bir kese pey akçesi ödedi. Gerisini işe başladıktan sonra alacaktı. Girişteki taş kapının iki yanına birer minare yapılacaktı. Taşçılar, minareleri yapmaya minarelerin oturacağı taştan kaideyi yerine yerleştirdikten sonra, başlayacaklardı. Minareleri yapacak usta çok eski bir ustaydı. Anadolu'da

birçok camiyle medresenin minareleri onun elinden çıkmıştı. Küçük yaştan beri bu işte çalışıyordu. İşe babası ile birlikte başlamıştı. Babası ölünce ustalık ona kalmıştı. Ustanın çoluğu çocuğu olmadı. Karısı ile tek başına yaşayan bir adamdı. Sanatını öğreteceği, ölünce ustalığını devralacak kimsesi olmadığından küçük yaştan öksüz bir çocuk almıştı yanına. Onu büyütmüş, çırak olarak yanında çalıştırmaya başlamıştı. Her işe birlikte giderlerdi. Hem çırağı hem oğluydu. Onsuz bir taşı alıp ötekinin üstüne koymazdı. Birbirlerine onca alışmışlardı. Birbirlerinin eli ayağı olmuşlardı. Çalışırken öylesine kaynaşırlardı ki dışardan bakınca dört elli bir tek kişi çalışıyor sanılırdı. Taşı kim düzlüyor, harcı kim koyuyor, malayı kim salıyor belli olmazdı. Tıpkı ustanın kendisi çırakken babasıyla birlikte çalıştığı yıllardaki gibi.

Ustayla çırağı bir kese pey akçesi aldıkları günden beri, her sabah erkenden yapım yerinin karşısındaki kahveye gelmeye başladılar. Bütün gün orda oturuyorlardı. Kahvelerini yudumlarken yapının gün gün yükselişini izliyorlardı. Minareleri oturtacakları yeri, boşlukta gözleriyle ölçüp biçiyorlardı sanki. Ne bir santim ileride ne bir santim geride olmalıydı. Yüksek kapının iki yanından, taş kaidenin tam ortasından gökyüzüne bir kalem gibi dimdik yükselmeliydi. Yapı ortaya çıkıp kapının iki yanına minarelerin yükseleceği taş kaidelerin yerleştirilmesine başlandığı sabah mimarbaşı koşarak kahveye geldi. Ustanın sırtını sıvazladı. "Yüzdük yüzdük kuyruğuna geldik," dedi gülerek. "Kafan-

da şöyle bir ölç bakalım ne zaman bitirebilirsin çifte minaremini?” Usta ayağa kalktı. Birlikte yapının yanına dek gittiler. Usta, büyük kapının önünde, tam orta yerde durdu. Kapının iki yanındaki boşluğa uzun uzun baktı. Çırağına döndü.

“Oğul,” dedi. “Sen ne diyorsun? Bir ayda birinci minareyi tamamladık mı ikincisinin bitişi üç haftaya kalmaz derim ben.”

“Doğru dersin usta, ben de öyle görüyorum.” Mimarbaşı, “İyi ya,” dedi. “Geç olsun da güç olmasın.” Ertesi sabah yapım yerinde buluşmak üzere ayrıldılar. Ustayla çırak sabahleyin erkenden yapım yerine geldiler. Öteki işçilerden kimse gelmemiştir daha. Malaları, çekülleri, düzeçleri ve öteki gereçleri yanlarındaydı. Hemen işe başlayacaklardı. İskelelerden minarenin yapımına başlayacakları yere tırmandılar. Gereçlerini hazırlamaya koyuldular. O sırada mimarbaşı, kahveden telaşla yapım yerine geldi. Ortalıkta kimseyi göremeyince, “Hey, hiç kimse yok mu?” diye bağırdı.

Usta, kapının tepesinden seslendi: “Biz burdayız mimarbaşı. Öteki işçilerin gelmesini bekliyoruz. Bir şey mi oldu?”

Mimarbaşı, ustanın olduğu yere yöneldi.

“Biraz aşağı gelirsiniz konuşacaklarım var.”

Ustayla çırak, çıktıkları iskeleden aşağı indiler. Mimarbaşı hemen ustanın yanına vardı. Elini tuttu.

“Bak usta,” dedi. “Beni iyi dinle. Dün sizden ayrıldıktan sonra saraydan yeni bir haber aldım.”

“Kötü bir haber olmasın?”

“Yok. Sana nasıl desem, bir minare ustası daha tutmamı istiyorlar.”

Ustanın birden suratı asıldı. Sert bir sesle sordu:

“Nedenmiş o?”

“Hande Hatun iki minarenin yapımına aynı anda başlanıp ikisinin birlikte bitirilmesini istiyor. Medresenin tamamlanması için bir aylık süre tanımış bana. İşte mektup.”

Mimarbaşı, saraydan gelen mektubu koynundan çıkarıp ustaya uzattı. Mektupta, “iki usta ayrı ayrı işlesin minareleri. İkisi de birbirlerine denk olsun ustalıkta. Bütün hünerini gösterebilir ikisi de. Göstersin ki güzellikte de, sağlamlıkta da eşi bulunmasın minarelerin. Böylece bir aya kalmadan medresem tamamlansın,” deniyordu.

“Ne diyorsun bu işe?”

“İki minareyi bu sürede tek başımıza tamamlayamayız. Başka bir ustayla karşılıklı çalışmaya gelince; ona da yokum. İşte bana verdiğiniz pey akçesi. Dilediğiniz ustaları bulup çalıştırın.”

Usta bunu söyleyerek cebinden akçe dolu keseyi çıkarıp mimarbaşına uzattı. Mimarbaşı keseyi almadı. Gülerek:

“Benim ikinci bir usta aradığımı kim söyledi,” dedi. “Siz zaten iki kişi değil misiniz? Sen birini yaparken, çırağın da ötekini yapar. Senin denetiminde olduktan sonra ona da güvenim var. Bunca yıldır yanında. Böylece hem Hande Hatun’un isteğini yerine getirir, hem de beni sevindirmiş olursunuz.”

Usta, mimarbaşının dediklerini sevinçle izleyen çırağına döndü.

“Nasıl, becerebilecek misin?” diye sordu.

“Sayende yaparım ustacığım. İzin verirsen senin de, mimarbaşının da yüzünü kara çıkarmam.”

Çırak, bunu dedikten sonra hem ustasının, hem mimarbaşının elini öptü. Sonra ustasıyla birlikte iskelelerden yeniden kapının tepesine tırmandılar. Usta sağ köşeye, çırak sol köşeye geçip durdu. Mimarbaşı, aşağıdan ikisine de güvenle bakıyordu. Usta, işe başlamadan mimarbaşına seslendi:

“Mimarbaşı, Hande Hatun’a haber sal, ona güzellikte ve sağlamlıkta eşsiz iki anıt dikiyoruz.” Bunu söyledikten sonra.

“Haydi hayırlısı!” diyerek ilk harcı vurup ilk taşı yerine yerleştirdi. Çırak da aynısını yaptı.

Aradan günler geçti. Minareler iki yanlı yükselmeye başladı. Çırağın yaptığı minare, ustasınınkinden hem daha çabuk ilerliyor, hem daha güzel oluyordu. Yapımı izleyenler de bunu görüyordu. Usta da durumu anlamıştı. Ama oğlu gibi sevdiği çırağına, bunca yıllık ustalık onurunu ayaklar altına alıp bunu söyleyememişti. Çırağının kendisinden ileri olduğunu söylemeye gönlü elvermiyordu. Çırak, her gün ustasına yaptığı minareyi beğenip beğenmediğini soruyordu. Usta, çırağının sorusunu, yarım ağız geçiştiriyordu: “İyi iyi, devam et. Mimarbaşının gözüne girsen yeter. Onu da çok güzel beceriyorsun.”

Çıracak, babası gibi saygı duyduğu ustasını geçtiğini çok iyi biliyordu. Bunu kendisinin görmesini, yaptığını beğendiğini söylemesini istiyordu. Ama usta bu konuda hiç tınmıyordu.

Sıcak bir yaz günüydü. Minareler, hemen hemen yarılanmıştı. İkisi de harıl harıl çalışıyordu. İkisinin de elleri makine gibiydi. Taş yerleştiriliyor, harç konuyor, üstüne yeni bir taş ekleniyordu. İkisi de iplerle bağlı iskelelerin üstündeydi. Çıracak, yaptığı işi öylesine beğenip yükselen minaresinin güzelliğine öylesine kapılmıştı ki, kendisini usta, ustasını da çırağı gibi gördü bir an. Bu duygunun sarhoşluğu içinde, ustasının birlikte çalışırlarken ona yaptığı gibi, "Hey usta, ordan bana bir su getiriver," dedi. Sesi üst perdeden çıkmıştı.

Bunu duyan usta, çalıştığı iskelenin üstünde bir an için donup kaldı.

"Boynuz kulağı geçti demek," dedi. "Usta çıracak oldu. Çıracak da usta."

Beyninden vurulmuşa dönmüştü. Şaşkınlıktan elindeki malayı aşağı düşürdü. Ardından minareye yerleştirmek istediği tuğla elinden kayıp düştü. Birbiri ardından düşürdüğü malayla tuğlayı tutmak istercesine aşağıya doğru eğilince gözleri karardı. Tam doğrulacakken dengesini yitirip başaşağı yere uçtu. Yapı artığı taşların arasına düşüp parçalandı. Bunu gören çıracak, ne yapacağını şaşırıldı. Kendini beğenmişliğinin ustasının ölümüne neden olacağını umma-

mişti. Gözyaşlarını tutamayarak, "Ben şaka yapmak istemiştim," diye kekeledi. Ardından elinde malasıyla kendini minarenin tepesinden aşağı bıraktı. Çırac da ustasının az ötesine düştü. Yapı artığı taşların arasında cansız uzanıp kaldı.

Bu olaya herkes çok üzölmüştü. Mimarbaşı işi bir günlüğüne tatil etti. İşçilerle halk, ikisinin de cenazesini büyük bir törenle kaldırdı. İkisini de aynı yere yan yana gömdüler.

Mimarbaşı, medresenin kalan bölümlerinin yapımını çabuklaştırdı. Acıklı olayı saraya duyurdu. Minareleri aynı güzellikte tamamlayabilecek başka iki ustanın daha bulnamayacağını bildirdi. Sarayın da onayı ile minarelere kimşenin elini dokundurtmadı. Öylece bıraktırdı.

Onun için minarelerin o günden beri yarım kaldığını söylerler. O gün bugündür de medrese, Hatuniye yerine, Çifteminare diye anılır.

GALATA KULESİ

İstanbul anıtlarının en eskilerindedir Galata Kulesi. Kule, İstanbul'un Beyoğlu yakasında, Galata Rıhtımı ile Karaköy'ün üst yanında, İstanbul limanına bakan bir tepede yer alır. İstanbul'da olup da bu kuleyi bilmeyen yoktur. Çünkü nerden bakılırsa bakılsın, kule apaçık görülür. Kuleden bakınca da şehrin dört bir yanıyla İstanbul Limanı, Haliç, şehrin iki yakasını birbirine bağlayan köprüler, her yandaki camiler ayağınızın altındaymış gibidir. Yani İstanbul kuleyi, kule de İstanbul'u çağlar boyu seyredip duruyor.

Galata Kulesi, 56 metre yüksekliğindedir. Kapısı kulenin güney yönündedir. Demirden olan bu kapıya on basamaklık bir merdivenle çıkılır. Kulenin tepesine çıkılan merdivenler, 146 basamaktır. Bu 146 basamak arasında beş sahanlık yer alır.

Kuleyi ilk yaptıran Doğu Roma İmparatorlarından Anastasius Dilozus diye bilinir. Bu imparatorun kuleyi 507 yılında fener kulesi olarak yaptırdığı söylenir.

Ama Galata Kulesi'nin asıl sahiplerinin Cenevizliler ol-

duğunu söylerler. 1216 yılında İtalya'dan buraya göç eden Cenevizliler, 1348 yılında bu kuleyi yaptırdılar. Kule, Galata surlarına ek olarak yapıldı. Eski surlara duvarlarla bağlanan kulenin çevresindeki hendek, 1349'da derinleştirildi. Cenevizliler bu kuleyi bir gözetleme yeri olarak kullanıyordu. Limana girip çıkan gemileri, özellikle düşman gemilerini, daha uzaktayken, kuleden bakıp görebiliyorlardı.

Galata'nın gelişmesiyle kule, 1445-1446 yılında yeniden sağlamlaştırılarak yükseltildi. Bu sırada Fatih Sultan Mehmet'in babası II. Murat'la ilişkide olan Cenevizliler, bu konuda padişahın yardım aldılar. Kulenin yanı başına yaptıkları daha küçük bir kuleye Murat Bey adını koyacaklarını padişaha söylediler.

Eskiden tepesinde bir haç olan sivri bir külahlı örtülü Galata Kulesi'nin bir adı da İsa Kulesi (Cristea Turris)'dir. II. Bayezit dönemindeki bir deprem sırasında zarar gören kule, 1510'da onarıldı. Ayrıca çıkan yangınlardan sonra iki kez onarılan kulenin külahlı, 1875 yılında, şiddetli bir fırtınada uçtu. Külahsız kalan kule, güzel görünümünü yitirdi. 1875'de yapılan onarımla kulenin dış görünümü tamamen değişti. 1959-1960 arasında içi onarılan kule, İstanbul Belediyesi'nin 1964'de aldığı bir kararla 1833-1875 dönemindeki görünümüne sadık kalınarak yenilendi. 1967'ye kadar süren onarım sonucunda bugünkü biçimini aldı.

Galata Kulesi çeşitli işler için kullanılmıştır. 1717'de köşurularak gece yarısını haber vermek için kullanıldı. On se-

kizinci yüzyılda İstanbul yangınlarını izlemek üzere gözcüler yerleştirildi kuleye.

Kulenin 16. yüzyılda, Kanuni döneminde zindan olarak kullanıldığı da söylenir. Ayrıca III. Murat döneminde bir müneccimin kuleyi rasathane yaptığını söyleyenler de var. Kule, bir zamanlar da Kasımpaşa'daki tersanelerde çalıştırılan savaş tutsaklarına barınaklık etmiş. 19. yüzyıl ve sonrasında Deniz Kuvvetleri'nin yönetiminde işaret kulesi olarak kullanıldı. Gemiler ve kimi yerlerle haberleşmeler buradan yönetiliyordu. Son yıllara kadar da itfaiye örgütüne hizmet etti.

Galata Kulesi'nin tarihindeki en önemli olaylardan biri, Hezarfen Ahmet Çelebi'nin kollarına kartal kanatları takarak kulenin tepesinden kendisini boşluğa bırakıp Üsküdar'daki Doğancılar Alanı'nına kadar uçmasıdır. İlk uçan Türk olarak tarihe geçen Hezarfen Ahmet Çelebi, planörcülüğün kurucusu sayılır.

Fatih'in İstanbul'u alırken gemilerini karaya çıkardığı yer, Tophane kıyılarıydı. İşte bu kıyılardan yürütülen gemiler, Galata Kulesi'nin arkasından geçilerek Kasımpaşa do-laylarında Haliç'e indirilir.

Bunca olayın tanığı olan, türlü öykülere kaynaklık eden Galata Kulesi'ni 17. yüzyılda yaşamış ünlü yazarlarımızdan Evliya Çelebi anlatırken bakın ne diyor: "Kuleden bakıldığında Bursa'daki Keşiş Dağı (Uludağ) apaçık görülür. Dürbünle bakılsa Bursa'nın imaretleri (hanları, hamamları, yapıları) görünürmüş diyorlar."

Bilmem yalan bilmem sahi. İşte tam böyle söylemiş Evliya Çelebi, bundan üç yüz yıl önce.

Galata Kulesi'nin Öyküsü: Kuleden Uçan Adam

IV. Murat, astığı astık, kestiği kestik bir padişahı. Onun döneminde tütün içmek yasaklanmıştı. Geceleri kimse fenersiz sokağa çıkmazdı. Herkes erken yatıp erken kalkardı. Padişah, bütün bunları denetlemek için, kılık değiştirerek, her gece, İstanbul'u bir baştan bir başa dolaşırdı.

Yine bir gece, padişah, adamlarıyla şehri dolaşmaktan dönüyordu. Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Dumanı tüten bir baca gördüler. Padişah, "Bu saatte bacasından duman tüten bu densiz kimdir?" diye gürlledi. "Buyruklarımı hiçe sayan bir asi mi yoksa? Tez getirin şunu!"

Yanındakiler hemen araya girdiler.

"Ulu hakanım, o bacası tüten ev, kulunuz Hezarfen Ahmet Çelebi'nindir."

"Kimdir bu Ahmet Çelebi? Ne marifeti vardır da adı bin marifetliye çıkmıştır?"

"Bilgindir, yüce hakanım. Devlete, millete yararlı bir kişidir. Onun için de ocağı gece gündüz yanar. Türlü ilaç kaynatır orada, madenleri eritir. Eşsiz bir bilgindir."

"Pekâlâ, devlete, millete yararlı bir iş yaptığına göre bacası dilediğince tütebilir. İzin verdim o bilgin kişiye." Gerçekten de Hezarfen Ahmet Çelebi, önemli bir bilgindi. Evinden hiç çıkmazdı. Gece gündüz çalışırdı. Türlü türlü

buluşları yanında, matematik, kimya, gökbilimleri ile de uğraşırđı. Çelebi'nin üstesinden gelemeyeceği bir şey, kafa yormadığı, çözümleyemeyeceği bir konu yok gibiydi. Adı gibi on parmağında on marifet dedikleri türden bin hüneri olan bir adamdı o.

Padişahın evinin önünden geçtiği gece yarısı, o, her şeyden habersiz, yepyeni bir konu üstünde çalışıyordu. Bu konu, insanın da, kuşlar gibi gökyüzünde uçabilmesiydi. Bunu gerçekleştirmektē tek amacı şimdi. Bütün çalışmalarını insanın da uçabilmesi üstüne yoğunlaştırmıştı.

Başta, bu konuda daha önce yapılmış girişimlerle denemeleri inceledi. Kitaplar karıştırdı. Çizilen resimlere baktı. İlk uçma denemesini XI. yüzyılda bir Türk bilgini yapmıştı. İsmail Cevheri adlı bu bilgin, kollarına bağladığı kanatlarla Nişabur şehrindeki bir caminin minaresinden kendini aşağı bırakmıştı. Ama sonuç başarılı olmamıştı. Batıda bu konuyla Leonardo da Vinci adlı ünlü İtalyan ressam ve heykeltıraşı ilgilenmişti. Birçok başka buluşları da olan bu bilgin ressam ve heykeltıraşın kafasını kuşların uçuşunu taklit etmek sorunu, uzun süre kurcalayıp durmuştu. Bunun re-simlerini, hesaplarını da yapmıştı. Sonuçta kanat takıp uçurduğu adam düşüp ölmüştü. Geçen yüzyılda olmuştu bu olay.

Ahmet Çelebi, bütün bu ilk denemelerle girişimlerdeki aksak noktaları bulup çıkarmaya çalıştı. Yanlış nerede yapılmıştı? Bunların notunu aldı. Sonra bir hafta boyunca kuşların uçuşuna baktı. Kartaldan güvercine, martıdan serçeye kadar bütün kuşların nasıl havalandıklarını, uçarken ka-

natlarını nasıl oynattıklarını, sonra da nasıl konduklarını dikkatle izleyerek notlar aldı. Vardığı sonuç şu oldu: Uçmada ağırlığın önemi yoktu. Önemli olan kanatların hareketiyle havanın itme gücünü sağlayabilmektir. Bu varsayım üstüne türlü hesaplar yaptı. Bir sürü uçuş biçimi saptadı. Resimlerini çizdi. Sonunda İsmail Cevheri'nin denemesinin geliştirilmiş bir biçiminde karar kıldı.

O da, ustası Cevheri gibi, kollarına kartal kanatları geçirip kendini yüksek bir yerden boşluğa bırakacaktı. Ama boşluk havayla dolu olduğundan kanatlarını düzenli bir biçimde hareket ettirerek havanın kendisini itmesini sağlayacak, böylece yere düşmeden, havanın içinde yüzer gibi uçabilecekti.

İlk alıştırmasını Okmeydanı'nda yaptı. Okmeydanı açıklık, geniş bir alandı. Rüzgârlara açık bir tepeydi. Orada rüzgârın da yardımıyla sekiz dokuz kez havada dönmeyi başardı.

Uçuş için ise Galata Kulesi'ni seçti. Çünkü Galata Kulesi'nin tam karşısında Üsküdar'ın Doğancılar Tepesi bulunuyordu. Burada da konmaya elverişli geniş bir alan vardı.

Galata Kulesi, ayrıca hava durumunu ölçmeye de elverişli bir yerdi. Hem Karadeniz'in hem Marmara'nın sert rüzgârlarına açık olan İstanbul Boğazı'nın üstünden uçacağından, esintinin en elverişli olduğu zamanı seçmek zorundaydı! Bu kule, otuz kırk yıl öncesine kadar rasathane olarak kullanılmıştı zaten. Gökbilimci, Takiyeddin adlı bir bilgin çalışmıştı burada. Ama yobazlar, uzun süre çalışmasını engellemişlerdi. Tanrının rüzgârına, yağmuruna karışıyor di-

ye bilgini padişah III. Murat'a şikayet ederek rasathaneyi kapattırmışlardı. Aynı yerde bir hafta boyunca çalıştı Ahmet Çelebi. Hava durumunu belirli aralıklarla ölçüp notlar aldı. En elverişli saatleri saptadı.

Başarılı olacağına güveni tamdı. Çünkü her şeyi en ince noktasına kadar ölçüp biçmişti. Ama yüreğini burkan tek şey vardı. O da yobazların, geri kafalıların tepkisiydi. Havayı ölçtürmeyen dar kafalılar, onun uçmasını kim bilir nasıl karşılayacaktı?

Çelebi, bütün olacakları göze almıştı. Ne olursa olsun onun biricik amacı insanların da uçabileceğini bütün dünyaya göstermekti. Sonunda kellesini de verse gerçekleştirecekti bunu. Tarihe ilk uçan adam olarak geçecekti. Hiçbir şey bu onuru ulusuna kazandırmaktan alıkoyamazdı onu. Hesapladığı gibi yaptı. Bir sabah, kollarına bağlı kartal kanatlarıyla kendini Galata Kulesi'nden aşağı bıraktı. İstanbulluların hayretten bir karış açılmış ağızları, şaşkın bakışları karşısında kendini hafif bir lodos rüzgârının itişine bırakarak, kanat çırpıp çırpıp denizin üstünden süzülerek Üsküdar'a Doğancılar Alanı'na indi.

Padişah IV. Murat da Hezarfen'i Sarayburnu'ndan, Topkapı Sarayı'ndaki köşkünün balkonundan izledi. Gözlerine inanamadı. Çelebi'ye bir kese altın verilmesini buyurdu.

Bu çok başarılı geçen uçuşun sonuçları hiç de öyle olmadı. Çelebi'nin korktuğu başına gelmişti. Önce, Beşiktaş-Üsküdar arasında yolcu taşıyan kayıkçılar homurdanmaya başladılar:

“Padişahımız böyle havadan adam uçurtmaya izin verirse bu Hezarfen herkese kanat takıp ekmeğimizi elimizden alacak! İstemezük!”

Bunu fırsat bilen yobazlarsa, “Tanrının işine karışılmaz,” diye yaygarayı bastılar. “Eğer Tanrı, insanların uçmasını isteseydi onları da kuşlar gibi kanatlı yaratırdı. Bu Hezarfen, Tanrının insana izin vermediği işi yapmakla Tanrıya karşı gelmiştir. Kâfirdir. Öldürülmesi gerekir.”

Ahmet Çelebi, uçuşunu gerçekleştirdikten sonra padişahın verdiği bir kese altını alarak hemen evine çekilmiş, söylentilere kulaklarını tıkamıştı. Eskisi gibi çalışmalarını sessizce sürdürüyordu.

Ama yobazlar boş durmadılar. Hezarfen’i yeren, kötülleyen dedikodularını bütün şehre yaymakla yetinmediler. Padişahın kulağına da bir şeylerin fısıldanmasını sağladılar. Bunun üzerine sarayın ileri gelenleri padişaha, “Aman devletlim,” dediler. “Bu Hezarfen tam bir büyücü. Günün birinde kanatlanıp pencerenize konmasından korkmaz mısınız hiç? Pencereden gelip tacınızı tahtınızı ele geçirmesinden kuşkulalmaz mısınız? Çünkü kanatlanıp uçabilen bir âdemoğluna ne sarayınızdaki koruyucularınız karşı koyabilir, ne de silahların mermileri gökyüzüne kadar ulaşip bir şey yapabilir.”

Padişah, söylenenlere hak verdi. Hezarfen Ahmet Çelebi’nin Cezayir’e sürgün edilmesini ferman buyurdu.

Kollukçular, Hezarfen’i evinden almaya sabaha karşı geldiler. Her zamanki gibi rahlesinin başındaydı. Çıra ışığında bir şeyler çizip hesaplar yapıyordu. Önce padişahın kendi-

siyle yeniden ilgilendiğini sandı. Kollukçular beni saraya götürmek için almaya gelmiş olmalı, diye düşündü. Ama kollukçular, ummadığı kadar kaba davranarak onu bir kenara ittiler. Ardından da kitaplarını, defterlerini toplayarak ocağa atmaya, kollarına takıp uçtuğu, yapımına onca emek verdiği kartal kanatlarının tüylerini kaz yolar gibi yolarak yaptığı bütün hesaplar, planlarla birlikte yakmaya başlayınca her şeyi anladı. İnsanlık adına yaptığı uçuşuyla padişahı korkutmuşlardı. Böylece gözden düşmüştü. İteklendiği köşeden odanın ortasına yürüdü tok bir sesle:

“Boşuna uğraşıyorsunuz,” dedi. “Yakarak hiçbir şeyi yok edemezsiniz. Çünkü insan beyninin içindeki düşünce yok edilemez.”

Sonra usulca gidip bütün gece çalıştığı loş odanın penceresini örten tahta kepengin iki kanadını da açtı. İçeriye aydınlık doldu. Dışarda pırıl pırıl bir sabah vardı. Kuşlar, daha yeni kanat vurup yuvalarından havalanıyordu. Eliyle uçan kuşları gösterdi. Gözlerinde sevinç ve mutluluk okunuyordu.

“Bakın şunlara! Onlar uçtukça insanın da uçmasını kimse engelleyemez.”

Kollukçular, Hezarfen Ahmet Celebi’yi limanda bekleyen, Cezayir’e hemen kalkacak yelkenliye götürdüklerinde de gözlerindeki sevinç ve mutluluk ışıltısı yok olmamıştı. Masmavi gökyüzünde sürüyle ak martı kanat çırparak, uçup duruyordu. Gemi uzaklaşınca kadar gözlerini ondan alamadı.

İSTANBUL SURLARI

Istanbul Surları'nın Öyküsü: Surların Üstünde Can Veren İmparator

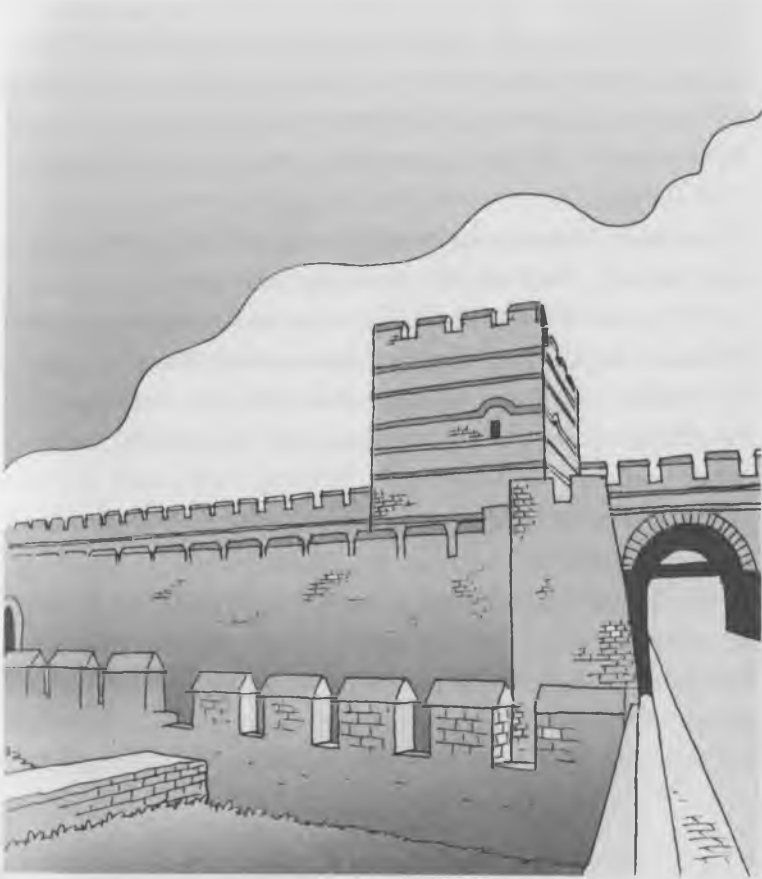
Istanbul'u çepçevre kuşatan surlar, tarihsel kalıntılar içinde önemi ve ünü büyük bir anıt yapıdır. Günümüze kadar, kuleleri, burçları, mahzenleri ve yüksek duvarlarıyla yer yer ayakta kalabilme gücünü göstermiştir.

Istanbul'a ilk sur, kentin kuruluş tarihi olan İsa'dan Önce 657'de yapıldı. İlk surlar, Sirkeci'den başlayıp Marmara kıyısını izler, Ayasofya'nın bulunduğu tepelere çıkar Sarayburnu Tepesi'nin bir bölümünü içine aldıktan sonra Sirkeci'de son bularak kenti üçgen biçiminde kuşattı.

Büyük Constantinus'un hükümdarlık yaptığı 306-307 yıllarında İstanbul, Ahırkapı'dan başlayıp Marmara kıyısı boyunca uzayan, ordan Cerrahpaşa, Fatih dolaylarını çevreledikten sonra Haliç'e inerek Sirkeci'ye kadar uzanan bir surla çevrildi.

II. Theodosius, 412 ve 418 yıllarında yeni surlar yaptırdı. Bunlar Constantinus'un yaptırdığı Samatya'ya kadar gelen surlardan başlayıp Yedikule'ye uzanıyor, Yedikule'den

de Topkapı, Edirnekapı boyunca Haliç'e ulaşıyordu. Teodosius'un surları çift duvarlıydı. İç surlar ve dış surlar biçiminde oluşturulan bu duvarlar, yalnız İstanbul surlarına

özgüdür. Bu uygulama ilk kez İstanbul surlarında görülmüştür. Bugün İstanbul'un çevresinde yer yer ayakta kaldığını gördüğümüz surlar işte bu surlardır.

İstanbul'u çevreleyen surların yalnız kara bölümündeki uzunluğu 6806 metredir. Marmara kıyısında 8 kilometre boyunca uzanır. Kente surlara açılan 46 kapıdan girilirdi. Bugün de bu kapıların çoğu görülebilir.

Teodosius'un çifte duvarlı surları zamanla kenti düşmana karşı korumaya yetmemiş, Teodosius'tan sonra surların önüne bir de hendekler kazdırılmıştı. Bu hendekler suyla doldurulurdu. Böylece, hendekler, dış sur, iç sur duvarlarıyla aşılmaz bir savunma düzeni geliştirilmişti.

Surlarda bulunan kulelerde askerler kalırdı. Bu kuleler, kışla gibiydi. En alt katlar silah deposuydu.

Evliya Çelebi, İstanbul'u koruyan bütün bu aşılmaz engellerden başka, Constantinus döneminde, Kurşunlu Mahzen denilen yerde beş yüz, Sarayburnu ile Kız Kulesi'nde de bir o kadar topun kenti korumak için ateşe hazır bekletildiğini yazar.

İşte bu Constantinus döneminde, yine Evliya Çelebi'ye göre, her hafta pazar günleriyle, Meryem Ana, Paskalya gibi dini bayramlarda İstanbul surları kızıl çuha ile örtülürdü. Hükümdar da o sırada sakalına inci dizdirip başına Iskender'in tacını takarak büyük bir resmi geçit ile kenti dolaşırdu. Kentin kapılarını bekleyen nöbetçilere, bahşiş olarak, altın dağıtırdı.

Kalenin bedenlerine değerli taşlarla bezeli haçlar konur, işlemeli sancaklar, flamalar asılırdı. Kentin 366 yerinde, ayrı ayrı trampetler, borular çalınır, davullar vurur, org ve çan sesleri ortalığı kaplardı. Böylece tam bir şenlik havası yaratılırdı. Bu şenliği her ulustan insanlar gelip izler, İstanbul'un zenginliğini, görkemini gözleriyle görürlerdi.

İstanbul surlarının aşılmazlığı, insanda hem korku hem hayranlık uyandıran görkemli görünüşü Türkleri yıldırma-
dı. Yüzyıllar boyu onlarca kuşatmaya göğüs germiş olan İstanbul'un ne çift duvarlı surları, ne de surların önüne kazılmış su dolu hendekler Fatih'in toplarına dayanabildi. Elli üç gün süren bir kuşatmadan sonra İstanbul, Türklerin eline geçti.

1453 mayısının ortalarıydı. Mayısın başından beri surlar top ateşiyle sürekli dövülüyordu. Dış surlarda yeterince gedikler açılmıştı. Onun için padişah Sultan Mehmet, 6 Mayıs'ta genel saldırı denemesine girişti. Çarpışma üç saat sürdü. Savunma çok şiddetli olduğundan padişah, orduları geri çekti. 12 Mayıs'ta artık surlar toplarla dövüle dövüle neredeyse harap hale gelmişti. Dış surlar yarı yarıya yıkıldı. Tekfur Sarayı ile Edirnekapı arasında yeni bir genel saldırıya geçildi. Osmanlı ordusu 50.000 kişiyle saldırdı. Bizanslılar, bu saldırıyı püskürttüler. Dış surlar aşılsa da iç surlara ulaşamıyordu.

16 Mayıs günü lağım kazarak surları ele geçirme kararı alındı. Osmanlı ordusunda bulunan Sırp lağımıcılar, Zağanos Paşa'nın komutasında lağım kazarak iç surlara ulaşma-

yı denediler. Lağım çalışmalarını haber alan Bizanslılar da, aynı yönde lağımlar açmaya başladılar. Böylece Türklerin açtıkları lağımları havaya uçurarak yer altından kenti ele geçirmelerini önlediler.

18 Mayıs'ta yeni bir yöntem denendi. Gece, sabaha kadar çalışılarak büyük bir tahta kule yapıldı. 18 Mayıs sabahı tahta kule surlara yaklaştırıldı. Tahta kuleye tırmanan askerler, surların üstündeki Bizans askerlerine kolaylıkla ulaşıyorlardı. O zaman, kılıç kılıca, göğüs göğüse bir çarpışma oluyordu. Surlara saldırmak bu yöntemle daha kolaydı. Kuledeki askerler çarpışırken yerdekiler de taşlar, toprak dolu çuvallar, ot ve çalılarla surlara yaklaşılmasını engelleyen geniş hendekleri dolduruyorlardı.

Gün boyu kıyasıya süren çarpışmalarla kalede büyük bir gedik açılmıştı. Gece olup çarpışmalar kesildiğinde Bizans imparatoru, hem bu tehlikeli gediği onarttı, hem doldurulan hendekleri boşalttırdı, hem de tahta kuleyi surlardan atılan alevli oklarla yaktırdı.

Ne yapılsa boşunaydı. İstanbul, dört bir yandan kuşatılmıştı. Kentin ele geçirilmesi gün meselesiydi. Padişah II. Mehmet, daha fazla kan dökülmesini istemiyordu. Genel saldırı sonucunda güzelim kent zarar görecekti, yakılıp yıkılacaktı. Buna gönlü elvermiyordu. İmparatora, İsfendiya-roğlu Rasim Bey'i elçi gönderdi. Kenti savaşız Türklere bırakmasını, kendisinin hazinelerini alarak istediği yere gitmesini önerdi. Öteki Bizanslı ileri gelenler de bunu yapabi-

lirlerdi. Bizans İmparatoru, padişahın bu önerisini geri çevirdi.

“Padişah barış istiyorsa kuşatmayı kaldırır, kenti teslim etmekse kimsenin yetkisinde değildir. Biz hepimiz ölmeye hazırız.”

Bu cevap karşısında padişah, 28 Mayıs'ı 29 Mayıs'a bağlayan gece, en son hazırlıkları yaptırdı. Sabaha karşı genel saldırı başladı.

29 Mayıs sabahının ilk ışıkları ortalığı aydınlatığında Yeniçerilerin önünde savaşıyan Ulubatlı Hasan, otuz arkadaşıyla birlikte surların üstüne tırmanıyor ve Türk bayrağını oraya dikiyordu.

Ulubatlı Hasan, bayrağı diktikten sonra şehit oldu. Ardından yeniçeriler, surları aşarak kente girdi.

Yeniçerilere karşı surları sonuna kadar savunan Bizanslı askerlerin arasında elinde kılıcıyla İmparator Konstantin Dragoses'in de bulunduğunu söylerler. Padişaha ölmeye hazır olduğu haberini gönderen imparator, gerçekten de, sözünde durarak, bu saldırılardan birinde herhangi bir asker gibi, bir yeniçerinin kılıcı altında can vermiştir.

Fatih, kente girdikten sonra, ölümler arasında imparatorun cesedini buldurup ona saygı göstermiş, imparatorlara yakışan bir törenle gömülmesini sağlamıştır.

Bugün, hem en görkemli günleri, hem de en büyük yıkımları yaşamış olan surlar, tarihte olanların canlı kanıtı olarak karşımızda dimdik durmaktadır.

KIZ KULESI

Kız Kulesi'ni duymayanınız var mıdır bilmem. İstanbul'a gelenler görmüşlerdir. Gelmeyenler, kartpostallardaki renkli resimlerinden tanırılar. Konusu İstanbul'da geçen bütün filmlerde Kız Kulesi'ni hep gösterirler. Hem de birkaç kez. İstanbul'un Rumeli yakasıyla Anadolu yakası arasında ve Haydarpaşa-Kadıköy arasında işleyen bütün vapurlar, iki yaka arasında yolcu taşıyan motorlarla sandallar, Boğaz'a giden, Boğaz'dan gelen küçük Boğaz vapurları, Karadeniz'e giden, ya da ordan gelen büyük yolcu gemileri, şilepler, tankerler denizin ortasındaki bu kulenin yanından süzülerek geçerler. Önünden geçerken düdük çalarak selamlarlar onu. İstanbul'un hemen hemen simgesi olmuştur Kız Kulesi.

Gündüzleri apak görünümüyle göz alıcı bir güzelliği vardır. Çevresinde sürüyle martı kanat çırparak döner.

Geceleri, çakıp sönen feneriyle deniz taşıtlarına yol göstericilik yapan Kız Kulesi, İstanbul Boğazı'nın girişinde kurulmuştur. Topkapı Sarayı'nın Gülhane Parkı'nın bulunduğu İstanbul Limanı girişindeki Sarayburnu ile Harem ve Sallacak kıyısı arasındaki bir kayalığın üstündedir. Denizin or-

tasındaki bu kayalığa iri, ak bir martı olarak tünemiş gibidir. Çağlar boyu hiç uçmadan orada oturmaktadır. 18 metre yüksekliğinde olan Kız Kulesi, İsa'dan Önce 410 yılında Atinalı kumandan Alkibiades tarafından taştan bir kule olarak yaptırılmıştır. Kumandanın amacı Karadeniz'den gelecek olan gemileri kontrol altına almaktı. Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos, bu kontrol kulesini kale biçimine soktu. Boğaz'ın ağzını kapayan uzun bir zincirin ucunu buraya

bağlattı. İstanbul'un alınışından sonra kale yeniden kule biçimine getirildi. Tahtadan yapılan bu kule yanınca Padişah III. Ahmet devrinde kule bu kez taştan yaptırıldı. Bugünkü kule, o günden kalmadır. Kız Kulesi, 1857'den 2000 yılına kadar deniz feneri olarak kullanılmıştır.

2000 yılında özel sektöre devredilen kule geçirdiği onarımla çay içilip yemek yenilen bir yapıya dönüştürülmüştür.

Kız Kulesi'nin Öyküsü: Kral Kızının Yazgısı

Bir zamanlar, Üsküdar sırtlarında büyük bir tapınak vardı. Eski Yunan Tanrıçalarından Artemis adına kurulan bu tapınakta genç kızlar rahibelik yapardı.

Her yıl, baharın gelişini karşılamak, ağaçların, çiçeklerin, otların, kısacası doğanın yeniden canlanışını kutlamak için büyük bir bayram yapılırdı. Bu bayrama her yerden kadın, erkek, yaşlı, genç akın akın insanlar gelirdi. Burada bayram süresince yenilir, içilir, eğlenilir; Artemis Tapınağı'nda yaşayan kızlarla delikanlılar dans ederdi.

Bu bayramlardan birinde karşı kıyıda Leandros adlı yakışıklı bir delikanlı da gelmişti. Bayrama ilk kez katılıyordu. Hero ise Artemis Tapınağı'nda yaşayan güzel bir kızdı. Leandros ile Hero, bayram süresince birbirleriyle arkadaşlık ettiler. Güzel günler geçirdiler.

Bayram sona erince ayrılmaları gerekiyordu. Ama onlar, ayrılmak istemiyorlardı. Hero, "Üzülme, gelecek yıl yeniden buluşuruz. Seni beklerim," dedi.

Leandros, "Olanaksız," diye karşılık verdi. "Bir yıl bekleyemem. Bir yıl çok uzun bir süre. Seni sık sık görmeliyim. Sık sık buluşmalıyım seninle."

"Ama nasıl? Arada deniz var. Hem her zaman bahar bayramlarında olduğu gibi durgun da değildir Boğaz'ın suları. Canavarlaştığı, koskoca gemileri bile yuttuğu olur." "Aradaki deniz engel olmamalı arkadaşlığımıza, dostluğumuza Hero. Ben çok iyi yüzerim. Senden istediğim, denizin durgun olduğu geceler, bir ışık yakman yalnızca. Yüzerek gelirim o zaman yanına. Unutma, karşı kıyıda yakacağın ışığı gözleyeceğim. Işık yanınca benimle konuşmak istiyorsun demektir. Hemen gelirim."

Böyle diyerek Leandros, arkadaşından ayrıldı. Yaz boyunca, denizin durgun olduğu gecelerde Hero, Leandros'a ışıkla işaret vererek buluşmalarını sağladı. Gece ne denli karanlık olursa olsun Hero'nun yaktığı ışık, Leandros'un yolunu aydınlatıyordu.

Güz bitmiş, kış yaklaşmıştı. Ilık esintilerin yerini lodos ve poyraz esintileri almıştı. Denizin çarpıntıları, birbirini kovalayan iri dalgalara dönüşmüştü. Artemis Tapınağı'nın yöneticilerinden biri, Hero'nun kimi geceler tapınağın kulesinde ışık yakıp Leandros'a işaret verdiğini görmüş, buluşmalarını izlemişti.

Denizin dalgalı olduğu fırtınalı bir gecede tapınağın yöneticisi, Hero'nun ışık yaktığı kuleye çıkıp meşaleyi ateşledi. Karşı kıyıda ışığın yandığını gören Leandros hemen dalgaların arasına bıraktı kendini. Bir yandan dalgalarla bo-

guşurken öte yandan ışığı yitirmemeye çalışıyordu. Tam Üsküdar kıyılarına yaklaşmışken ışık söndü birden. Denizin ortasında zifiri karanlığa gömüldü Leandros. Bir an için, rüzgârdan sönmüştür belki, diye düşündü. Hero şimdi yakar ışığı. O zaman yönümü bulur, kıyıya varırım.

Ama Leandros yanılmıştı. Işığın başındaki Hero değildi. Tapınak yöneticisi de ışığı özellikle söndürmüştü. Leandros, denizin ortasında, azgın dalgaları arasında çırpına çırpına boğuldu. Bu durumu öğrenen Hero da ertesi sabah kendini tapınağın kulesinden attı.

Zamanla Leandros'un boğulduğu yerde bir kayalık oluştu. Denizin ortasındaki bu kuleyi de işte o kayalığın üstüne Leandros'un anısına bir anıt diye diktiler. Onun için bir süre Leandros Kulesi diye anıldığı bile söylenir.

Aradan yüzyıllar geçti. İstanbul, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti oldu. İmparatorluk geniş topraklara sahipti. İmparatorlar, Sarayburnu'nda ağaçlar arasındaki görkemli saraylarında yaşıyorlardı. Boğaz'ı gören bu tepeden limana girip çıkan bütün gemileri izleyebiliyorlardı. Kent, tapınaklarla, anıtlarla bezeliydi. Kentin çevresi de yüksek duvarlı surlarla çevriliydi. Başkent dıştan gelecek saldırılara karşı iyice korunuyordu. Onun için başkentliler, eğlenmeden eğlenceye koşuyordu. Ayasofya'nın önündeki hipodromda sık sık araba yarışları yapılırdı. Sarayda şölenler birbirini kovalardı. Halkı mutlu, zengin bir yaşantı içinde çalkanıp giden başkentte üzgün tek bir insan vardı. O da koskoca ülkeyi yöneten imparatorun kendisiydi.

İmparatorun uzun süre çocuğu olmamıştı. Tacını, tahtını bırakacağı kimsesi yoktu. Buna çok üzülyordu. Sonunda bir kızı oldu. İmparator buna çok sevindi. Kızının doğum gününü ülkesinde bayram ilan etti. Her yıl, doğum günü bayramı görkemli bir biçimde kutlanıyor, prenses de gittikçe büyüyordu. Büyüdükçe serpilip güzelleşiyordu. İmparator, kızının tahta hazırlanmasını, ona göre eğitilmesini istemişti sarayın bilginlerinden. Bilginlerin en yaşlısı, imparatorun bu isteği karşısında, bir gün, “Yüce imparatorum boşuna uğraşıyorsunuz,” dedi. “Kızınız, tahta geçemeyecek.”

İmparator, yaşlı bilgine çok kızdı.

“Ne demek istiyorsun sen?” diye bağırdı.

“Çünkü kızınızı on sekiz yaşına basmadan bir yılan sokup öldürecek.”

“Yalan söylüyorsun. İnanmam buna!”

“İster inanın, ister inanmayın. Bence, onu bu acı yazğıdan korumak için bir şeyler yaparsanız daha iyi edersiniz.”

İmparator, yaşlı bilgine hak verdi. Kızını öyle bir yere saklamalıydı ki oraya yılan gelmesin. Yılan gelemeyince de kızını sokup öldüremezdi. Böylece kızının yazgısını değiştirebilirdi.

İmparator, kızının acı yazgısını nasıl yenebileceğini uzun süre düşündü. Her sabah sarayının balkonuna çıkıyor, Boğaz’ın mavi sularına bakarak düşünceye dalıyordu. Bir sabah, Boğaz’ı sis basmış, deniz görünmez olmuştu. Yalnız denizin ortasındaki eski taş kule, şu delikanlının boğul-

duğu yere dikilen kule, sisi delip apak ortaya çıkmıştı. İmparatorun kafasında birden bir şimşek çaktı. Orası uzun süredir kullanılmıyordu. Acaba orayı onartsa, dayatsa döşetse denizin ortasında küçük bir saray biçimine soksa kızını yılanlardan koruyamaz mıydı? Öyle ya, denizin ortasındaki taş kulede yılan ne arasın.

İmparator, bu buluşuna çok sevindi. Ustaları, mimarları yanına çağırđı. Vakit geçirmeden işe koyulmalarını söyledi.

Çok geçmeden eski kule, sağlam bir kale biçimine sokuldu. Kuleye bir yeraltı yolu yapılarak bu yeraltı yolunda bulunan tatlı su kaynağıyla kulenin sarnıcına su verildi. Ayrıca kule ile kara arasında dalgakıranlık yapacak bir duvar örüldü. Böylece kulenin çevresi liman olacak, dalgalar, kuleyi dövmeyecekti. Her şeyiyle sessiz, sakin, küçücük bir saray olmuştu eski kule. İmparatorun kızı buraya yerleştirildi. Bütün gereksinimleri karşılanmıştı. Babasının sarayıyla karşı karşıydı kendi sarayı. Babası, her sabah, Sarayburnu'ndaki sarayının balkonuna çıkıp kulede bulunan kızını selamlıyordu. Prenses de babasına el sallıyordu kuleden.

Böyle böyle yıllar geçti. İmparator artık kızının uğursuz yazgısını yendiğinden emindi. Kızı on sekizine basmak üzereydi. On sekizinde imparatoriçeliğı ilan edilecekti.

O günlerde köylülerden biri, saraya bir sepet üzüm armağan getirdi. O zamanlar, İstanbul'un çevresinde çok büyük üzüm bağları vardı. Bu bağlarda kehribar renkli çavuşüzümleriyle parmak iriliğinde kara üzümler yetişirdi. Sepet

bu iştah açıcı üzümlemlerle doldurulmuştu. Üzümleri yalnız başına yemeye imparatorun içi razı gelmedi. Sepeti kızına götürmelerini buyurdu. Muhafızlar, imparatorun buyruğunu yerine getirerek üzüm sepetini kuleye götürüp prensese verdiler.

Muhafızlar kuleden ayrıldıktan sonra prenses, sepette bir salkım üzüm almak istedi. Sabah çiyinin buğusu üstlerindeydi daha. Taneler kütür kütürdü. Sepetten iri bir salkımı seçip aldı. O sırada üzüm salkımlarının arasına gizlenmiş olan boz renkli bir yılan süzülerek sepette çıkıp prensesin bileğine dolandı. Prensese, ilk anda, kolunu silkeleyip yılanı bileğinden atmak istedi. Ama yılan prensesin bileğinden çözülüp boynuna dolandı. Prensese, taş kulenin içinde nice çığlık attıysa da duyan olmadı. Yılan, prensesi ince, uzun, ak boynundan ısırıp zehirini boşalttıktan sonra süzülüp gitti.

Ertesi gün, prensesi kulede ölü buldular. Boynunda yılanın diş izleri duruyordu. Prensese sokan boz yılanı çok aradılarsa da bulamadılar.

İmparator, kızı için pirinç bir tabut yaptırdı. Toprağa gömülürse yılanlara yem olabilirdi. Onun için imparator kızının ölüsünü mumyalatıp bu pirinç tabuta kapattı. Tabutun da Ayasofya'nın yüksek duvarlarından birinin üstüne yerleştirilmesini buyurdu. Dediğini yaptılar. Böylece kızının hiç değılse ölüsünü yılanlardan koruyacağını düşünmüştü. Ama uzun yıllar sonra yüksek duvarın üstündeki pirinç tabutta bir yılanın girebileceğı büyüklükte bir deli-

ğın belirliğini söylerler. Pirinç tabutu delen yılanın aynı boz yılan olduğu da anlatılır. Yakın zamanlara kadar prensesin delik tabutunun aynı yerde durduğunu görenler olmuş.

Tarih kitapları, çeşitli söylenceler Kız Kulesi'nin öyküsünü böyle anlatırlar. O günden beri de denizin ortasındaki bu kule Kız Kulesi diye anılır.

KIZTAŞI

Kıztaşı 'nın Öyküsü: Günah Taşı

Taşın da öyküsü olur muymuş, demeyin. Geçmişten günümüze kalabilen her nesnenin, her taşın bir öyküsü vardır. Taşlar konuşmaz elbet. Onun için öykülerini kendileri anlatamaz. Ama tarih kitapları onların öyküleriyle doludur. İşte bunlardan biri de Kıztaşı'nın öyküsüdür.

Kıztaşı, İstanbul'da Fatih'te küçük bir semtin adıdır. Orada, dört yol ağzındaki küçük bir alanda yüksek bir mermer sütun vardır. Başını göklere uzatır. Kıztaşı denen bu mermer sütun çok eski bir anıttır. Mahalle arasında evlerle apartmanların ortasında kaldığından kimsenin ilgisini pek çekmez. Yüksek apartmanlar yüzünden ilk bakışta göze de çarpmaz. Yalnız tarih meraklılarıyla, yabancı gezginler onu gelip bulurlar. Fotoğraflarını çeker, bir anlatan ya da bilen bulurlarsa öyküsünü dinlemek isterler.

Kıztaşı, eskiden, o semtteki bir evin bahçesi içindeydi. Birbirine bitişik eski ahşap evlerle, evlerin arkalarında bulunan bahçelerdeki yüksek ağaçlar arasında yok olup gitmişti. Kimse, minare boyundaki bu yüksek taşın ne oldu-

ğunu, oraya niçin ve ne zaman dikildiğini pek bilmezdi. Bilmediği için de çok fazla ilgilenmezdi. Yalnızca çocuklar saklambaç oynarken onun arkasına saklanırlardı. Dibini bürüyen uzun otların arasına gizlenirlerdi. 1908 yılında İstanbul'da büyük bir yangın çıktı. Kızıtaşı'nın bulunduğu

mahalleyle birlikte bütün o çevre yanıp kül oldu. Evler tahta olduğundan hiçbiri yangından kurtulamadı.

İşte o zaman, tahta evlerin arasına sıkışmış bahçe içindeki eski mermer sütun bütün görkemiyle ortaya çıktı. Başını göğe uzattı.

Yangından sonra yeniden evler yapıldı. Kıztaşı, evlerin ortasındaki küçük bir alanda bırakıldı. Orada tek başına yükselecekti artık.

Bugün de aynı yerde olan on metre boyundaki Kıztaşı, üç basamaklı bir kaide üstüne oturtulmuş granit bir sütundur. Üstünde yer alan mermer başlıkta melek tasvirleri vardır. 450-457 yıllarında imparatorluk yapmış olan Markianos döneminde dikilen bu anıtın mermer başlığının üstünde o zamanlar imparatorun heykeli bulunuyordu.

Sütunun üstüne oturduğu kaide Korent mermerlerinden yapılmıştır. Kaideye işlenmiş kabartma şekiller göze çarpar. Latince bir yazıt, iki melek kabartmasının yer aldığı kaidenin üstüne kazınmıştır. Yazıtta, "Sütunun üzerindeki imparator Markianos'un heykeline bak," yazılıdır. İstanbul'un yedi tepe üstüne kurulu bir şehir olduğunu duymuşsunuzdur. İşte çok eskiden bu yedi tepeden biri olan üçüncü tepenin üstünde yükselen bir sütun vardı. Sözü ettiğimiz Kıztaşı'nın bir benzeriydi. Ama onun üstünde imparatorun heykeli yoktu. Bu sütunun üstünde aşk ve sevgi Tanrıçası diye bilinen çok güzel bir kadın olan Afrodit'in heykeli yer alıyordu. Yalnız bu taşın bir özelliği vardı. Taşın altından geçen genç kızlar, evli kadınlar eğer bir günah işlemişlerse,

analarından babalarından, kocalarından habersiz, erkeklerle ilişkiler kurmuşlarsa taş hemen eğilip bu günahkârları belli ederdi. Onun için bütün analar, babalar genç kızlarını; karılarından kuşkulan kocalar karılarını bu taşın altından geçirip onların suçlu olup olmadıklarını sınırlardı. Bu özelliği yüzünden de bu sütun Kıztaşı diye anılırdı.

Bizans imparatorlarından Jüsten'in çok güzel bir baldızı vardı. Güzel olduğu kadar da iyiliksever bir kızdı. Herkese yardıma koşar, güler yüz gösterirdi.

Saraya gelip giden genç bir müzik öğretmeni vardı. Kız, herkese gösterdiği yakınlığı ona da gösteriyordu. Bu yakınlık, belki ötekilere gösterilenden biraz fazlaydı. Çünkü kız, bütün güzel şeyleri olduğu gibi, müziği de çok seviyordu. Bu sevgi onu genç delikanlıya daha çok yaklaşıtıyordu. Kızın sanata olan bu yakınlığını gören müzik öğretmeni de kıza ötekilerden daha çok ilgi gösteriyordu. Her gün, dersden sonra sarayın kapısına kadar öğretmenle birlikte yürürdü kız. Sarayın bahçesindeki renk renk çiçeklerin, yeşilliklerin içinden, doğadan, yaşamdan, sanattan konuşup gülerek geçerlerdi.

Öğretmen evliydi. Karısı da bir bebek bekliyordu. Öğretmen, yalnızca kıza söylemişti bunu. Onun için kız, her gün sarayın kapısında öğretmenden ayrılırken bir çiçek kopanp delikanlıya verirdi. Bu, kızın, öğretmenin karısına gönderdiği her günkü armağandı.

Ama kötü yürekli bu anıyı anlayamazdı. Nitekim sarayda dedikodu alıp yürüdü. Kız için söylemediklerini bırak-

mıyorlardı. Kızın ablası olan imparatoriçeden çekindiklerinden dedikodularını imparatorun kulağına kadar ulaştıramadıkları için üzgündüler.

Tam bu sırada kötü yüreklilerin bekledikleri oldu. Öğretmenin gebe karısı bir gece birdenbire sancılanıp öldü. Bunu fırsat bilen dedikoducular, öğretmenin karısının Jüsten'in güzel baldızı yüzünden, karnındaki çocukla canına kıydığını yaydılar. Jüsten, bu durum karşısında öğretmeni saraydan attırdı. Baldızının da günahkâr olup olmadığının sınanması için Kıztaşı'nın altından geçirilmesini buyurdu.

Ama kız, bu buyruğa karşı çıktı. İmparator olan eniştesinin karşısına dikilerek kendisini korkusuzca savundu.

“Saygıdeğer imparatorumuz da bilir ki, Kıztaşı günahkârların taşıdır,” dedi. “Bense günahsızım. Ak bir mermer kadar temizim. Onun için o kara taşın altından geçiremezsiniz beni. Kafamı kesebilirsiniz, ama beni oraya götüremezsiniz.”

Jüsten, o zaman, “Artık günah benden gitti sevgili baldızım,” dedi. “Sınanmayı kabul etmemekle kendi ölüm yargısını sen kendin verdin.”

Böylece ertesi sabah, bu yiğit kızın başını cellatlarına vurdurdu.

Süleymaniye Camisi yapılırken Jüsten'in baldızının öldürülmesine neden olan bu sütun, yerinden sökülüp yapımda kullanıldı. Bu taş ortadan kalkınca Fatih'teki imparator Markianos'un sütunu Kıztaşı olarak anılmaya başlandı. Bu öykü de onun öyküsü olup çıktı.

ORHAN CAMİSİ

Osmanlılar döneminde, dedelerimize, atalarımıza başkentlik etmiş kentlerimizden biri de Bursa'dır. Yeşil Bursa ya da Cennet Bursa diye anılan bu kentimiz, doğal güzelliğinin yanı sıra tarihsel yapılarıyla da ünlüdür. Özellikle Osmanlı döneminden kalma camiler, hanlar, hamamlar, çarşılar, türbeler dikkati çeken yapılardır. Bugün de eski güzellik ve görkemliliklerini koruyan bu yapılar, Bursa'ya Tarih Kent olma özelliğini verir.

Bursa'da yol boyunca yüründüğünde, kent içinde dolaşıldığında adım başında karşınıza çıkacak bütün taş yapılar, eski birer anıttır. En çok da ince minareleri, yüksek kubbeleleriyle camiler göze çarpar.

Bu camilerin en ünlüleri olan Ulu Cami, Yeşil Cami, Yıldırım Camisi'nin arasında Orhan Camisi Bursa'nın en eski Osmanlı yapısı olması bakımından önemlidir. Bursa'nın ilk büyük yapısıdır da denebilir,

Orhan Camisi, 1339 yılında ikinci Osmanlı padişahı olan Orhan Gazi tarafından kendi adına yaptırılmıştır.

Bu cami, Nilüfer Hatun Camisi'ni geçtikten sonradır.

Daha sonra uzayıp giden Çekirge yolu boyunca Muradiye, Şehzade Türbeleriyle Orhan Gazi'nin oğlu I. Murat'ın yaptırdığı Hüdavendigâr Camisi yer alır.

1413 yılında Karamanoğulları'nın Bursa'yı kuşatmaları sırasında çıkan bir yangın sonucunda cami yanmıştır. Camiyi 1417'de Çelebi Sultan Mehmet onartmıştır.

Kale içinde olduğu bilinen eski Orhan Camisi'nden bugüne pek bir şey kalmadığı söylenir. Bugüne kalan, Çelebi Sultan Mehmet'in onatarak yeniden yaptırdığı camidir. Orhan Camisi, Ulu Cami'nin doğusunda, Bey Hanı'nın güneyindedir.

Medresesi, misafirhanesi, hamamı, hanı ve imareti ile bir bütün içinde yer alan cami, dış görünüş bakımından çok sadedir.

Dış yapısında yer alan tuğla ve taş karışımı işçilik en ilgi çekici süsüdür. Tuğlalarla yapılmış motiflerse yapıya özellikle renk katmaktadır.

İç yapısı açısından da tam bir sadelik içinde olan caminin tek süslü yeri, içeri girer girmez karşınıza gelen alçıdan yapılma mihrabıdır. Bu güzel mihrabın Orhan Gazi döneminden kalmış olduğu sanılmaktadır.

Orhan Camisi'nin Öyküsü: Karagöz Baba ile Hacivat Usta

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi'nin oğlu Orhan Bey, Bursa'yı aldığı anda kırk beş yaşında güçlü bir ku-

mandandı. O sırada babası öldü. Yerine Orhan Bey padişah oldu.

Bursa o günlerde de bugünkü gibi yemyeşildi. Şifalı suları, şırıl şırıl akan dereleri, güzel ormanları, geniş yemiş bahçeleri, tepesinden kar eksilmeyen, eski adı Keşiş Dağı olan Uludağ ile şirin bir kentti. Ne var ki, bugüne göre daha dağlık, ormanlık bir yerdi. Dik bayırları, yokuşları çoktu. Kentte büyük yapılar yoktu. Küçük evlerden oluşmuştu kent. Orhan Bey, başa geçer geçmez kumandanlarından birini yanına çağırdı.

“Değerli yardımcım,” dedi, “sözümü iyi dinle. Aldığımız bütün savaş ganimetleri Bizans tekdurlarının hazineleri, hepsi kentin bayındırlığı için harcanacak. Tez elden hanlar, hamamlar, medreseler, okullar yapılsın. Derelere köprüler kurulsun. Yollar düzlensin. Bir de hisar yapılsın. Kalede bayrağımız dalgalansın. Bunun için Anadolu’daki kentlerimizde, çevre köylerde nice yapı ustası, işçi, ırgat varsa buraya getirtilsin. İşlere tez başlansın.”

Kumandan, padişahın önünde eğilip, “Buyruğunuz yerine getirilecektir sultanım,” diyerek çekildi.

Orhan Bey, kentin bayındırlık işlerinin yönetimini bu kumandana bırakarak ordunun başında savaşa gitti. Sırasıyla İzmit Körfezi’nin güneyi, İznik, İzmit kentleri Bizanslılardan alındı. Ulubat, Mihaliç, Kirmasti gibi yerler ele geçirildi. Orhan Bey, İznik’i Osmanlıların başkenti yaptı. Bunlar olurken Bursa alınalı on yıl geçmişti,. Bursa’da med-

reseler, tekkeler yapılmış, okullar açılmıştı. Hanlar, hamamlar kurdurulmuştu. Camiler, mescitler vardı. Hisarın yapımı bitmişti. Görkemli bir yapı olan Bey Sarayı kenti süslüyordu. Nilüfer Çayı'nın üstündeki Nilüfer Hatun Köprüsü gergin bir yay gibiydi. Kentte evler çoğalmış, kalabalık artmıştı. Ticaret gelişmişti. Büyük bir çarşı kurulmuştu. Burada demirciler, bakırcılar vardı. Dövme bakırdan türlü kap kakak yapıyordu. Çeliğine çifte su verilmiş kıvrık kılıçlar hazırlanıyordu. Dokuma tezgâhlarında Bursa Çekmesi denilen yarısı ipek, yarısı iplikten, yollu, pırıl pırıl bir kuşmaş dokunuyordu.

Orhan Bey, sık sık Iznik'ten Bursa'ya gelirdi. Kentin her yönden her gün biraz daha geliştiğini gördükçe sevincini gizlemezdi. Kentin yöneticisi olan kumandanı başarılarından dolayı kutlar, armağanlar verirdi.

Yine böyle bir gün, kumandanı yanına çağırdı. "Adıma bir cami yapılmasını istiyorum," diye buyurdu. "Orhan Camisi olarak anılacak olan bu yapı, medresesi, aş verilen yeri, konukevi, hamamı, hanı ve küçük tekkesiyle bir bütün olsun isterim. Yapımı tez bitirilsin. Kentteki ustalar yetmezse çevreden sağlansın. Her yere haber salınsın. Camim, bir yıl sonraki gelişimde tamam olsun." Orhan Bey bu buyruğu kumandana verdi. Bir yıl sonra camisini bitmiş göreceğine güvenerek başkent Iznik'e gönül rahatlığıyla gitti. Padişahın buyruğu üstüne caminin yapımı için, Anadolu'nun türlü kentlerinden, köylerden pekçok yapı ustası,

taşçılar, demirciler, duvarcılar, sıvacılar, nakkaşlar, çiniciler, işçiler, ırgatlar getirildi. Hemen yapıma başlandı.

Bu kalabalık işçi topluluğu arasında iki kişi, daha ilk günden bütün hepsinin sevgilisi olup çıktı. Bunlar, birbirine taban tabana karşıt iki kişiydi. Davranışlarıyla, konuşmalarıyla, sakallarının rengi ve biçimiyle, hattâ gövde yapısı bakımından birinin az tombalakça, ötekinin ise ince oluşu tam bir zıtlık oluşturuyordu. İşte bu durumları dolayısıyla da işçilerin ilgisini çekiyor, onları güldürüyorlardı. İkisi de çok iyi arkadaştı.

İlkinin adı, Karagöz'dü. İşçiler, Karagöz Baba diye çağırırldı aralarında. Çok seviliyordu. Usta bir demirciydi. Asıl adının Kara Oğuz olduğu söylenirdi. Karagöz'e dönüşmesinin nedenini Kara Oğuz adının üst üste çabuk çabuk söylenmesine bağlayanlar vardı. Orhaneli ilçesinden, Karakeçili aşiretinden gelme bir köylüydü Karagöz. Bütün toprağa bağlı adamlar ve bütün demirciler gibi güçlüydü. Yapılı bir adamdı. Dövdüğü demirden ağustos göğünü parılatan yıldızlara eş kıvılcımlar sıçratırdı dört bir yana. Kızıl kor demirin ışıltısı, yüzünde pembe pembe yansırı. Ateş ve demir gibi iki büyük gücün egemenliği elindeydi. Demir, hamur gibi yoğrulurdu örsünde. Bu gücünden dolayı özü sözü bir adamdı. Alabildiğine gerçekçiydi. Tok sözlüydü. Bu davranışları kimine kaba saba gelebilirdi. Ama dürüst mü dürüsttü. Yuvarlak yüzü, kızıl top sakalı, kocaman gözleri iyice sevimli gösterirdi Karagöz'ü. Kafasındaki sarıkla

beline bağladığı kırmızı kuşadı ve ayağındaki kırmızı yemenileriyle tam bir halk adamıydı.

İkincisinin adı ise Hacivat'tı. Hacivat duvarcıydı. İşçilerin Hacivat Usta demeleri bundandır. Asıl adının Hacı Ahvad olduğunu söyleyenler vardır. Hacılığı birkaç kere Mekte'ye gitmiş olmasından gelirmiş. Bursalılara Hacı Ahvad demek güç geldiğinden ortadaki 'ah' hecesini atarak Hacivat deyip çıkmışlar. Hacivat Usta'nın duvarcılığı dillere destandı. Çekülle duvarın dikliğini ölçerken ya da düzeçle üst üste sıraladığı taşların düzgünlüğünü sınarken kılı kırk yaran bir mimar gibi davranırdı. İnce yapılı, zayıftı. Sivri kara sakalı, incecik bir yüzü vardı. Yumuşak bir adamdı. Herkesin suyuna giderdi. Güleçti. Bilgiç görünmek istediğinden herkese öğüt verir, yol gösterirdi. Ama sonuçta verdiği öğüt işe yaramazmış, gösterdiği yol çıkmaz sokakmış. Ol-sun. Bu her şeyi bilir geçinmesinden de konuşmaları dolambaçlıydı. Kulağını tersinden gösterirdi. Hacivat'ın başında bir keçe külâhı vardı. Karagöz gibi beline kırmızı kuşak sarıp ayağına kırmızı yemeni giyerdi.

Karagöz söze başladığında bütün işçiler kulak kesilirdi. Caminin kubbesinde çalışan işçi keserini, minarenin taşlarını yerleştiren usta malasını bir an için bırakıp beklerdi. Çünkü az sonra Karagöz'ün kaba saba sözlerine Hacivat öteden incecik sesiyle karşılık verirdi. Ondan sonra da bu karşılıklı atışmalar uzayıp gider, işçiler de kahkahadan kırılırdı. Ardından hepsi, yeni bir güçle işlerine sarılırdı.

Günler haftaları, haftalar ayları kovaladı. Yıl dolmak üzereydi. Caminin bitirilmesi gerekiyordu. Ama yapım bitecek gibi görünmüyordu. Padişah, İznik'ten haber salıp kumandanını sıkıştırıyordu. Kumandan, mimara durumu bildirdi. Mimar, kalfaların kulağını büktü sonunda yapım denetçileri işe el koydu. İş yavaş yürüyordu. Neden?

Herkesi bir telaştır aldı. Bütün yöneticiler suçu kendi üstlerinden atıyordu. Kabak işçilerin başında patladı en sonunda. Onlar yavaş çalışıyor, dalga geçiyorlardı. Denetçiler bunun da bir nedeni olmalı dediler. İşçilerin hepsini de cezalandıramazlardı ya. Suç, yıkıla yıkıla Karagöz'le Hacivat'ın üstüne yıkıldı. Kollukçular, denetçilere:

“Efendim bu ikisi,” dediler, “birbirlerine türlü söz atıp sözde şaka ederler. Şaka ederken devletimize de, düzenimize de söverler. Bunlar hoş sözlerle işçileri aldatırlar. Onlar da kahkahalarla gülüp dururlar bu hokkabazlığa. Bu yüzden de işler aksar, yürümez.”

Bunun üzerine padişah, bu iki kıskırtıcının kellelerinin koparılmasını istedi. Karagöz'le Hacivat, evlerinden alınıp götürüldükleri gecenin sabahında öldürüldüler.

Ertesi gün işçiler işi bıraktılar.

“Karagöz Baba ile Hacivat Usta olmadan çalışmayız biz,” diye diretiler.

Yöneticiler yalvardılar para etmedi. Zor kullandılar, olmadı. Durumu padişaha iletiler. Padişah, çok kızdı.

· “Kim olurmuş bu Karagöz Baba ile Hacivat Usta,” diye

bağırды. “İşçilerim işi nasıl bırakırmış onlar için. Bunda bir bit yenigi vardır. Tez düzeltilsin bu iş. Yoksa büyüklerin kelleleri bir bir gider...”

O zamanlar Bursa’da Şeyh Küşteri adlı bir bilge yaşıyordu.

“Bilse bilse o bilir bu adamların değerini,” dedi kumandan yöneticilere. “Biz yanlış bir iş ettik. Gidip Şeyh’e danışalım.”

Şeyh Küşteri, olanları dinledi. Padişahın kumandanı Şeyh’e:

“Ne olursa sizden olur” diye yalvarıyordu. “Bizden yardımınızı esirgemeyin.” Şeyh gülümseyerek dinliyordu söylenenleri. Ama ağzını açıp bir şey söylemiyordu. O zaman yöneticilerin dili çözüldü. Denetçilerden biri:

“Anlayıp dinlemeden yaptık biz bu işi,” dedi.

Ötekisi: “O iki zavallının suçu olmadığını şimdi biz de biliyoruz.”

Kumandan, ezilip büzülerek: “Kış çok şiddetli geçtiğinden gerekli taşı vaktinde çektiremedik ocaklardan,” dedi. “Yapımın gecikmesi biraz da bundandır.”

Şeyh Küşteri, o zamana kadar yumulu olan gözlerini açtı. Adamlar, yanına geldiğinden beri ilk olarak konuştu: “Merak etmeyin... İşçiler, yarın sabah işlerinin başında olacak. Yalnız bu gece hepsini tekkeye getireceksiniz. Sizler de geleceksiniz.”

Adamlar gittikten sonra şeyh, saydamlaştırılmış deve derisine Karagöz Baba ile Hacivat Usta’nın resimlerini çizdi. Resimleri nakış gibi renk renk boyadı. İkisinin de kuşakları

ile yemenileri kırmızı kırmızıydı. Karagöz'ün kızıl top sakalı, Hacivat'ın kara sivri sakalı da unutulmamıştı. Karagöz'ün sarığı, Hacivat'ın külahı yerli yerindeydi. Tıpkı yaşarken oldukları gibi.

Geceleyin tekkeye gelen işçiler, ak bir perdeyle karşılaştılar. Perde, apaydınlıktı. Başka her yer karanlık. O anda arkasından aydınlatılmış bu ışıklı perdenin ortasında önce Karagöz Baba tombalak haliyle yuvarlana yuvarlana, ardından Hacivat Usta ince gövdesi, çıtkırıldım tavrıyla, oldukları gibi belirmesinler mi... Hele Karagöz Baba'nın kendi sesiyle konuşarak arkadaşlarını selamlaması, ardından Hacivat'ın incecik sesinin duyulması işçileri şaşkına çevirip kendilerinden geçirdi. Arkadaşlarına yeniden kavuştukları için sevinçten ağladılar.

Bütün işçiler, ertesi gün, cami yapımına büyük bir hızla giriştiler. Bunu duyan padişah, şeyhi saraya çağırıp Karagöz ile Hacivat'ı görmek istedi. Perdede onları seyrederken yöneticilerin yalan sözlerine inanmakla yaptığı haksızlığı anladı. Haksız yere öldürttüğü bu iki işçiyi ölümsüzlüğe kavuşturan Küşteri'ye armağanlar verdi. Karagöz'e Bursa'da bir mezar yaptırılmasını söyledi.

İşte o günden beri, Karagöz'le Hacivat hoş sözleri, güldürücü davranışlarıyla, bütün haksızlıkların üstesinden gelerek, aramızda yaşıyor.

RUMELİHİSARI

Rumelihisarı, İstanbul'da Boğaziçi'nin Rumeli yakasındadır. Bebek, Baltalimanı koyları arasında genişçe bir çıkıntı oluşturan eski adıyla Hermaion Burnu üzerindedir. Yüksekçe bir tepenin doruklarından başlayarak deniz kıyısına dek iner. Kıyıda, yüksek ve sağlam duvarları, on iki köşeli Çandarlı Halil Paşa Kulesi'yle görkemli bir görüntü oluşturur.

Rumelihisarı, İstanbul Boğazı'nın en dar yerinde yapılmıştır. İstanbul'un alınışından aşağı yukarı bir yıl önce Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmıştır. O zamanlar Boğazkesen adıyla anılırdı.

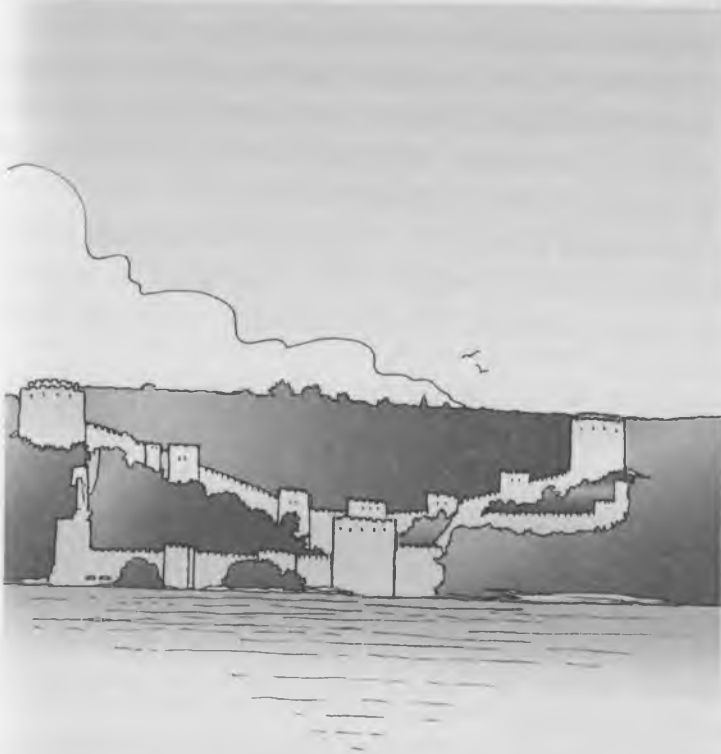
Boğaz'daki akıntular dolayısıyla geçen bütün gemiler, Rumelihisarı kıyılarına yaklaşarak geçmek zorundadır. Karşısında, Yıldırım Bayezit'in yaptırdığı eski adıyla Güzelcehisar, bugünkü adıyla Anadoluhisarı yer alır. Böylece Boğaz geçişinin Türklerce denetim altına alınması düşünülmüştür.

Rumelihisarı'nın yapımı dört ay gibi çok kısa bir sürede tamamlanmıştır.

Üç büyük kulesi olan Rumelihisarı'nın kuzeyden güneye doğru uzunluğu 250 metredir. Aşağı yukarı bir dikdört-

geni andıran hisarın duvarları 5 metre kalınlıktadır. Bu kalınlık, İstanbul surlarının kalınlığının iki katıdır.

Rumelihisarı'nın üç büyük kulesi, dünyadaki en büyük kale burçlarıdır. Yapımında çalışıkları için Fatih'in paşala-

rının adlarıyla anılan bu üç kuleden Sarucapaşa Kulesi en yükseğidir. 28 metre yüksekliğindeki bu kulenin çapı:23,80 metredir. En kalını Zağanospaşa Kulesi'dir. 21 metre yüksekliği olan bu kulenin çapı: 26,70 metreyi bulur. Bu iki kule de silindir biçimindedir.

Halil Paşa'nın adını taşıyan kıyıdaki köşeli üçüncü kulenin üstünde eski yazıyla Tanrının adları yazılıdır.

Üç kulenin de orta boşlukları katlara ayrılmıştır. Kulelerin üstleri de kurşun kaplanmış tahtadan yapılmış sivri birer külah ile örtülüydü. Bunlardan Sarucapaşa Kulesi'nin çatısı altında ayrıca bir tuğla kubbe vardı.

Zağanospaşa Kulesi sekiz, Sarucapaşa ile Halilpaşa kuleleri dokuzar katlıydı. Bugüne yalnız Sarucapaşa Kulesi'nin tahta katları kalmıştır. Üçüncü katındaki odaya da Fatih Odası denir.

Kalede bu üç büyük kuleden başka 13 küçük burç yer alıyor.

Rumelihisarı'nın beş kapısı vardır: Dağ Kapısı, Dizdar Kapısı, Hisarpeçe Kapısı, Sel Kapısı, Istihkam Kapısı. Bütün duvarlarda seğirdim yolları (nöbetçilerin gezindiği yollar) bulunuyor. Kalenin ortası geniş bir avlu biçimindedir. Burada, Fatih'ten kalma bir cami vardır. Kitabesi olmayan, iki çeşmeyle büyük bir sarnıcı olan hisarın su gereksinimi bunlarla giderilirdi.

Evliya Çelebi'ye göre, eskiden, kalenin içinde, 105 tane top bulunurdu. Ama kıyıda, Boğaz'a bakan bir tepede içine

adam sığacak kadar büyük Balyemez topları vardı. Kale komutanının 300 askerle gece gündüz beklediği hisarın, kayalara oyulmuş kırlangıç yuvalarını andıran 180 nöbet yeri görülürdü. Bir minareli Fatih Camisi'nin yanı sıra hisarın içinde iki mescidin olduğunu söyleyen Evliya Çelebi, iki de buğday ambarı bulunduğunu yazar.

Duvarlardaki seğirdim yollarıyla kulelerin bağlantısı yoktur. Çeşitli merdivenler bu yolları keser. Buna göre avlu ve duvarlar düşman eline geçerse kulelerin düşmana ayrı ayrı dayanabilmesi düşünülmüştür.

İstanbul'un alınışından sonra Rumelihisarı eski önemini yitirdi. Uzun bir süre hapisane olarak kullanıldı. Birçok Osmanlı devlet adamıyla yabancı devlet adamları buraya hapsedildiğinden kaleye Karakule adı verildi.

Kale, 1500'deki büyük zelzelede yıkıma uğradı. 1746 yılında çıkan bir yangında yanan bölümleri I. Mahmut tarafından onartıldı.

Aradan geçen sürede kulelerin üstünü örten sivri külahları yıkıldı. Kalenin içine birçok tahta ev yapıldı.

III. Selim döneminde de onarımdan geçirilen Rumelihisarı'nın Birinci Dünya Savaşı sonlarında onarımı ve Deniz Müzesi olarak kullanılması düşünüldüyse de bir sonuç alınmadı.

O günden sonra iyice yıpranan Rumelihisarı'nın onarımı, İstanbul'un alınışının 500. yıldönümü olan 1953'te yeniden ele alındı. Kale içinde bulunan evler yıkılarak boş alan park olarak düzenlendi. Kuleler, duvarlar, kapılar, av-

lu, cami, minare, sarnıç onarıldı. Kaleye eski görkemli görünümü kazandırıldı.

Rumelihisarı bugün müzedir. 1958'de müze yapılan Rumelihisarı'nın Sarucapaşa Kulesi'nde Fatih'e ait eşyalar sergilendi. Kulenin rutubetli oluşu yüzünden bunlar 1968'de kaldırıldı.

Rumelihisarı'nın avlusu şimdi açık hava tiyatrosu olarak kullanılmaktadır.

Rumelihisarı'nın Öyküsü: Bir Öküz Derisi Kadar Yer

Sultan Mehmet, 1451 başlarında, babası II. Murat'ın ölümlüyle, başa geçtiğinde yeni bunalımlarla karşılaştı. Bizanslılar, Çorlu'ya kadar olan toprakları ele geçirdiler. Anadolu'da Karamanoğlu İbrahim Bey ayaklandı. Çanakkale Boğazı kuşatıldı. O sırada Edirne'de bulunan genç padişah ordusu ile Anadolu'ya geçti. Bu sırada Anadolu'ya gönderilen elçilerle Bizanslılar padişahıtan yeni isteklerde bulunuyorlardı. Sultan Mehmet, bunların hiçbirini dinlemedi. Kafasında bir plan vardı ve gücüne inanıyordu. Anadolu'daki iç karışıklığı düzelttikten sonra Edirne'ye dönmeye karar verdi.

Ordusu ile Edirne'ye dönerken Anadolu yakasının Boğaz'a bakan tepelerinde konakladılar. Ordu, burada biraz dinlendikten sonra yola devam edecekti.

İşte o günlerden birindeydi. Padişah, paşalarından Çandarlı Halil, Zağanos, Saruca ve Şehabettin'i yanına alarak

Çamlıca sirtlarında bir at gezintisine çıktı. Oradan Üsküdar kıyılarına indiler. Kış başları olmasına karşın yazdan kalma bir gündü. Deniz masmavi ve kıpırtısızdı. Bizans İstanbul'u tam karşılarındaydı. Bir aynadan yansırçasına güneş içinde parlıyordu.

Genç padişah, eliyle kenti göstererek şöyle dedi: "Sizlerin de bildiği ve gördüğü gibi Konstantiniye kentinin topraklarımızın ortasında önemli bir yeri vardır. Ama artık kendine güvenecek bir durumda değildir. Halkının çoğu kenti bırakıp gitmiştir. Uzun süre bizimle savaşa savaşa gücü kırılarak arıklık ve güçsüzlüğe düşmüş, yalancı üründen başka hiçbir şeyi kalmamıştır. Dikkat ederseniz siz de göreceksiniz; toprakları, bahçe ve otlaklardan ibarettir, yapıları yıkık, surları boştur."

Bu sözler üzerine Saruca Paşa hemen atıldı: "Öyleyse kuşatılma zamanı gelmiştir Sultanım!" Padişah, bu heyecanlı sözlere düşünceli bir biçimde, kısaca: "Daha değil," karşılığını verdi.

Sonra dördüne birden: "Ağalar," dedi. "Ben de sizin gibi bir an önce bu işi bitirip Konstantiniye'yi almak dilerim. Yalnız daha birçok hazırlık gerek. Şimdi ardımdan gelin, bakın size ne göstereceğim."

Sözlerini bitirir bitirmez, atının başını Boğaziçi'ne doğru çevirerek mahmuzladı. Ötekiler de ardına takıldı.

Anadoluhisarı'na dek at sürdüler. Sultan Mehmet, büyük dedesi Yıldırım Bayezit'in yaptırdığı Güzelcehisar'ın önünde atının gemini çekti. Sirtını kaleye verip yüzünü de-

nizden yana döndürdü. Ötekiler de, az gerisinde onun gibi yaptılar. Karşı sırtları gösterdikten sonra paşalarına şunları söyledi padişah:

“Ağalar, burası Boğaz’ın en dar yeri. Tam karşıda gördüğünüz iki koy arasındaki çıkıntı da Hermaion Burnu’dur. Üstünde de hepinizin bildiği gibi Let Kulesi denen şu eski Bizans hapishanesinin yıkıntısı var. İşte oraya bir hisar yapmak isterim. Böylece Boğaz’dan geçecek bütün gemileri denetimimiz altına alırız. Bunu yapmadan Konstantiniye üstüne yürümek yanlıştır. Bizans’ı kuşattığımızda Karadeniz’den gelebilecek her türlü yardımı önceden engellemek gerekir. Yardım gelebilecek bütün yollar denetimimiz altında olmalıdır. Bunu unutmayın!”

Paşalar baş eğip sustular. Kısa süren bir sessizlikten sonra, Çandarlı Halil Paşa söz aldı:

“İyi söylersiniz, güzel dersiniz Sultanım! Ne var ki gösterdiğiniz yerler Bizans topraklarıdır. Bizanslı köylüler, orada ekip biçerler. Bizimkiler de Konstantiniye’ye giderek alışveriş ederler. Anlaşmamız budur. Askeri oraya sürüp anlaşmamızı bozmamızı mı istersiniz?”

“Hayır Çandarlı. Sözümü yanlış anladın. Ben derim ki oraya bir kale yapalım. Bizans topraklarını alıp da anlaşmayı bozalım demem. Dostluk anlaşmamıza dayanarak Hermaion Burnu üstünde bir yer isteyelim onlardan.

“Bir kale yapılacak kadar yeri nasıl isteriz. Böyle geniş bir toprak parçasını vermeye razı olurlar mı?”

“Bizans’tan onca yer isteyen kim. Burunda bir öküz de-

risi kadar yer versinler yeter. Onu da kimden istesem benim gibi bir ayağı Asya'da bir ayağı Avrupa'da olan bir padişah'tan esirgemez sanırım.”

Paşalar şaşkınlık içinde hep birden: “Bir öküz derisi kadar yer mi?” diye sordular.

“Evet ağalar, yanlış anlamadınız. Bir öküz derisi kadar yer istiyorum Bizans'tan. Sen öyle haber sal Halil Paşa. Anlaşma böyle yazılsın. Gerisini bana bırakın.”

Kısa bir süre sonra padişahın dileği yerine getirilerek anlaşma sağlandı. Bunun üzerine padişah, ordusu ile birlikte, kışı geçirmek üzere Edirne'ye hareket etti.

1452 yılı başlarında, padişahın buyruğuna göre, bin duvarcı ve dülger ile iki bin kadar işçi ve kireççinin toplanması için ülkenin her yanına haber salındı. Kış aylarında ustalarla işçiler birer ikişer toplandılar. Hisarın yapımında kullanılmak üzere İzmit'ten, Karadeniz Ereğlisi'nden en dayanıklı keresteler, Anadolu'dan pek çok taşla kireç getirtildi. Boğaziçi kıyılarındaki eski tapınak kalıntılarından işlenmiş iri taşlar çektirildi.

İlkyaz geldiğinde hazırlıklar tamamlanmıştı. Hisarın yapımında kullanılacak olan araç ve gereçler Hermaion Burnu'ndaki Let Kulesi'nin olduğu yere yığıldı. Yalnız araç gereç bir değil, yüz öküz derisi kadar yer kaplamıştı.

Ustalarla işçilerin toplanması, mühendislerin kalfaların gelmesi nisan başlarını buldu. Padişah da ordusu ve donanmasıyla İstanbul'a geldi. Gemiler, Hermaion Burnu önünde demirlediler. Yapım yerinin çevresinde ordugâh kuruldu.

Padişah çadırı dikildi. Genç padişah, her şeyi önceden hazırlamıştı. Hisarın planını yapmış, yapımında, ileri gelenlerden kimlerin çalışacağını, görevlerinin neler olacağını saptamıştı. Hisarın kaplayacağı yeri, kale duvarının ve burçlarının yüksekliğini, önde ve geride yapılacak kulelerin yerlerini, birbirlerine olan uzaklıklarını, kale kapılarının açılacağı yönleri güzelce, bir bir hesaplamıştı.

Yapıma, 26 Nisan 1452 günü başlandı. Padişahın yaptığı hesap ve planlara göre mühendisler, kalfalar, ustalar, işçiler arasında işbölümü yapıldı. Herkes, kalenin belli bir bölümünün yapımından sorumlu olacaktı. Buna göre padişah, hisarın deniz kıyısı bölümünün yapımını üstleniyordu. Padişahın üç paşası da hisarın üç ana kulesinin yapımından sorumluydular. Deniz kıyısındaki kule Halil Paşa'nın, kara yönündeki iki kuleden biri Zağanos Paşa'nın öteki de Saruca Paşa'nındı. Geri kalan bölümleri de öteki mühendislerle kalfalar bölüştüler. Görülmemiş bir çalışma başladı.

Padişah, hiçbir masraftan kaçınılmamasını buyurdu. Yapım yerinde çalışan paşalarla padişah, ara sıra iri taşları yüklenerek duvarların yapımı için sırtında taş çeken işçilerin arasına katılıyordu. Onların da taşları kendileri gibi sırtladığını gören işçilerse çabalarını büsbütün artırıyorlardı. Çalışmalar tam bir yarışma durumunu aldı. Duvarlar kısa sürede yükseldi. İri taşların arasıyla duvarların köşeleri demirden, kurşundan yapılmaya sağlam kelepçeler ve dayanıklı kerestelerle sıkı bir biçimde birbirine tutturularak bağlanıyordu. Duvarlar, İstanbul surlarından hem daha sağlam

oluyor, hem daha kalın yapılıyordu. Böylece Boğaziçi'nde görülmemiş büyüklük ve yükseklikte bir kale yükselmeye başlamıştı.

Bu durum, Bizanslıları tedirgin etmekte gecikmedi. Kral Konstantin elçilerini göndererek padişahın yapımı durdurmasını istedi. Konstantin, gönderdiği mektupta aralarındaki anlaşmaya göre, Türklerin bir öküz derisi kadar yerle yetinmeleri gerektiğini, padişahın hileyle ele geçirdiği topraklarını üstündeki yapılarla birlikte kendisine geri vermesini istediğini, hak ve adalet kurallarının bunu böyle buyurduğunu anımsatarak belirtiyordu.

Padişah, Konstantin'in mektubunu okuyunca çok kızdı. Elçilere dönerek şunları söyledi:

"İmparatorunuza söyleyin hile düzen bize yakışmaz. Biz ne dediysek onu yaptık. Anlaşmamızda ne yazıyorsa onu uyguladık."

Yapım yerinde bulunan herkes suspus olmuştu. Sultan Mehmet Han'ın dediklerini elçiler kadar kendi paşaları da şaşkınlıkla dinliyorlar, padişahın bu işin içinden nasıl çıkacağını merakla izliyorlardı. Bizans elçisi padişahın önünde diz çökerek:

"Yüce sultanım, size bir sorum var," dedi. "Bu koskoca kalenin bir öküz derisi kadar yerin dışına taşmadığını mı söylemek istiyorsunuz?"

"Evet!"

"O zaman Bizans'la yaptığınız anlaşmaya göre bunu kanıtlamanız gerekir."

Padişah, gülümseyerek cebinden kocaman bir deri yumak çıkardı. Elinde tuttuğu bu sırım yumağını havaya kaldırdı.

“Gördüğünüz gibi bu bir sırım yumağıdır,” dedi. “Bir öküz derisinden ince ince kesilerek metrelerce sırım elde edilmiştir. Şimdi bu sırımın bir ucunu kalenin bir başından tutup öteki başına dek dolandıracağız. Bir santimlik bir artma bile olursa anlaşmayı çiğnediğimi kabule hazırım.”

Padişah, bunu söyledikten sonra sırım yumağını işçilere uzattı. İşçiler kale duvarları boyunca sırım yumağını açarak gerdiler. Sırım, bütün kaleyi çepeçevre çevirerek bir ucu öteki ucuyla birleşti, ‘Ne bir santim fazla, ne bir santim eksik.

Bunun üzerine Konstantin’in elçileri çekilip gitti. Konstantin, elçilerinin eli boş döndüğünü anlayınca çok kızdı. O sırada padişahın askerleriyle Bizanslı köylüler arasında çıkan bir çatışmada birkaç çiftçi ölmüştü. Bunu fırsat bilen Konstantin, kentin kapılarını kapattı. Orada bulunan Türklerin hepsini hapsedti. Padişaha bir mektup göndererek kenti savunacağını bildirdi. Sultan Mehmet Han da bunun üzerine Bizans’a savaş ilan etti. Kısa bir süre sonra 28 Ağustos 1452’de kalenin yapımı tamamlandı. Hisara Boğazkesen adı verildi. Kaleye Firuzğa kumandasında 400 kişilik bir kuvvet yerleştirildi. Burçlara konan güçlü toplarla kale savunmaya hazırlandı. Padişah, aynı günlerde ordusu ile birlikte Boğazkesen ordugâhından Edirne’ye hareket etti. Ordunun kışı Edirne’de geçirmesi kararlaştırılmıştı. Ordu, 1453 yılının ilkyazı başlarında, Sultan Mehmet’in komutasında yeniden İstanbul önlerinde olacaktı.

SELİMİYE CAMİSİ

Sinan denince Selimiye, Selimiye'den sözedilince de Mimar Sinan akla gelir hemen. Selimiye Camisi, sınır şehrimiz Edirne'de Meriç boylarına bakan bir tepe üstünde kurulmuştur.

Selimiye, Mimar Koca Sinan'ın başyapıtlarından biridir. Ünlü mimarımızın ustalık döneminin ürünlerinden biri olan Selimiye, son yapıtlarının en güzellerindedir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın yerine padişah olan II. Selim döneminde yaptırılmıştır. Yapımına 1569'da başlanan cami, 1575 yılında tamamlanmıştır.

Selimiye'nin kubbesi çok büyüktür. Yerden yüksekliği 43 metre olan kubbenin genişliği 31 metredir.

Bu tek ve büyük kubbenin dört köşesinde 70 metre yüksekliğinde birer minare yer alır. Minarelerin dördü de üç şerefelidir. Caminin girişindeki ana kapının iki köşesinde bulunan minarelerin ayrı bir özelliği vardır. Bu iki minarenin üç şerefesine de, üç ayrı merdivenle çıkılır. Yani incecik bir minarenin içine birbiriyle kesişmeyen üç ayrı merdiven yerleştirme başarısını göstermiştir Sinan.

Selimiye de, tıpkı Süleymaniye gibi, taş duvarlarla çevrili geniş bir avlu içinde yer alan okul ve okuma odalarıyla bir bütün olarak yapılmıştır.

Caminin terası altına, III. Murat döneminde, camiye gelir getirmesi amacıyla arasta adı verilen bir kapalı çarşı yapıldı. Bu çarşıda bugün turistik eşya satışı yapılmaktadır.

Selimiye süsleme açısından çok zengindir. Renkleri ve kompozisyonları bakımından Osmanlı çiniciliğinin en güzel, en değerli örnekleri Selimiye'dedir.

Bu çinilerin bazıları, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Rus Generali Skobelev tarafından söktürülüp Moskova'ya götürüldü. Onun için boş kalan yerleri boyayla kapatıldı. Şimdi de öyledir.

Selimiye'nin Öyküsü: Çocuk Doğru Söyledi

Kanuni Sultan Süleyman öldüğünde Osmanlı ülkesi en görkemli dönemini yaşıyordu. Devletin yönetimi Sokullu Mehmet Paşa gibi becerikli bir sadrazamın elindeydi. Onun için Kanuni'nin yerine başa geçen oğlu II. Selim, devlet işleriyle pek ilgilenmedi. Onun en çok hoşlandığı şey, sarayına, bilginleri, şairleri toplayıp onlarla sohbet etmektir. En çok saygı duyduğu kişi de sarayın mimarbaşı olan ak sakallı Koca Sinan'dı. Padişah onu Aksakal diye çağırırdı. Dede gibi de severdi. Gerçekten de bu, gün görmüş mimar, dedesi Yavuz Sultan Selim'in de, babası Kanuni'nin de dönemini yaşamıştı. Padişah II. Selim'in çocukluğunu bilirdi. Onun elinde büyümüş sayılırdı.

II. Selim'in tahta çıkışının üçüncü yılıydı. Padişah, bir sabah, yatağından korkuyla fırladı. Düşünde, İran'da dört oğlu ile birlikte öldürttüğü kardeşi Bayezit'i görmüştü. Sanki ölmemişti. Sağdı. Dört oğlunun komuta ettiği büyük bir orduyla İstanbul'a yürüyordu. Bu korkulu düşü neye yoracağını bilemedi. İçinden günahlarını affetmesi için Tanrıya yalvardı. Sonra lalasını çağırdı.

"Tez bana Aksakal'ı bulup getirin!" diye buyurdu.

Daha gün ağarmamıştı.

Koca Sinan o günlerde, İstanbul yöresinde bir köprünün yapımı ile uğraşıyordu. Hemen yola atılılar çıkarıldı. Mimarbaşı gelene kadar öfkesinden padişahın yanına kimse yaklaşamadı.

Sinan'ı karşısında görünce padişahın öfkesi yatıştı. Gülmseyerek, "Yaklaş bakalım Aksakal," dedi. "Sana diyecelerim var. Ötekiler tez dışarı çıksın!"

Taht odası boşalınca padişah, çoğu zaman yaptığı gibi mimara yanında yer gösterdi.

"Dinle mimarbaşı," dedi. "Ülkemizi baştanbaşa sayısız camiler, mescitler, medreseler, kemerler, köprüler, saraylar, kervansaraylar, aşevleri, hastaneler, hamamlarla donattın. Peki, padişahın için bir cami yapmayı düşündün mü hiç?"

Sinan, yerinden doğrulup padişahın önünde eğildi.

"Buyruğunuz başım üstünedir, devletlim," dedi.

"Öyleyse iyi dinle! Ölen kardeşim Şehzade Mehmet'in anısına babamın yaptırdığı Şehzadebaşı Camisi'nin karşısına babam için ulu Süleymaniye'yi yaptın. İkisi de birbirinden güzel oldu. Şimdi senden isteğim şu: Süleymaniye'nin karşısına da

benim adıma bir cami yapacaksın. Ama yaptıklarının en görkemlisi olmalı Sultan Selim'in adıyla anılacak olan bu cami."

Sinan, padişahın önünde bir daha eğilerek:

"Devletlim," dedi. "Şehzadebaşı benim çıraklık döneminin yapısıydı, Süleymaniye'yi kalfalık dönemimde yaptım. Ustalık dönemimin yapısıysa Selimiye olacak. Bundan kuşkunuz olmasın."

Padişah, yerinden kalktı. Sinan'ı elinden tutup yeniden yanında yer gösterdi.

"Ustalığına güvenimiz sonsuzdur Aksakal! Tez hazırlıklara başlansın."

Tam el çırpıp lalasını, sevinçli haberi vermek için içeriye çağıracağı sırada Sinan, padişahı durdurdu. Padişah, şaşırılmıştı.

"Ne var?"

"İstanbul'da cami yapılacak başka tepe kalmadı devletlim! Hele Süleymaniye ile boy ölçüşebilecek bir yer düşünemiyorum artık. Süleymaniye'nin yeri, seçtiğim en son ve en güzel tepeydi. Ona eş bir tane daha bulunamaz."

Padişahın sevinci bir anda uçup gitmişti.

"O halde nereye yapmayı düşünürsün?"

"Edirne'ye devletlim!"

"Edirne mi? Gerçi eski başkentlerimizdendir. Ama İstanbul'a uzaktır."

Sinan, bir an gözlerini yumdu. Önerisini yapmıştı. Bu öneriyi yaparken bir yandan da Edirne'yi düşünüyordu usta mimar. Üstüne camiyi yapmayı düşündüğü tepeyi düşlü-

yordu. Edirne'deyken Meriç boyundan, dümdüz ovadan, hep o tepeye bakardı. Gözleriyle ölçüp biçerdi orayı. Oraya kurulacak bir yapının görünümünü tasarlardı kafasında: Birden Selimiye, oraya konmuş gibi bütün görkemiyle canlandı gözünde. Gökyüzüne asılı parlak bir kandil gibiydi.

Bu düşün etkisinde Mimar Sinan'ın yüzü ışıdı.

"Daha uygun yer yoktur, devletlim!" dedi.

Padişah, mimarbaşının sevinçle yaptığı bu öneriyeye engel olmak istemedi. Camisinin Edirne'de yapılmasını buyurdu. Hemen hazırlıklara başlandı.

İlk iş, caminin yapılacağı tepedeki evlerin, bahçelerin satın alınarak cami alanının hazırlanmasıydı. Bunun için evlerin yıkımına girişildi. Ama içlerinden biri, yaşlı bir bahçıvan toprağını vermemekte direndi.

Padişahın buyruğuna göre, topraklarını vermemekte direnenlerin ne yapıp edilip razı edilmeleri gerekiyordu. Yalnız bütün bunlar güzellikle olacaktı. Ne olursa olsun zor kullanmak yoktu. Buyruk böyleydi.

Ne kese kese altınlar, ne de yalvarıp yakarmalar bu yaşlı bahçıvanı kandırmadı. Adam bahçesini vermiyordu.

Ama Mimar Sinan sonunda bu zorluğu da yenip, adamı bahçesini vermeye razı etti.

Böylece uzun çalışmalardan sonra usta mimar, düşünüy gerçekleştirmiş, yıllar önce gözüne kestirdiği tepeyi ulu bir yapıyla ölümsüzleştirmişti.

Caminin yapımının bittiği sabah Mimar Sinan, bütün ustalarını, işçilerini, ırgatlarını avluda topladı. Hepsi de el-

birliğiyle gerçekleştirdikleri yapıyı vnle seyre koyuldular.

O sırada, oradan, mahallenin çocuklarından biri geçiyor-du. Birçok adamın meraklı meraklı camiye baktığını görünce, o da onlar gibi ellerini arkasına bağlayıp durdu. Aynı yere bakmaya başladı. ocuğu gören Sinan, yanına yaklaştı.

“E, sen ne dersin bakalım küçük,” diye sordu. “Camimi-zi nasıl buldun, güzel olmuş mu?”

ocuk, gözlerini kısarak baktığı minareyi parmağı ile gösterdi.

“Bak, o minare eğri olmuş dede,” dedi Sinan’a.

O ana kadar sesi çıkmayan bütün ustalarla işçiler:

“Nasıl olur, parmak kadar ocuk nerden bilirmiş,” diye homurdanmaya başladılar.

Sinan, elini kaldırarak, konuşanları susturdu.

“Ustalar, ocuk doğru söyledi,” dedi.

Hepsi Sinan’ın yüzüne şaşkınlıkla bakıyordu. Sinan al-dırmadı. Kalfalardan birini yanına çağırdı. Kalfaya, palan-ganın kalın ipini alıp çocuğun gösterdiği minareye çıkma-sını söyledi. İpi, nc şerefenin üstünden minareye sıkı-ca bağlattı. Ucunu aşağı sarkıtmasını istedi. İpin ucu aşağı ulaşınca adamlarına tutturdu.

“şimdi var gücünüzle ipe asılın,” dedi.

Adamlar, bir anlam veremedikleri bu işi Sinan’ın buyru-đu ile yaptılar. Sinan, adamları ipe asılırken kk çocuğun saçlarını okşayarak sordu:

“Nasıl küçük minarenin eğriliği düzeldi mi dersin?”

Çocuk, dikkatle minareye bakıyordu. Adamlar, var güçleriyle ipe asılıyordu. Neden sonra çocuk, “Tamam, şimdi düzeldi,” dedi.

Sinan, adamlarına ipi bırakmalarını söyledi. Çocuk, minarenin düzeldiğinden emin olarak yanlarından uzaklaştı.

Çocuk gider gitmez kalfalarla ustalar Sinan’ın çevresini aldılar. Yaşlı mimara biraz da kızmışlardı.

“Bu ne mene iştir?” diye sordular. “Minarenin dümdüz olduğunu bizim kadar siz de biliyorsunuz. Kendi elinizle ölçüp biçtiğiniz minareyi ne diye ipe çektirdiniz bize? Böyle gülünç bir şey görmedik şimdiye dek. Ak sakallı koskoca bir mimar bir çocuğun sözüne uyar mı hiç?”

Sinan, gülümseyerek baktı yüzlerine.

“Minarenin doğru olduğundan ben de eminim. İple çekilerek düzeltilemeyeceğini ben de biliyorum. Ama bir çocuğun gözünde bile, Selimiye’nin özürlü sanılmasını istemem. Onun için yaptım bunu. Bundan böyle hiç kimse Selimiye’nin herhangi bir özürü olduğunu söyleyemeyecektir. Yüzyıllar boyunca eksiksiz bir yapı olarak anılacaktır.”

Ustalar o zaman, Sinan’a hak verdiler. Bu bilgece davranışını hayatları boyunca unutmayacaklarını söyleyerek saygıyla elini öpüp kucaklaştılar. Ve hep birlikte oradan uzaklaştılar.

SU KEMERLERİ

Dünyanın çok eski yerleşim yerlerinden biri olan İstanbul, İsa'dan Önce 658'de kuruldu. İlk kuruluş yıllarında İstanbul'un suyu, kuyulardan, yağmur sularınının toplanıp biriktirildiği sarnıçlardan sağlanmıştır. Bizanslılar dönemindeyse Belgrad Ormanı'ndaki derelerin suları ızgaralarda, havuzlarda toplanarak künklerden oluşan su yollarına bağlanmış, bu suyolları vadilerden yüksek kemerlerle aşırılarak kente ulaştırılmıştır.

Suyun sayısız anıt yapıya kavuşturulması Osmanlı döneminde doruk noktasına ulaştı. Suyu büyük bir önem veren Türkler, camilerdeki şadırvanlar, köşe başlarındaki sebiller, hemen her sokaktaki irili ufaklı çeşmelerle suyu kutsallaştırmıştır. "Su gibi aziz ol" atasözümüz suya gösterilen bu saygıyı günlük konuşmamızda somutlaştırır.

İstanbul'da duvar çeşmesi, köşe çeşmesi, meydan çeşmesi biçiminde yapılmış pek çok çeşme bulunmaktadır. Bunlardan 749 tanesinin üstünde yazıtları vardır. Bunlar anıtsal değeri olan çeşmelerdir. Bugün bu çeşmelerin pek çoğu bakımsızlıktan yıkılmış, bir bölümü de yitip gitmek üzeredir.

Meydan çeşmelerinin en ünlülerinden olan Sultanah-

met'teki III. Ahmet Çeşmesi ile Tophane ve Üsküdar'daki benzerleri anıt değerlerini günümüzde de korumaktadırlar.

Gün geçtikçe yok olan eski mahalle çeşmeleri ile anıt değerini bugün de koruyan meydan çeşmeleri, sebiller ve şadırvanlara görkemli yapılarıyla vadiler aşarak bir zamanlar suyu ulaştıran ulu kemerlerin çoğu Türklerce yapılmıştır.

Kente su taşıyan en eski kemerlerden biri Mazul Kemer'dir. Halkın Mazlum Kemerini dediği bu kemer, yaklaşık 104 metre uzunluğunda, beşi tek kat, ötekileri çift katlı on bir gözden oluşur. Bu kemerin yapımı Türklerden önceye uzanır. Bu en eski kemerle kente Halkalı Suyu'nu taşıyan ikinci kemer Tek Kemer ya da Havasköyü Kemeridir. Türklerin yaptığı on bir gözlü bir kemer olan bu yapının Mimar Sinan'ın yapıtları arasında adı geçen Müderrisköyü Kemerini olduğu sanılıyor. Bu su yolu üzerindeki üçüncü kemer, Çiftekemer de denilen çift sıra gözlü Alipaşa Kemeridir. Altısı çift dizi gözlü olan bu kemer, sekiz gözdür. Cebeci Köyü yakınlarındaki Kahveci Kemerini adlı küçük bir kemerle su kente ulaşır. Suyun kent içinde bağlandığı yer, Saraçhanebaşı'nda Fatih'le Süleymaniye'yi bir köprü gibi birleştiren, Bizans'tan kalma Bozdoğan (Valens) Kemeridir. Bozdoğan Kemerini, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Mimar Sinan'ın gözetiminde onarım görmüştür. Bu onarımlar, daha sonra da sürmüştür.

Mimar Sinan'ın kente ikinci bir su yolu olan Kırkçeşme sularını ulaştıran kemerleri su yapıları içinde başyapıt niteliği taşıyan görkemli yapılardır.

Bunların en görkemlisi Moğlova Kemeridir. Uzunluğu 257 metre, yüksekliği de 35 metredir. 1563'de şiddetli bir kasırgayla zarar görmüş, yine Mimar Sinan tarafından onarılmıştır. Yazık ki, bir başyapıt olan bu ünlü kemer, bugün, Alibey Barajı'nın suyla dolması dolayısıyla batmaya başlamıştır. Aynı su yolu üzerindeki ünlü kemerlerden biri de Eğri Kemer'dir. Kovukkemer de denilen bu yapı, 'L' biçiminde iki parçadır. Vadinin en derin yerinde gözler üç sıralıdır. Ayakların arasında düzenli dehlizler vardır. Kovukkemer adı da buradan gelir. Bu su yolunu tamamlayan öteki kemerler, Sinan'ın ustalığını simgeleyen yapılarıdır. Bunlardan Uzunkemer'in yüksekliği 26 metredir. Bu kemer, iki sıra gözlüdür. Mimar Sinan'ın Kanuni döneminde yaptığı Cebeci Köyü Kemer, öteki adı ile Güzelcekemer, iki sıra gözlüdür. Alibey Deresi'nden geçen bu kemerin ayaklan dere akıntısına karşı mahmuzludur. Uzunluğu 165, yüksekliği 35 metredir. Bunlara bağlı 257 metre uzunluğunda, 1-7 metre yüksekliğindeki Kurt Kemer ya da Bent Kemer ile Paşa Deresi üstünde bulunan 102 metre uzunluğunda 11 metre yüksekliğindeki Paşa Kemer daha ufak yapıdaki kemerlerdir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın buyruğu ile usta mimar Koca Sinan tarafından gerçekleştirilen bu anıt yapılar, 1554'ten 1563'e kadar tam 9 yılda tamamlandı.

İşte bu, kaleler kadar sağlam, saraylar kadar gözalıcı kemerlerle kente ulaşan İstanbul'un ikinci su yolu da Bozdoğan Kemerine bağlanarak kent içindeki sayısız çeşmeye dağılırdı.

Su Kemerlerinin Öyküsü: Kırkçeşme Suyu

Kanuni Sultan Süleyman dönemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarının en geniş alanlara yayıldığı bir dönemdi. Bu yüzden Kanuni Sultan Süleyman, tarihte Görkemli Süleyman diye de anılır. Bu dönemde imparatorluk en parlak yıllarını yaşamıştı. Kanuni Sultan Süleyman, imparatorluğun topraklarını genişletmenin yanı sıra bayındırlığa da önem veren bir padişahı. Ülke, en uç sınırlarına kadar köprüler, hanlar, hamamlar, kervansaraylarla bezenmişti.

O sıralarda İstanbul'da da yapım işleri baş döndürücü bir hızla sürüyordu. Usta mimar Koca Sinan, padişah adına Süleymaniye Camisi'nin yapımını sürdürürken, bir yandan da padişahın kızı Mihrimah Sultan için Edirnekapı'da Mihrimah Camisi'nin temellerini atıyordu. Ayrıca Kanuni'nin oğlu Şehzade Cihangir de Süleymaniye'nin tam karşısındaki Cihangir Tepesi'nde bir cami yapmaya başlamıştı. Cihangir'in camisi de tıpkı babasının gibi kentin bir başka tepesinden Boğaz'ın sularına bakıyordu.

Türk donanmasına Sokullu Mehmet Paşa komuta ediyordu. Denizden de karadan da ülke en iyi biçimde korunuyordu. Bu yüzden halk mutluydu. Padişahını seviyordu. Padişah da halka iyi davranıyordu.

Başkent İstanbul'da da halk mutluydu. Yalnız susuzluk dayanılır gibi değildi. Kentte çok az çeşme vardı. Halk, sularını kuyulardan ya da yağmur sularının toplandığı sarnıçlardan sağlıyordu. Kent gittikçe kalabalıklaştığından Fatih

döneminden kalma Halkalı suları yetmiyordu. Zaten bu sular daha çok köşklere, saraylara, büyük yapılara dağılıyor, halka çok az kalıyordu. Yazları kuyuların suyu çekilip sarnıçlardaki yağmur suları bitince kentliler içecek su bile bulamıyorlardı.

Bu durum, padişahı çok üzüyordu. Kente yeni su getirmek gerekiyordu. Ama nerden, nasıl?

Bir gün damadı Rüstem Paşa'yı yanına çağırttı. Su konusunda kendisiyle görüşmek istediğini söyledi. Paşa, yanına varır varmaz, "Kalabalık her gün biraz daha artar, su her gün biraz daha eksilir bu ne mene iştir paşa," dedi. "Niçin önlem alınmaz?"

Rüstem Paşa, yerlere kadar eğilerek,
"Suyollarımız eskimiştir padişahım," dedi.

"Tez onarılсын."

"Başüstüne padişahım."

"Hem yalnız eski suyolları onarılmakla kalmasın. Yeni su kaynakları araştırılıp bulunsun. Bulunsun ki, her mahalleye bir çeşme yapılsın."

"Aman sultanım, çeşmeleri çoğaltırsak Anadolu'daki halk İstanbul'a akın eder. Kalabalık büsbütün artar. Su gene yetmez. Buyurduğunuz gibi eski suyollarını onartalım şimdilik. Bildiğim bir Rum usta var, eski suyollarını iyi bilir. Kentin suyunu çoğaltır."

Rüstem Paşa, padişahın yanından ayrıldıktan sonra su işini, tanıdığı Rum ustalardan Kirye Nikola'ya verdi. Kirye Nikola, çalışmaya başladıktan bir süre sonra Rüstem Paşa

tarafından hapse atırıldı. Böylece yapımına başlanan su işi yarım kaldı.

O günlerde Kanuni Sultan Süleyman, Belgrad Ormanları'nda avlanmaya çıktı. Sultan Süleyman, çok iyi bir biniciydi. O gün de atını dörtnala kaldırarak sürdü. Her zaman olduğu gibi adamlarını geride bıraktı. Orman da arkada kalmıştı. Çiçekli bir vadiye geldi. Göz alabildiğine yemyeşil uzanıyordu vadi. Padişahın atı yelelerini uçura uçura koşuyordu. Rüzgârla yarışıyordu sanki. Uçar gibiydiler. Birden atın ayağı tökezledi. Öne doğru çöktü. Bir bataklığa saplanmış ya da bir çukura düşmüş gibiydiler. Dümdüz bir kırlıkta şaşılacak şeydi bu. Padişah, durumu anlamak için hemen atından atladı. Atın ayağı dibinde, yeşilliklerin arasında incecik bir suyun şırıltıyla aktığını gördü.

Padişah, atı yedeğine aldı. Suyu izlemeye başladı. Kâğıthane Suyu'nun kolu olan bir dereydi bu. Padişah, derenin çevresinde künk kırıklarına, mermer parçalarına rastladı.

Saraya dönünce bütün vezirlerini yanına çağırarak divanı topladı. Onlara gördüklerini anlattıktan sonra şöyle dedi:

“Binbirdirek, Çukurbostan gibi eski Bizans sarnıçlarının bu sudan beslendiği anlaşılıyor. Şimdi her biriniz tez bana Bizans'ın suyolları, kemerleri, bentleri, çeşmeleri, sarnıçları hakkında araştırma yapacaksınız. Bilgi getireceksiniz. Bu eski kaynağı yeniden başkentimize akıtacağız. Ben derim ki, her işin bir ustası, her dağın bir Ferhad'ı vardır. Onun için bunları mimarbaşı ile görüşmem gerek. Tez onu bana getirin.”

Kanuni Sultan Süleyman'ın buyruğu, vakit geçirilmeden Mimar Sinan'a ulaştırıldı. Sinan, o sırada Süleymaniye Camisi'nde çalışıyordu. Hattat Hasan Çelebi'nin yazılarını padişaha göstermek istiyordu. Padişahın karşısına çıkınca da bundan söz etmeye başladı. Süleymaniye'deki son çalışmaları anlatmaya girişti. Padişah, Sinan'ın sözünü keserek, "Seni niçin buraya çağırdığımı söylemediler mi yoksa mimarbaşı?" dedi.

"Hayır padişahım."

Sultan Süleyman, heyecanlanarak, "Su buldum Sinan. Su!" dedi. "Belgrad Ormanı'nda bir kaynak gördüm. Kâğıthane Deresi'nde de eski bir Bizans Kemerî'nin kalıntıları var. Senden bu suyu İstanbul'a iletmeni isterim. İlet ki, her mahallenin bir çeşmesi olsun. Kimse su almak için başka mahallelere gitmesin. Susuzluk diye bir şey kalmasın. Bütün çeşmeler aynı anda gürül gürül aksın."

Mimar Sinan, saraydan ayrılır ayrılmaz işe girişti. Sabahleyin erkenden padişahın sözünü ettiği yerleri görmeye gitti. Kent dışına çıktı. Kırılıkları, dereleri, vadileri dolaştı. Tepeleri inceledi. Suyu kente iletecek olan kemerlerin yapılacağı vadilerin eğimini bir bir ölçtü.

Daha sonra yanına işçileri alıp ilk iş olarak dağ yönünde bir hendek açtırdı. Kırılıklara başıboş olarak yayılan suyu bir dereye topladı. Çevresine bentler çekti. Bentlere lüleler açıp suyu istediği yerlere akıtmaya başladı. Şimdi, buyruğu altına aldığı suyu kente ulaştırmak kalıyordu. Bunun için de, suyu dağdan dağa aşırarak olan kemerlerin yapılması gerekiyordu.

Kemerlerin yapımı için kazıya başladıklarında, toprak altından mermerden oluklar çıkıyordu. Sular gürül gürül akmaya başlamıştı artık. Bir süre sonra da kemerler yükselmeye başladı.

Padişahın suyu bulduğu çiçekli vadide kemerlerin en büyüğünün yapımına girişilmişti. Üç katlı görülmemiş bir kemerdi bu. Birinci katının yapımı sürerken padişah yapım yerini dolaşmaya geldi. Bir kemerin upuzun birinci kat duvarına bir Sinan'ın yüzüne bakarak, "Bu suların gelmesi ne kadar zaman alır dersin mimarbaşı?" diye sordu.

Sinan, kesin bir biçimde, "Bunun iki yolu vardır," dedi. "Birincisi: Bunca kulunuz var, bir buyruğunuzla hepsi işin bir ucundan tutarsa çarçabuk tamamlarız. İkincisi: Ücret karşılığında herkese iş vermek. O zaman da hazinenizi açmanız gerekir."

Padişah, Sinan'ın bu açık sözlülüğü karşısında gülümsemedi.

"Doğru dersin mimarbaşı. Ama birinci yolun bize bir yararı yoktur. Getirdiğimiz suyu halkıma terli terli içirmek istemem. Bu işten kimse incinmesin isterim, ikinci söylediğin en doğru yoldur. Bu işi kendi paramızla yapmamız gerek. Onun için hazinemden on bin kese ayırdım. Yarın saraya gelip alasin."

Bundan sonra yapım işi daha hızlı ilerlemeye başladı. Büyük kemerin ikinci, çok geçmeden de üçüncü katı tamamlandı. Kemerin bittiği gün; Kanuni Sultan Süleyman çiçekli vadiye bu yüce kemeri görmeye geldi.

Kemer, yemyeşil vadinin masmavi gökyüzüyle birleştiği yerde bir tepeden öteki tepeye asılmıştı sanki. Vadi çiçekler içinde göz alabildiğine yemyeşil uzanıyor, kemerse masmavi gökyüzünde asılı duruyordu. Padişah, hayranlıktan dönüp kaldı. Şimdiye kadar böyle güzel bir kemer görmemişti. Onca saray, kervansaray, han, hattâ kale görmüştü. Nice güzel köprülerden geçmişti. Ama bu kemerin güzelliği hiçbirine, hiçbir şeye benzemiyordu. Vadiye asılmış bir pırlanta gerdanlıktı sanki. Padişah, mimarbaşını çağırdı.

“Bu kemerin adı Muallak Kemer olsun,” dedi. “Baksana ne yerde, ne de gökte duruyor. Ortalık yere asıp bırakmışsın onu. Onun için adı kendisi gibi Muallak olsun.”

Bu güzel kemeri, öteki kemerlerin yapımı izledi. Sonunda hepsi suyollarıyla birbirine bağlandı. Bin gözlü upuzun bir kemer zinciri kente beklenen suyu ulaştırdı. Kente ulaşan su, her mahalleye yapılan yeni çeşmelerden gürül gürül akmaya başladı. Mahalleliler, kendi sularını kendi çeşmelerinden sağlayabiliyordu artık. Böylece İstanbul’un su sıkıntısı önlenmiş, kentte çeşmesiz yer kalmamıştı. Bu yüzden halk, yeni çeşmelere, her yere yapıldığı için Kırkçeşme adını taktı. Bu çeşmelerden akan berrak su da Kırk çeşme Suyu adını aldı. Bugün eski çeşmelerle birlikte bu su da yok olup gitti. Şimdi aynı yöredeki bir gölden, Terkos Gölü’nden geliyor İstanbul’un suyu.

SÜLEYMANİYE CAMİSİ

Ünlü anıtlarımızın en görkemlilerinden biridir Süleymaniye Camisi. İstanbul'da Süleymaniye semtinde bulunan cami, Boğaz'a ve Haliç'e bakan yüksek bir tepenin üstündedir. Liman yönünden İstanbul'a gelen herkesin ilk bakışta gözüne çarpacak bir çekiciliğe sahiptir.

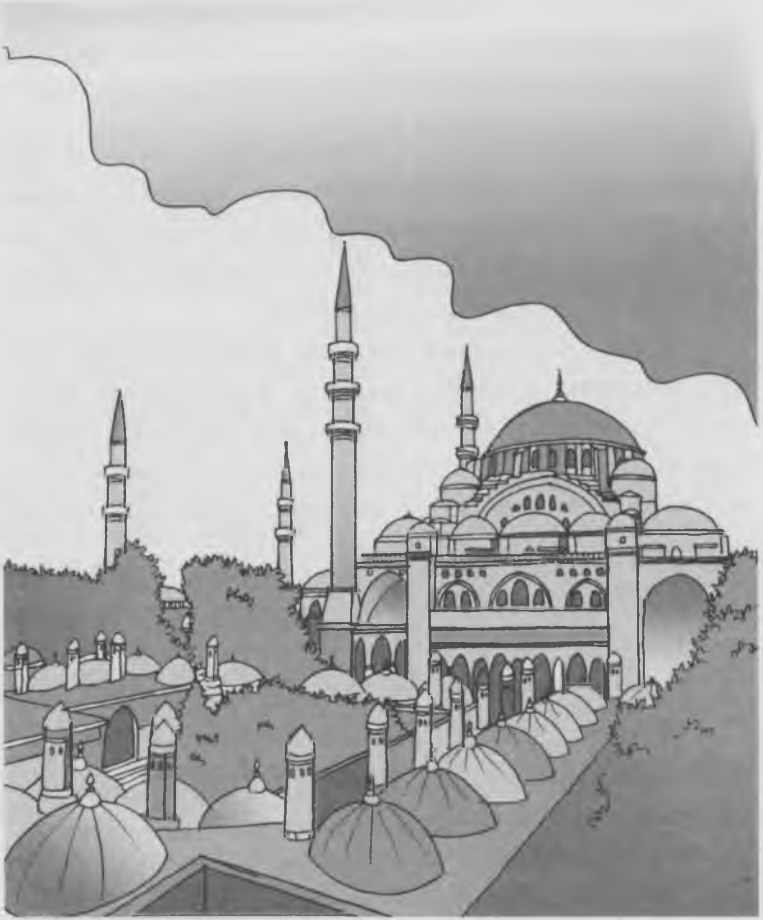
İnce uzun dört minaresiyle öteki yapılardan hemen ayrılır. Süleymaniye'nin dört minaresi, Kanuni Sultan Süleyman'ın İstanbul'un alınışından sonraki dördüncü padişah oluşunu anlatır. İki minaredeki üçer, öteki ikisindeki ikişer şerefeden toplam on şerefe ise, yine Kanuni'nin Osmanlı padişahlarının onuncusu olduğunu belirtir.

Süleymaniye Camisi, Mimar Sinan tarafından yapılmıştır.

Yapımı 1550'den 1557'ye kadar tam sekiz yıl süren cami, çevresinde yer alan hamam, hastane, okul, aşevi, kütüphane, çeşme, gibi yapılarla bir bütün oluşturur.

İç ve dış yapısıyla eksiksiz olan Süleymaniye'ye Mimar Sinan o güne göre bir ses düzeni de kurmuştur. Camide büyük kubbenin altında çıkan bir fısıltı bile caminin her yanından kolaylıkla duyulabilir. Bu ilginç ses düzenini Sinan, orta kubbeye yerleştirdiği beş metre genişliğindeki ağızları

içeri dönük olan tam altmış dört küple sağlamıştır. Döşemede bırakılan tuğla boşlukları da bu ses düzeninin sağlıklı işlemesine yardımcı olur.

Mimar Sinan, yapıtını başlıca iki ana bölümden oluşturmuştur. Biri iç avlu, öteki asıl caminin yer aldığı bölüm. Avlunun dört köşesine minareleri yerleştiren Sinan, camiye yakın olanlarını daha yüksek ve üçer şerefeli olarak yapmıştır. Öteki ikisi daha kısa ve ikişer şerefelidir.

Caminin iç avlusuna üç kapıdan girilmektedir. Bu kapıların en büyüğü ortadakidir. Kapının üstü, Selçuklu işçiliğini andıran bir mermer işlemeciliği ile süslüdür. Avlunun ortasında dikdörtgen biçiminde dört yanı da işlemeli tunç kafesli güzel bir şadırvan vardır.

Caminin yapımına başlandığında Mimar Sinan, altmış yaşında görmüş geçirmiş usta bir mimardı. Geniş Osmanlı ülkesinin çeşitli yerlerinde 84 cami, 51 mescit, 57 medrese, 7 okuma odası, 22 türbe, 17 imaret, 5 su yolu, 8 köprü, 18 kervansaray, 3 hastane, 35 saray, 8 mahzen ve 46 hamamdan oluşan toplam 361 yapıtıdan pek çoğunu tamamlamıştı.

Süleymaniye'nin Öyküsü: Mücevherli Minare

Kanuni Sultan Süleyman'a tarihçiler Görkemli Süleyman da derler. Kanuni Sultan Süleyman tahta geçip adına bir cami yaptırmaya karar verdiğinde bu caminin şimdiye kadar yapılanların en görkemlisi olmasını istedi. Düşüncesini mimarbaşı Sinan'a açtı. Sinan, padişahın önünde yerlere kadar eğildi.

"Buyruğunuz başım üstünerdir. Yalnız buyruğunuzı ye-

rine getirmeden önce kenti gezmek isterim. Bana bir hafta izin verin padişahım.”

Padişah, yarı kızgınlıkla, “Sen İstanbul’u bilmez misin Sinan?” dedi. “İşe başlamak için neden beklersin?”

“İşe şu anda başlamış bulunuyorum Sultanım. Bir hafta boyunca kenti dolaşarak caminizin yerini saptayacağım.”

Mimarbaşı bunu dedikten sonra padişahın yanından ayrıldı. Ertesi sabah, kenti bir baştan bir başa dolaşmaya başladı. Cami, Ayasofya’nın bulunduğu tepe gibi bir tepeye yapılmalıydı. Süleymaniye ilk bakışta göze çarpmalıydı.

Bir sabah, dolaşırken yolu Bayezit’e düştü. Hava ılıktı. Ağaçların altından Eski Saray dedikleri bugünkü üniversite, binasının bulunduğu alana yürüdü. Alanın sonuna gelince şaşkınlıkla durdu. Aradığı tepenin ta kendisiydi burası. Marmara Denizi de Haliç de tabak gibi görünüyordu buradan. Buradan İstanbul’a tam tepeden bakılabiliyordu. Mimarbaşı, sevinçle sakalını sıvazlayarak konağına döndü. Odasına kapandı. Planı hazırladı.

Caminin yeri hazırды. Plan tamamlanınca padişaha sunuldu. Padişah, seçilen yeri de planı da çok beğendi. Mimarbaşına artık hiç vakit geçirmemesini söyledi. Sinan önce baş eğerek buyruğu yerine getireceğini belirtti. Sonra ak sakallı başını kaldırarak, “Sultanım,” dedi. Üzülerek şunu belirtmek isterim. Sizden yine bir süre izin istemek zorundayım.”

“Bu kaçınıcı izin böyle mimarbaşı? Bu kez derdin ne ola?”

“Caminin taşları Sultanım. Taş ocaklarını gezip gerekli olan taşı ve öteki gereçleri seçmeliyim.”

“Pekâlâ, bildiğin gibi yap. Yalnız çok uzamasın.”

Mimar Sinan, her şeyi önceden hesaplamıştı. Hesapladığı gibi de yaptı. Temelden başlayarak camiye koyacağı her taşı bir bir seçti. Temel için birçok taş ocağından sağlam taşlar getirtildi. Ortadaki büyük, geniş ve yüksek kubbeye destek olacak dört büyük sütun gerekiyordu. Mimar Sinan, bunlardan ikisini İstanbul’da arayıp buldu. Biri Fatih’te Kıztaşı adı verilen Bizanslılardan kalma bir dikilitaşı. Sütun oradan söktürüldü. İri mandalarla yapım yerine çektirildi. İkincisi, yine Bizanslılardan kalma Topkapı Sarayı dolaylarında bulunan bir başka dev sütundu. O da oradan kaldırılıp yapım yerine çektirildi. Öteki iki sütundan birinin İskenderiye’den, ikincisinin Balbek kalıntılarından getirilmesi için haber salındı. Böylece temele konulacak dört ana sütun tamamlanmış oluyordu. Geri kalan sütunlardan kimileri Sultanahmet’teki Bizanslılardan kalma koşu yerinden (hipodrom) söktürüldü. Kullanılacak olan ak mermerlerin tümü Marmara Adası’na ısmarlandı.

Yeşil mermerler de Arabistan’dan getirildi.

Bu sırada ülkenin dört bir yanından ırgatların en güçlüleri, taş ustalarının en hünerlileri, duvarcılarının en ünlüleri aranıp bulundu. Hızlı bir çalışma başladı. Haliç’e bakan bu çiplak tepe, bir anda arı kovanına dönmüştü.

Önce temel kazılmaya başlandı. Kazmacılar durup dinlenmek bilmiyordu. Gece gündüz demeden çalışıyordu. Te-

mel kazma işi bitecek gibi görünmüyordu. Ne kadar kazıl-
sa yeterli bulmuyordu Sinan.

“Daha derine, daha derine!” diyordu.

Temeller, iyice derine indikten sonra kazma işi durdu-
ruldu. Bu kez, duvarcılar işe girişti. Temeli, kesme taşlarla
örmeye başladılar. Bu iş bitince Mimar Sinan işi durdurdu.
Birçok ustayla işçiyi paralarını ödeyip memleketlerine gön-
derdi. Zaten kış gelmişti.

İşin birdenbire durdurulması herkesi şaşırtmıştı. Daha
yerin üstünde yükselmiş ne bir tek duvar, ne de dikili bir
mermer sütun vardı. Gelen bütün taşlar, karılan harçlar,
hepsi temele harcanmıştı. Toprağın üstü bomboştu daha.
Yapıma hiç başlanmamıştı sanki. Tepe bir yıl önceki gibi
çıplaktı.

Yapımın durması hem ülke içinde, hem de ülke dışında
türlü dedikodulara yol açtı. Sinan’ı çekemeyen padişahın
çevresindeki dalkavuklar, mimarbaşının tembellik ve bece-
riksizliğinden işi gevşek tuttuğunu, artık çok yaşlanıp bu-
namış olduğunu söylüyorlardı. Akıllı bir padişah olan Ka-
nuni, yapımın temelin yerleşmesi için bir süre özellikle
durdurulduğunu biliyordu. Mimarbaşına güveniyordu o.

Nitekim, kışın bitiminde memleketlerine giden taş us-
taları, duvarcılar, sıvacılar, ırgatlar İstanbul’a dönmeye baş-
ladılar.

Öte yandan Mısır içlerinden Nil yolu ile Iskenderiye’ye
getirilen, Balbek’ten gönderilen dev sütunlar, Iskenderi-
ye’den saldan gemilere bindirildi. İstanbul’a yollandı. Un-

kapanı'nda kıyıya çıkarılan sütunlar, oradan Vefa yolu ile yokuş yukarı çekilerek caminin yapım yerine getirildi. Yapıma yeniden başlanmıştı.

Bu sırada, İran şahı Tahmasb Han'a yapımın bir süre durdurulması, caminin yapımından vazgeçildiği biçiminde duyuruldu. Şah, oturduğu yerde, yapımın durmasını Kanuni'nin paralarının tükenmesine yordu. Hemen çok değerli mallarla değerli taşlardan oluşan bir sandık dolusu mücevher hazırlattı. Bunları bir elçinin eşliğinde İstanbul'a armağan olarak gönderdi. Padişaha bir de mektup yazdı. Mektubunda, böbürlenerek şöyle diyordu Şah: "Duyduk ki camiyi tamamlamaya gücünüz yetmeyip vazgeçmişsiniz. Size dostluğumuza dayanarak bunca mal, para ve bunca mücevher gönderdik. Gönderdiğimiz mücevherleri satıp malları harcayarak caminin tamamlanmasına çalışın. Böylece bizim de hayratınızda katkımız olsun"

Kanuni, mektuba da, armağanlara da çok kızdı, Tahmasb'ın davranışını saygısızca bulmuştu. Gönderilen malları elçinin ayakları dibine döktürdü. Mimarbaşını çağırarak değerli taşlarla dolu mücevher sandığını ona verdi. Elçiye dönerek şunları söyledi.

"Senin şahının ne böyle bir cami yaptıracak gücü, ne de böyle bir camiyi yapacak mimarı vardır. Ben her ikisine sahibim. Şahına söyle, onun değerli taşları, benim camimin taşları yanında bir hiçtir"

Kanuni, elçiye bunları söyledikten sonra Mimarbaşı Sinan'a döndü.

“Sana verdiğim bu mücevherleri tez yapım alanına götür. Hepsini öteki taşların arasına katıp caminin yapımında kullan.”

Elçi, duydukları karşısında şaşkına döndü. Aklı başından gidecek gibi oldu. El etek öpüp padişahın yanından ayrıldı. Mimar Sinan da mücevher dolu sandığı yapım alanına taşıttı.

Ertesi gün, elçi yapım alanına geldi, işçiler, her yanda harıl harıl çalışıyordu. Mimarbaşı da oradaydı. Elçinin yapmayı görmeye geldiğini görünce, mücevher sandığını ortaya getirtti. Kapağını açıp içinden iki avuç mücevher aldı. Büyük bir taş havana koydu. Havanın başında ellerinde tokmakla bekleyen işçilere işaret etti. İşçiler ağır tokmaklarla taş havanın içindeki değerli taşları un ufak ettiler. Mimar Sinan, elçinin hayretten testekerlek açılmış gözlerinin içine baka baka havadaki mücevher parçacıklarını bir avuç kum gibi, işçilerin kopardığı harcın içine kattı. Bunu gören elçi, orada daha fazla duramadı. Aynı gün memleketine dönmek için yola çıktı.

Derler ki, Sinan, gelen mücevherlerden bazılarını minarelerden birinin taşları arasına süs olarak yerleştirdi. Bu yüzden o minare güneşte panl panl yanmaya başladı. Onun için de Mücevherli Minare adını aldı.

Yazık ki, Mücevherli Minare'nin parlıtısı uzun sürmedi. Güneş, yağmur, kar bu süs taşlarının parlıtısını köreltti. Mücevherli Minare parıldamaz oldu. Ama yüzlerce usta elin yonttuğu, bir o kadar işçinin sırtında taşıdığı sonra da

üst üste dizdiği ak taşlarla kara taşlardan oluşan aynı minare, kara, yağmura, fırtınaya, depremlere bana mısın demeden dimdik ayakta kaldı. Sağlamlığı ile güzelliğini günümüze kadar korudu. Mücevherin aldatıcı parıltısı yerine, sağlamlık güzelliğinin simgesi oldu.

TRUVA

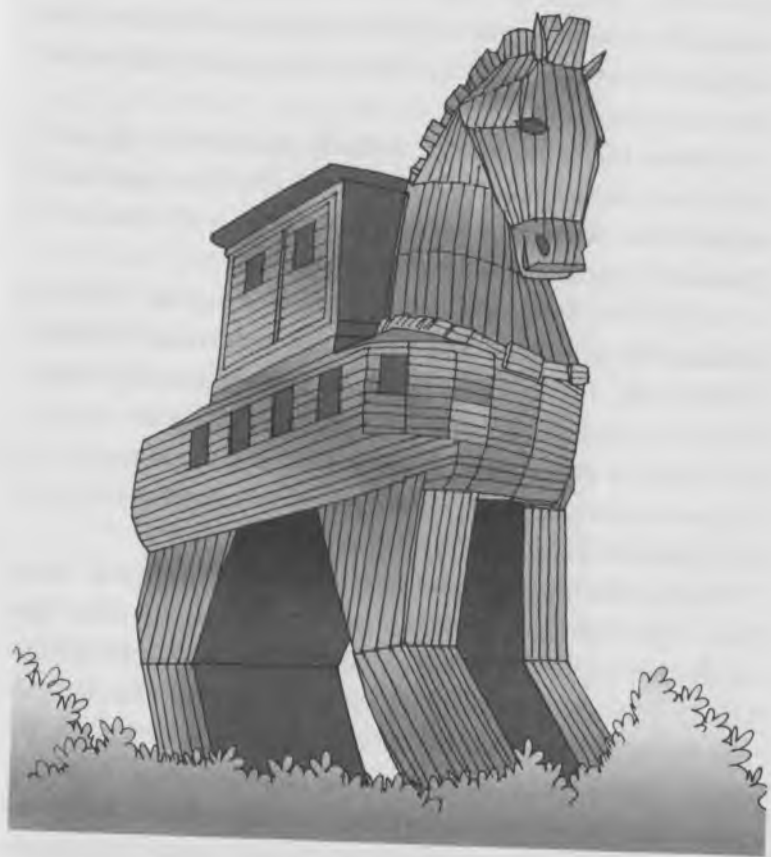

Çok eski tarihsel anıtlarımızdan biri olan Truva kenti kalıntıları, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasında kıyıdan biraz uzakta bulunan kayalık bir tepededir.

Eski Yunan şairlerinden Homeros'un İlyada ve Odysseia adlı ünlü destanında sözünü ettiği bu kent, üst üste kurulmuş dokuz kentten oluşmaktadır. İlk kuruluşu, İsa'dan Önce 3000-2500 yıllarına uzanır. Savaşlar nedeniyle yıkılıp yıkılmalarla, çeşitli krallıkların egemenliği altına girmekle dokuz kez yıkılıp dokuz kez yeniden kurulmuştur. İsa'dan önce 800 yıllarında sekizinci kez kurularak bir Eski Yunan kolonisi olan Truva, daha sonra dokuzuncu ve son kez olarak Romalılar tarafından kurulmuştur. Truva kalıntılarındaki tiyatro bu dönemden kalmadır.

Üst üste kurulmuş dokuz kentten oluşan Truva'nın her katı ayrıca çeşitli yerleşme bölümlerine ayrılır.

Truva kenti ilk kuruluşundan beri birçok kulesi olan sur duvarlarıyla çevriliydi. Önceleri temel bölümü taş olan bu duvarların üst bölümleri kerpiçtendi. Sonraları bu surlara iki tane iç içe kapı açıldığı görülür. Daha sonraları tama-

men taştan yapılan sur duvarları hem çift duvardan oluşur, hem de köşelerine kapılar açılır.

İlk yerleşme dönemlerinde evler iç içe çok sık biçimde yapılmıştır. Aralarında düzensiz olarak uzanan dar yollar vardır. Sonraki yerleşme dönemlerindeyse evler daha geniş alanlarla birbirinden ayrılır, kent teraslar üzerinde bir bütün olarak yer alır.

Kurban kuyusu, tapınağı, yolları, tiyatrosu ile ilginç bir görünümü olan Truva'nın girişinde bugün bir müze ile Çanakkale Tahta At Şenlikleri için yapılan ünlü Truva Atı (Tahta At) görülür.

Truva ilk olarak 1870-1890 yılları arasında Heinrich Schliemann adlı bir Alman araştırmacı tarafından bulundu. Schliemann, Homeros'un İlyada ve Odyssea'sında yazılanlardan yola çıkılarak bu araştırmaya girişti. Kazılar sonunda Homeros'un anlattıklarının söylence olmayıp gerçek olduğunu kanıtlamış oldu. Schliemann'dan sonra çeşitli kazılar yapılarak kent bütünüyle ortaya çıkarıldı.

Kazılardan çıkan çanak çömleğin yanı sıra bakır, tunç alet ve eşyalar göze çarpar. Altın, gümüş gibi kıymetli madenlerden yapılmış süs eşyası ve kaplar vardır. Süs eşyaları içinde yüzlerce parçanın birleştirilmesiyle yapılan ve çok ince bir işçiliği olan alınlıklar ve küpeler çok değerlidir. Bu arada testiler, şarap kabı olarak kullanılan büyük anforalar ve karşılıklı iki dikey kulpu olan kupalar görülür. Bu kupalara altın bardak ya da iki kulplu kadeh denir. İlk dönem buluntularından olan bu zengin eşyalara daha sonraki dö-

nemin insan yüzü biçiminde işlenmiş kapları, kapakları katılır. Son dönemlerdeyse yüksek ayaklı meyvalıklarla ağız kenarlarında hafifçe yüksek, dil biçimli tutamakları olan kaplar dikkati çeker.

Truva kenti Çanakkale Boğazı'nın girişinde olduğu için Trualılar gelip geçen gemilere büyük paralar karşılığında geçiş izni verirdi. Altın, demir, bronz bakımından da zengin olan Truva bu nedenlerle sık sık komşularının saldırısına uğramıştır.

İsa'dan önce 2000 yıllarına doğru Eski Yunanlılar hem Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmek, hem de Truva'nın dillere destan zenginliğinden yararlanmak için Trualılara savaş açtılar. Tahta At söylencesi de çok uzun süren bu amansız savaştan kaynaklanır.

Truva'nın Öyküsü: Tahta At

Truva, güzel yapıları, görkemli tapınakları ve gözalıcı saraylarıyla çok zengin bir kentti. Halkının mutlu bir yaşamı vardı. Ticaret ve madencilikle geçiniyor, komşuları olan Trakyalılar ve Asyalılarla barış içinde yaşıyorlardı. Kent, saldırganlara karşı sağlam duvarlarla korunmuştu. Yüksek burçlarına tırmanıp kenti ele geçirmek hemen hemen olanaksızdı. Kartal yuvası gibi sarp bir kayalığın üstüne kurulmuştu. Masmavi denizle, yemyeşil düz ova aşağıda kalıyordu. Boğazı da, ovayı da kuş bakışı görüyordu kent. Onun için boğazdan kendilerinden habersiz kuş uçurmazdı Tru-

valılar. Gözcüler yüksek burçlardan ovayla denizi gece gündüz tarardı. En küçük tehlikede kapılarını sıkı sıkı kapatarak kendilerini savunabilirlerdi. Yıllarca yetecek kadar yiyecek vardı ambarlarında. Dostlara kentin kapıları her zaman açıktı. Zaten kentin kapıları hiç kapanmamıştı. Çünkü Truva'ya şimdiye dek herhangi bir düşman yaklaşmaya cesaret edememişti.

O zamanlar Truva'nın kralı yaşlı Priamos'tu. Priamos' un iki oğlu vardı. Büyüğünün adı Hektor, küçüğününse Paris'ti. Hektor güçlüydü. Kılıç kullanmakta, ok ve mızrak atmakta üstüne yoktu. Paris, daha ince, duygulu, güzel yüzlü bir delikanlıydı. Doğduğu zaman rahipler onun kente büyük bir uğursuzluk getireceğini söylemişlerdi. Babası da onu Kazdağı'na bıraktı. Orada, uzun süre koyunlara çobanlık ederek büyüdü. Delikanlı olunca komşu ülkeleri dolaşmaya çıktı. Yunanistan'da Isparta kralı Menelaos'un güzel karısı Helen'i görüp beğendi. Onu Truva'ya kaçırarak babasının sarayına getirdi. Orada Helen'le evlendi.

Rahiplerin önceden haber verdikleri uğursuzluk da o zaman gelip çattı.

Karısı kaçırılan Isparta kralı Menelaos bu işe çok kızdı. Truvalılardan öç almak için onlara karşı savaş açtı. Yunan yarımadasının en ünlü kralları, komutanları ve savaşçıları bir araya geldi. Başlarına Menelaos'un kardeşi Argos kralı Agamemnon geçti. Gemilere binip Truva önlerine geldiler. Silahlarını kuşanmış binlerce asker kıyıya çıktı. Ovaya ça-

dırlarını kurup hazırlık yaptılar. Ardından görülmemiş bir savaş başladı.

Truvalılara dostları Trakya kralları ile Asya kralları asker ve yiyecek göndererek yardımcı oluyorlardı.

Yunan yarımadasından gelenlerse Limni Adası'ndan yardım alıyor, savaş araç ve gereçlerinin eksiklerini, yiyecek ve içeceklerini oradan sağlıyorlardı.

Kuşatma tam on yıl sürdü. İki yan da büyük kahramanlık gösteriyordu. Truvalılara Priamos'un büyük oğlu Hektor komutanlık ediyordu. Karşısında da kendisi kadar güçlü ve savaşmasını bilen becerikli komutanlar vardı. Kıyasıyla bir savaş oluyordu. İki yandan da ölenler pek çoktu. Hektor, komutan Akhilleus'un arkadaşı Petroklos'un askerlerini yenip kendisini öldürünce Akhilleus, arkadaşının öcünü almak için silahlanıp tek başına Hektor'a saldırdı. Hektor'u Truva surları çevresinde tam üç kez kovaladı. Üçüncüsünde yakalayıp, ikili bir döğüşe girişti.

Akhilleus, düşmanını yere serip öldürdü. Ölüsünü savaş arabasına bağlayıp kentin çevresinde sürdü. Truva kralı Priamos, çadırına kadar gelip yalvarmasa Hektor'un ölüsünü kuşlara, köpeklere yem olarak bırakacaktı. Yaşlı krala acıyıp oğlunun ölüsünü verdi. Hektor'dan sonra Paris komutayı ele aldı. Akhilleus'un ölümü de Paris'in elinden oldu. Bir saldırı sırasında Paris'in attığı ok, Akhilleus'u topuğundan vurdu. Yoksa başka yanına ne ok işler, ne mızrak batar, ne de kılıç keserdi.

Akhilleus'un ölümünden sonra savaş çok kızıştı. Truva-

lılar, kenti canla başla koruyordu. Agamemnon'un komutasındaki güçlü Akhaialılar ne yapsalar surları aşıp kenti ele geçiremiyorlardı.

Ama kenti ele geçirmenin bir yolu olmalıydı. Bunu güçle elde edemeyince kurnazlığa başvurmaya karar verdiler. Bir gün ünlü komutan Odysseus, savaşçı arkadaşlarından birini yanına aldı. Truvalı kılığında kente girip ikisi de kentlilerin arasına karıştı. Gece olunca, kenti koruduğuna inandıkları Akıl Tanrıçası Athena'nın büyük tapınakta bulunan tahtadan yapılmış heykelini çaldılar. Kentten gizlice çıkıp kendi çadırlarına döndüler. Onlara göre artık Truva'nın sonu gelmişti. Odysseus, kesin olarak şehri ele geçirmek için yeni bir savaş oyunu düşündü. Tahtadan büyük bir at yaptırttı. Tahta at, hemen hemen bir gemi kadardı. Atın boş olan karnına en güçlü savaşçılar yerleştirildi. Savaşçılar, atın karnına yerleştikten sonra kapak kapatıldı. Tahta at, o gece, askerlerce gizlice çekilerek kale duvarlarının önüne getirilip bırakıldı.

Truvalılar, sabahleyin uyandıklarında ilginç bir görüntüyle karşılaştılar. Ovada Akhaialı askerlerin kaldığı çadırlar cayır cayır yanıyor, kendileriye gemileriyle denize açılmış gidiyorlardı. Yalnız kale duvarlarının önünde tahtadan büyük bir at duruyordu.

Herkes sevinç içindeydi. Düşmanları kendiliğinden çekilip gitmişti. On yıldır savaştıkları alan bomboştu şimdi. Yalnız göz alabildiğine uzayan bomboş savaş alanının bir köşesinde korkuluk gibi tek başına bıraktıkları bu tahta atı

ne diye götürmediklerini kimse kestiremiyordu. Çünkü giderken arkalarında bir şey bırakmamak için çadırlarını bile yakmışlardı. Sonunda, atı gemilerine sığdıramayacakları için yanlarına almadıklarını düşündüler. O zaman halk, "Bari şunu yakından görelim," dedi.

Kale kapıları açıldı. Koruyucular önde, Truvalılar arkada atın yanına vardılar. O sırada atın önünde bir adamın dikildiğini gördüler. Bu adamın adı, Simeon'du. Odysseus'un yakın arkadaşı olan Simeon orada özellikle bırakılmıştı. Koruyuculardan biri öne çıkıp mızrağını adamın göğsüne uzattı.

"Söyle bakalım asker, sen niye ötekilerle gitmedin?"

Adam, korkuyla bir adım geriledi. Odysseus'la birlikte önceden hazırladıkları yalanı kendini acındırarak söyledi:

"Efendimiz, komutanımız Odysseus giderken beni Tanrılara kurban etmek istedi. Elinden güç kurtularak bu atın karnının altına saklandım. Merhamet edin efendimiz. Beni öldürmeyin."

Koruyucu mızrağını adamın göğsünden çekti.

"Peki bu at neyin nesi, onu biliyor musun?"

Simeon bu soruyu bekliyordu. Sevinçle atıldı.

"Bilmez olur muyum? Bu tahta atı biz kendi ellerimizle yaptık. Sizin için. Bütün Truvalılar için. Büyük tapınağımızdan çalınan Athena'nın tahta heykelinin yerine yaptık bunu. Tanrıça size de, bize de kızmasın diye. Onun için sakın bu atı parçalamaya kalkmayın. Eğer parçalarsanız, Tanrıça kızar, bu size büyük bir uğursuzluk getirir.

Eğer kentin içine çekerseniz ülkenize mutluluğun güne-

şı doğacaktır. Tanrıça Athena kızgınlığını unutup yeniden yüzünüze gülecek, bolluk, bereket, barış, mutluluk sevinçleriyle dolup taşacaksınız.”

Halkın arasında Simeon'un anlattıklarını dinleyen büyük tapınağın rahibi Laakon, “İnanmayın yurttaşlarım,” diye bağırdı. “Bu adam yalan söylüyor. Ona inanmayın.”

Bunun üstüne halk, koruyucularla birlikte tahta atın çevresinden uzaklaştı. Laakon'a mı inansınlar, yoksa düşman askerine mi bir türlü kestiremiyorlardı. Bir süre, uzakta durup atı seyretmeyi daha uygun buldular. Akşama doğru, rahip Laakon'a, deniz kıyısında, sunağın başında, iki oğluyla birlikteyken iki büyük yılanın saldırdığını haber verdiler. Yılanlar, gövdelerine dolanarak bir anda üçünü de öldürmüştü. Bunun üstüne halk, “Demek Laakon bize yalan söyledi. Tanrı cezasını verdi. Asker haklıymış,” diye bağırarak tahta atı kalenin önünden alıp kente soktular.

Gece olup kentte el ayak çekildikten sonra Simeon bir ateş yaktı. Denizde gemileriyle hazır bekleyen Akhaialılar, bu işaret üstüne, sessizce karaya çıkıp Truva'yı kuşattılar.

Atı karnında saklı olanlar, o sırada, kapağı açıp dışarı çıktılar. Kentin kapılarını açarak Akhaialıların şehri ele geçirmesini sağladılar.

Trualılar, bu baskın karşısında neye uğradıklarını bilemediler. Kentin içinde korkunç bir boğuşma oldu. Hemen hemen bütün erkekler, genç yaşlı demeden kılıçtan geçirildiler. Pek az kişi canını kurtarabildi. Yaşlı kral Priamos'u sarayında herkesin gözü önünde öldürdüler. Kadınlar, tut-

sak edilmişti. Priamos'un yaşı karısı ile Hektor'un karısı da tutsaklar arasındaydı. Erkeklerden yalnız Hektor'un küçük oğlu sağ kalmıştı. Anasının kucağında her şeyden habersiz oturuyordu. Onu da anasının elinden alarak kale duvarından aşağı attılar.

Kent yakılıp yıkıldı. Yağmalandı. Saldırganlar, kadınlarla birlikte hazineleri alıp götürdüler. Götüremediklerini de kentle birlikte ateşe verdiler.

Böylece, Akhaiyalılar, Truva'yı bütün zenginliği ile ele geçirip topraklarını genişlettiler. Çanakkale Boğazı'na egemen oldular. Menelaos da kaçırılan karısı güzel Helen'i Truvalılardan geri aldı. İsparta'ya kendi sarayına götürmek üzere kıyıda bekleyen gemisine bindirdi.